

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KADIN YOKSULLUĞUNUN AZALTILMASI VE EKONOMİK
GELİŞME BAĞLAMINDA MİKROKREDİ
UYGULAMALARININ ROLÜ**

MEHRİBAN ZEYNALOVA

2501171131

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. Demet Çak

İSTANBUL 2020

ÖZ

KADIN YOKSULLUĞUNUN AZALTIILMASI VE EKONOMİK GELİŞME BAĞLAMINDA MİKROKREDİ UYGULAMALARININ RÖLÜ

Mehriban ZEYNALOVA

Küreselleşen dünyada yoksulluk, çığ gibi büyüyerek insanlığın en büyük problemlerinden biri haline gelmiştir. Hemen hemen tüm ülkelerde insanlar yoksullukla savaşımaktadır. Fakat gelişimden geri kalmış ülkelerde yoksulluğun baskısı daha farklı ve meşakkatlidir. Bu mücadele yolunda sayısız politikalar ve çalışmalar yapılsa da, tamamen çaresi bulunamayan yoksulluk daha da modernleşerek değişime uğramış ve yaygınlaşmıştır. Yoksulluk sorunun başrolünde kadınlar ve çocuklar yer almaktadır. Özellikle kadınlar hayatta kalabilmek için, yoksulluğun yarattığı sorunlarla mücadele ederken bile birçok engellerle karşılaşan kesimdir. Yoksulluğun bu denli cinsiyetçi oluşu kadın yoksulluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu gün ülkelerin en önemli amaçlarından biri olan ekonomik gelişme için yoksulluk azaltıcı ve kadınları güçlendiren bir takım politikalar ve projeler uygulanmaktadır. Bu projelerden biri de mikrokredidir ve hem kadınları finansal olarak güçlendirmek hem de ekonomiye kazandırmak amacıyla kurulmuştur.

Bu çalışmada hem kadın yoksulluğunun azaltılması hem de mikrokredinin kadınları güçlendirmeye yönelik ekonomik gelişmedeki rolü incelenmiştir. Birinci bölümde yoksulluğun tanımı, nedenleri, ölçme yöntemleri, kadın yoksulluğu ve kadın yoksulluğunu belirleyen unsurlar, kadının ekonomideki önemi, kadının yoksullukla mücadelesi; ikinci bölümde ekonomik gelişme, mikrokredi ve mikrofinans sisteminin tanımı, kadın yoksulluğunun azaltılmasında ve ekonomik gelişmedeki etkileri, üçüncü bölümde Türkiye’de uygulanan mikrokredinin kadınların istihdamı ve geliri üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, kadın yoksulluğu, mikrokredi

ABSTRACT

**THE ROLE OF MICROCREDIT APPLICATIONS IN THE
CONTEXT OF REDUCING WOMEN POVERTY AND
ECONOMIC DEVELOPMENT**

Mehriban ZEYNALOVA

Poverty has grown as an avalanche in the globalizing world and has become one of the biggest problems of humanity. In almost all countries, people fight poverty. But the pressure of poverty is different and difficult in countries that lag behind development. Although numerous policies and studies have been carried out in this way of struggle, poverty, which cannot be completely remedied, has become more modernized and has changed and become widespread. Women and children are at the leading role of the poverty problem. Especially women are those who face many obstacles in order to survive, even while struggling with the problems caused by poverty. The fact that poverty is so sexist has revealed women's poverty. Today, a number of policies and projects that reduce poverty and empower women are implemented for economic development, which is one of the most important goals of the countries. One of these projects is microcredit and it was established to both financially empower women and bring them to the economy.

In this study, the role of microcredit in reducing women's poverty and economic development in empowering women was examined. In the first part, the definition of poverty, its causes, measurement methods, the factors that determine women's poverty and women's poverty, the importance of women in the economy, women's struggle against poverty; In the second part of the definition of microcredit and microfinance system in reducing female poverty and its impact on economic development, the impact of microcredit on women's employment and income applied in Turkey were examined in the third section.

Keywords: Poverty, women poverty, microcredit

ÖNSÖZ

Uzun, yorucu fakat bir o kadar da öğretici tez süremde beni destekleyen kişilere teşekkürlerimi iletmeyi borç bilirim. Öncelikle tez konumu seçmemde ve tez yazma sürecimde beni daima destekleyen, bilgilerini aktaran ve takıldığım her konuda yardımlarını esirgemeyen canım danışmanım Prof.Dr. Demet Çak’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Değerli hocamın bilimsel ve psikolojik desteği olmadan bu çalışmamda muvaffak olamazdım.

Çalışmam sürecinde beni daima destekleyen, bana hep güvenen ve dualarını eksik etmeyen canım annem ve ablama çok minnettarım. Aynı zamanda manevi amcalarım Sezgin Ertaş ve Uğur Ertaş’a ve beni hep motive eden arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL,2019

MEHRİBAN ZEYNALOVA

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE KADIN YOKSULLUĞU KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

1.1. YOKSULLUĞUN TANIMI VE FARKLI BAKIŞ AÇILARI.....	3
1.2. YOKSULLUĞUN TARİHSEL SÜRECİ.....	7
1.3. YOKSULLUK TÜRLERİ VE BU TÜRLERE İLİŞKİN FARKLI YOKSULLUKLAR.....	9
1.3.1. Mutlak ve Görelî Yoksulluk.....	9
1.3.2. Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk.....	10
1.3.3. Objektif ve Sübjektif Yoksulluk	12
1.3.4. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk.....	13
1.3.5. Küresel ve Yapabilirlikten Yoksulluk.....	15
1.4. YOKSULLUĞUN BAŞLICA NEDENLERİ.....	17
1.5 KADIN YOKSULLUĞU VE YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI.....	20

1.6 KADIN YOKSULLUĞUNU BELİRLEYEN UNSURLAR.....	22
1.6.1. Kadının Eğitim Durumu.....	22
1.6.2. Kadının İşgücü Piyasasındaki Konumu.....	26
1.6.3. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık.....	28
1.6.4. Sosyal Dışlanma	30
1.6.5.Hane Reisi ve Tek Ebeveynli Aileler.....	32
1.6.6.Hane İçi Gelir Eşitsizliği.....	34
1.7 DÜNYA’DA KADIN VE KADIN YOKSULLUĞU.....	35
1.8 TÜRKİYE’DE KADIN VE KADIN YOKSULLUĞU.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK GELİŞME YOLUNDA KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEME POLİTİKALARI VE MİKROKREDİ

2.1 EKONOMİK GELİŞME.....	39
2.2 EKONOMİK GELİŞMEYİ BELİRLEYEN UNSURLAR.....	40
2.3 EKONOMİK GELİŞMEDE KADININ ÖNEMİ.....	41
2.4 YOKSULLUKLA MÜCADELEDE KADIN.....	43
2.5 KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEME POLİTİKALARI.....	45
2.5.1. Mikrokredi Modeli.....	49
2.5.1.1. Mikrokredi ve Mikrofinans Tarihsel Gelişimi.....	50
2.5.1.1.1. Mikrokreditinin Özellikleri.....	51
2.5.1.1.2. Yoksulların Bankası-Grameen Bank.....	52

2.6 MİKROKREDİNİN AMAÇLARI.....	56
2.6.1. Kurumsal Yaklaşım.....	57
2.6.2. Refahçı Yaklaşım.....	58
2.7 MİKROKREDİNİN ESAS HEDEF KİTLESİ: NEDEN KADINLAR.....	59
2.8 MİKROKREDİ VE MİKROFİNANS: KURULUŞ MODELLERİ.....	60
2.9 DÜNYADA MİKROKREDİ MODELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	63
2.9.1.Gelişmiş Ülkelerde Mikrokredi.....	65
2.9.1.1 Kuzey Amerika ve Batı Avrupa.....	65
2.9.1.2 Doğu Avrupa ve Merkezi Asya.....	67
2.10.2.Gelişmekte Olan Ülkelerde Mikrokredi	69
2.10.2.1. Sahra altı Afrika.....	69
2.10.2.2. Asya ve Pasifik.....	70
2.10.2.3.Latin Amerika ve Karayipler.....	72
2.10.2.4.Orta Doğu ve Kuzey Afrika.....	73
2.11 MİKROKREDİNİN YOKSULLUK SORUNUNUN AZALTILMASINDAKİ ETKİLERİ.....	74
2.11.1.Mikrokredinin Kadın İstihdamını Güçlendirmede Önemli Rolü.....	76
2.11.2. Mikrokredinin Ekonomik Gelişmedeki Olumlu Etkileri.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MİKROKREDİ VE GELİR ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

3.1 TÜRKİYE’DE MİKROKREDİ MODELİ.....	80
3.1.1 Maya Mikroekonomik Destek İşletmesi	81
3.1.2 Türkiye Grameen Mikrofinans Programı(TGMP).....	83
3.1.2.1. TGMP’in Özellikleri.....	84
3.1.2.2. TGMP Proje Performansı.....	86
3.2 MİKROKREDİNİN KARŞILAŞTIĞI GÜÇLÜKLER.....	88
3.3 KONUYA İLİŞKİN YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR.....	89
3.4 ARAŞTIRMANIN AMACI	93
3.5 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	93
3.6 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	94
3.7 ARAŞTIRMANIN EKONOMETRİK YÖNTEMİ.....	95
3.8 BULGULAR.....	95
3.8.1. Mikrokredi ile Kadın Başına Düşen Milli Gelir Arasındaki İlişki.....	96
3.8.2 Mikrokredi ile Türkiye’deki Kadın İstihdamı Arasındaki İlişki.....	99
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA.....	108

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı, Kır ve Kent	14
Tablo 2: Nüfusun işgücü durumu, 2004-2018 (15+ Yaş).....	27
Tablo 3: Kadın ve erkek hane reislerinin yaş dağılımı (2015).....	32
Tablo 4: Kadın hane reislerini medeni durumu (2015).....	33
Tablo 5: Kadınların Çalışmalarına İlişkin Bireylerin Tutum ve Görüşleri.....	37
Tablo 6: Grameen Bank'ın 2014-2019 Yılları Arasında Toplam Üye Sayısı.....	53
Tablo 7: Grameen Bankası 2019-Eylül Ayı Verileri.....	55
Tablo 8: Dünya Geneline En Aktif 10 ülke(2017- 2018).....	65
Tablo9: Bangladeş'teki MFI Fonlarının Kaynakları(%) (Haziran 2017 itibarıyla).....	71
Tablo10: MFI'lerin sunulan Mikrokredi türüne göre payı(2017).....	75
Tablo 11: Birleşmiş Milletler Geliştirme Programı: İnsani Gelişme Raporu ve TGMP Verileri.....	87
Tablo 12: Hipoteze ait korelasyon analizi: Dağıtılan kredi miktarı ile kadın başına düşen milli gelir arasındaki ilişki.....	88
Tablo 13: Dağıtılan kredi miktarı ile kadın başına düşen milli gelir arasındaki ilişki : Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	90
Tablo 14: TGMP, Birleşmiş Milletler Geliştirme Programı: İnsani Gelişme Raporu ve TÜİK Verileri.....	94
Tablo 15: Dağıtılan Kredi Miktarı ile Kadın Başına Düşen Milli Gelir Arasındaki İlişki: Korelasyon Analizi	96
Tablo 16: Mikrokredi ve kadın başına düşen milli gelir arasındaki ilişki: Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	97

Tablo 17: Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı ile Kendi Hesabına Çalışan Kadın Sayısı Arasındaki İlişki: Korelasyon analizi.....	100
Tablo 18: Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı ile Kendi Hesabına Çalışan Kadın Sayısı Arasındaki İlişki: Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	100
Tablo 19: Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı İle Türkiye’de İstihdam Edilen Kadın Sayısı Arasındaki İlişki: Korelasyon Analizi.....	103
Tablo 20: Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı İle Türkiye’de İstihdam Edilen Kadın Sayısı Arasındaki İlişki: Basit Doğrusal Regresyon Analizi.....	103

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Yetişkin Eğitimi Seviyesi Lise-Kadınlar / Lise-Erkekler,(25-64 yaş grubu), 2018.....	25
Grafik 2: Doğu Avrupa ve Merkezi Asya’da ilk 5 aktif borçlu ülke.....	68
Grafik 3: DKM(Dağıtılan Kredi Miktarı)ve KBDGM(Kadın Başına Düşen Milli Gelir) arasındaki ilişki: Regresyon çizgisi (Basit Doğrusal Regresyon).....	99
Grafik 4: Mikrokredi Kullanan kişi sayısı ve Kendi hesabına çalışan kadın sayısı arasındaki ilişki: Regresyon çizgisi (Basit Doğrusal Regresyon).....	102
Grafik 5: Mikrokredi kullanan kişi sayısı ve Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı arasındaki ilişki: Regresyon çizgisi (Basit Doğrusal Regresyon).....	104

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
Age:	Adı Geçen Eser
Ae:	Aynı Eser
AGÜ:	Az Gelişmiş Ülkeler
BM:	Birleşmiş Milletler
BRI:	Rakyat Endonezya Bankası
BSMV:	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
CEDAW:	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
FINCA:	Uluslararası Toplum Yardımlaşma Vakfı
GYKA:	Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi
INSTRAW:	Birleşmiş Milletler Uluslararası Araştırma ve Eğitim Enstitüsü
KADAV:	Kadın Dayanışma Vakfı
KAGİDER:	Kadın Girişimciler Derneği
KAMER:	Kadın Merkezi
KEDV:	Kadın Emekini Destekleme Vakfı
NBFI:	Banka Dışı Finans Kurumu
PSKF:	Palli Karma Sahayak Vakfı
OECD:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
s:	Sayfa
S:	Sayı

SHÇEK:	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSA:	Sahra-altı Afrika
SSCB:	Sovet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
SYDTF:	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
ŞTN:	Şartlı Nakit Transferi
TGMP:	Türkiye Grameen Mikrofinans Programı
TL:	Türk Lirası
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TİSVA:	Türkiye İsrarı Önlleme Vakfı
UNDP:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEPA:	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF:	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNIFEM:	Kadınlar İçin Kalkınma Fonu
WEF:	Dünya Ekonomik Forumu
WHO:	Dünya Sağlık Örgütü
WWB:	Kadınların Dünya Bankacılığı

GİRİŞ

İlk kez 1901 yılında Seebom Rowentee tarafından kullanılan yoksulluk olgusu, günlük temel ihtiyaçların tamamını veya esas kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olamama durumudur. İlk ortaya çıktığı yıllarda sadece finansal olarak araştırılan ve tanımlanan yoksulluk terimi, zaman geçtikçe sosyal bir konu haline gelmiş ve dünyada çözüm bekleyen öncelikli konular arasında yer almıştır. Geçmişten günümüze yoksulluk için farklı tanımlamalar yapılmıştır. Farklı coğrafyalar ve ekonomiler yoksulluğa farklı pencerelerden bakmaktadır. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun var olduğu kaçınılmaz gerçektir fakat aradaki fark uçurum gibidir. Dünyanın küreselleşmesi zengin-fakir uçurumunu yaratmış ve yoksulluk açlık ve sefalet boyutlarında gerçekleşerek değişime uğramıştır.

Modern dünyamızda yoksulluk artık cinsiyetçi olmaya başlamış ve kadın yoksulluğu kavramı ortaya çıkmıştır. Her bir bireyi etkileyen yoksulluk, kadınlar için daha zor şartlar üretmektedir. Özellikle ataerkil yapıya sahip bölgelerde, kadınların erkeklere oranla daha yoksul olduğu tespit edilmiştir. Gelişimden geri kalmış ülkeler kadını ekonomik ve sosyal alandan geri itmiş ve neticede kadınlar yoksulluğun acı şartlarıyla hem ayrımcılığa maruz kalmış hem de ikincil plana atılmıştır. Eğitim, sağlık, işgücü imkânlarından yararlanamama veya kısıtlı erişim kadınları ekonomik gelişmenin önemli bireyleri haline gelmesine izin vermemiştir.

Kadın yoksulluğu yeni bir olgu olmasa da, kavram olarak kullanılması ve kadın yoksulluğuna yönelik araştırmaların artışı 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra özellikle 1980'lerden itibaren gündeme gelmiştir. Yoksulluğun kadın yüzü daha zor ve tartışmalı konu olarak kalmaktadır. Kadınlar yoksulluğu farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde yaşar. Yoksulluk sadece kadınlara mahsus değildir fakat yoksulluğun acı sonuçlarından daha çok etkilenen kesim kadınlardır. Bu durum politikaya da yansımış ve 1995'te 4.Dünya Konferansı Eylem Planında “yoksulluğun kadınlaşması” ifadesi yer almıştır.

Zaman geçtikçe kadınların ekonomik alanda daha sık görülmesi, haklarını cesurca söylemesi onların mevcut yoksulluk durumundan kurtulmaları için çaba sarf etmesi hem ülkelerin ekonomik gelişmesine katkıda bulunmuş hem de kadın yoksulluğunun

hafifletilmesi için yeni proje ve çalışmaların başlamasına vesile olmuştur. Dünya geneline baktığımızda gelişmişlik seviyesi yüksek olan ülkelerde, tüm alanlarda kadın erkek eşitliği daha yakındır. Ekonomik gelişme ile kadınların ekonomik ve sosyal olarak daha aktif katılımı arasında büyük bağ var. Kadınların ve erkeklerin her alanda eşit katılımı ekonomik gelişmeyi sağlar ve ülkeler ekonomik gelişme hedeflerine daha çabuk ulaşır.

Kuşkusuz yoksulluk ekonomik gelişmenin önünde büyük bir engel. Yoksulluk sorununu çözmüş ülkeler gelişmişlik seviyesine göre en yüksek ülkelerdir. Ülkelerin en önemli amacı haline gelen ekonomik gelişme, ulaşılması zor bir durumdur. Bu durumda ülkeler hem yoksulluk önleyici kuruluşlarla hem de uygun politikalarla ekonomik gelişmeye ulaşmaya çalışmaktadır. Bu ulaşım gelişmiş ülkelerde daha kolaydır. Fakat modernleşen dünyada gelişmekte olan ülkeler de yeni kuruluşlar ve doğru politikalar vasıtasıyla yoksulluk çukurundan çıkmaya çalışmakta ve ekonomik gelişmeyi hedef almaktadır.

Kadın yoksulluğunun tamamen yok edilmesi mümkün olmasa bile, uygulanan bazı politikalar hafifletici veya kadın yoksulluğunun karşısını bir nebze de olsun almaktadır. Bu uygulamalardan biri de mikrokredi sistemidir. Mikrokredi mikrofinansın bir altyapısıdır ve fakir kadınlara küçük miktarda kredi vererek, onların hem iş sahibi olmalarını hem de ailelerine katkıda bulunmalarını sağlamaktadır. Bugün birçok ülkede şubesi olan mikrokredi sadece finansal olarak değil, hem de eğitim, sağlık gibi alanlarda ilerlemeye neden olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde yoksulluk olgusunun tanımı, nedenleri, yoksulluğun tarihi ve tarihi süreç içerisinde bazı değişikliklere maruz kalarak daha da şiddetli hale gelmesi, aynı zamanda yoksulluğun daha farklı yüzü olan kadın yoksulluğuna ve onun nedenlerine değinilmiştir. Bundan başka kadının ekonomideki rolü ve etkisi incelenmiştir. İkinci bölümde ise Kadın yoksulluğunun azaltılması için önemli uygulamalardan biri olan mikrokredi sisteminin özellikleri incelenmiş ve mikrokredinin dünya genelinde şimdiye kadarki etkileri anlatılmıştır. Son bölümde ise hem Türkiye’de mikrokredinin rolü hem de mikrokredinin kadınların geliri ve istihdamı üzerindeki etkisine yönelik inceleme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE KADIN YOKSULLUĞU KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

1.1. YOKSULLUĞUN TANIMI VE FARKLI BAKIŞ AÇILARI

Yoksulluk, insanların topluluklar halinde yaşamasından ve üretime geçişinden bu yana hep var olmuştur. Fakat zaman içerisinde ciddi dönüşümleri nedeniyle tanımlanması güçlük yaratan yoksulluk olgusu, tarihinin farklı dönemlerinde farklı şekilde ifade edilmiştir. Zamanına, alanına ve anlamının analiz edilme şekline göre farklı anlamlar grubuna sahip olan yoksulluk, geniş kapsamlı olduğundan net bir tanımı bulunmamaktadır. Yoksulluğun sadece ekonomik miyarlara dayalı parasal bir sorun mu, yoksa sosyal, siyasal, son zamanlardaki tartışmalara bakıldığında yönetsel bir sorun olarak mı ele alınacağı yönünde kararsızlıklar vardır.¹ Yaşam koşullarının değiştiği dünyada, yoksulluğun nitelendirilmesi ve net bir sonuçla değerlendirilmesi mümkün değildir. Çünkü yoksulluk, gün geçtikçe yenilenen dünya yapısıyla birlikte şiddetini artırarak, hayatın her alanına müdahale etmektedir. Yoksulluğu yaşayanlar ve onun dışında kalanlar için bambaşka olan yoksulluk kavramı, tek boyutlu olmadığı ve kelimelerle izah edilemeyecek kadar derin olduğu bilinmektedir.

Önceki yüzyıllarda savaşlarla veya doğa felaketleriyle ortaya çıkarak kıtlık ve krizlerle sonuçlanan yoksulluk, negatif bir durumdu. Devlet başta olmakla toplumun zengin kesimlerinin yardımıyla en aza indirilmekteydi. Bununla birlikte zengin ve fakirin arasında büyük ayrım da yoktu. 21. Yüzyıldaki yoksulluk ise yeni nitelikleri ile başka bir yol ayrımına girmiştir. Dünyada, hâkimiyetin gücünü eline alan Batı medeniyeti ve onu izleyen kapitalizmin sömürgeci gücü, orta sınıfı yok etmiş ve hızlıca zengin-fakir zıtlaşması başlamıştır.² İnsanlığı tehdit eden yoksulluğun zengin toplumla beraber büyümesi ve değiştiği için çözümlerin bir fayda sağlayamaması, günümüz dünyasındaki kutuplaşmanın ta kendisidir.

¹Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk –Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler**, 4.bsk. , İletişim Yayınları, İstanbul,2006,s.62.

²Mahmut Bozan, Yoksulluk Algısına Farklı Bir Bakış, **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı:15,İstanbul,2017,s.391.

Yoksulluk olgusu, en temel gereksinimleri karşılamak için gereken maddi imkânlardan “yoksun” olmayı tarif etmektedir. En genel anlamıyla gelir eksikliği-azlığına bağlı olarak, asgari yaşam düzeyini sürdürmek için gereken mal ve hizmetlerden yararlanamama ve bu sorunun beraberinde getirdiği sosyal mahrumiyet geliştirme duygusudur .³ Ancak her dünya görüşünün yoksulluk için ayrı bir tasviri vardır. Örneğin Batı’da birçoğumuz için, yoksulluk açlık ile neredeyse eş anlamlıdır. Kimi ikinci kıyafeti alamadığı için yoksuldur, kimi günlerdir aç kaldığı için. Modern dünyanın getirdiği felaketler tüm isteklere erişimsizliği yoksulluk olarak nitelendirmektedir. Oysa yoksulluktaki insanlar başlarının üzerinde bir çatıya, üç öğün yemeğe, tıbbi tedaviye, yeterli kıyafet satın almaya imkânı yetersiz olan bireylerdir. Bu gibi temel ihtiyaçlardan mahrum kalanlar yoksulun yoksulu olarak tanımlanmaktadır.

İngiltere’deki yoksulluğu sistematik olarak ölçmeye yönelik en bilinen erken girişimler, 19. Yüzyılın sonlarında Charles Booth ve Benjamin Seebohm Rowntree’nin araştırmasına dayanıyor. Bu araştırmacılara göre “Yoksulluk, beslenme, barınma ve giyim” gibi temel fiziksel ihtiyaçların yeterli bir standartta karşılanması için gerekli kaynakların bulunmaması anlamına geliyordu. Yoksulluk çizgileri, temel “gereklilikleri” içeren tüketim sepetlerinin maliyetine tekabül ediyordu.⁴ Bu tüketim sepetine erişememe durumu yoksulluğun ön belirtisi olarak bilinmektedir. Fakat yoksulluk ekonomik kalkınmayla beraber büyüdüğünden, tüketim sepetiyle sınırlı kalmamakta ve birçok alanlarda yoksunluğu göstermektedir.

Yoksulluk farklı kurum ve kuruluşlar tarafından birbirine benzeyen ancak farklı şekillerde yapılmış tanımlamalarla açıklanmaktadır: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yoksulluk, yeterli yaşam olanaklarına ulaşma ve diğer sivil, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal haklardan yararlanma açısından gerekli kaynaklardan, yapabilirliklerden, seçeneklerden, güvenlikten ve güçten sürekli ya da

³ Seda Topgül, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması”, **C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 14, Sayı:1,2013,s.279.

⁴ Kristian Peter Niemi, A New Understanding Of Poverty, Poverty Measurement and Policy Implications, **The Institute Economic Affairs**, Great Britain, Vol:81, No:2,2011,pp.23.

kronik olarak yoksun oluşla belirlenen bir insanlık durumu şeklinde tanımlanmıştır.⁵ Dünya Bankası (DB)'na göre yoksulluk, minimal yaşam seviyesine yetişememe, yeterli gelir ve tüketime sahip olmamaktır. Bu görüş yoksulluğu büyük ölçüde parasal olarak ifade ediyor.⁶ Sosyal bilimlerde çoğunlukla ekonomik boyutuyla ele alınan yoksulluk kavramı, maddi yetersizlik ve güçsüzlüğü ifade etmektedir. Bu betimlemeyle maddi yoksulluğu iki ana grup aracılığıyla ifade etmek mümkündür. Birincisi, mevcut kaynakların ve varlıkların eksik olmasından dolayı, insanın fizyolojik olarak hayatta kalmasına imkân tanımayan bir yoksulluk (açlık) vaziyetini anlatmaktadır. İkincisi, yararlanılacak kaynakların yetersizliğinden dolayı toplum tarafından kabul edilen asgari bir yaşam modelini yakalamaya fırsat vermeyen bir yoksulluk durumudur.⁷

DB, 2000'li yıllardan itibaren yoksulluk kavramına bakışını genişletmiş, "kırılganlık/savunmasızlık, riske açık olma, söz hakkı olmama ve güçsüzlük" kavramları ile birlikte ele almıştır. Fakat yoksulluk kavramında bu büyük değişime rağmen, yoksulluğun ölçümünde parasal yaklaşımı kullanmaya devam etmekle beraber, yoksulluğun diğer boyutlarını da içine alan eşitsizlik, erken ölüm gibi kriterleri bağımsız göstergeler olarak değerlendirmiştir.⁸

Hem piyasada hem de insan yaşamında büyük sorunlara yol açan yoksulluk sayfalarca yazılacak sorunlara neden olmaktadır. Yoksul insanlar ekonomik yetersizliğin sonuçlarına, hayatın diğer alanlarında katlanmak zorunda kalıyor. Yoksulluk insanların karşılaştığı kısıtlamalar, yetersizliklerle anlamının derinliğini göstermektedir.⁹

- Yoksul insanlar genellikle finansal piyasalara, fiziksel ve bilgi sermayesinin birikimi, büyüme sürecine katılım için gerekli olan özel yatırımlara (mülkiyet

⁵ Asuman Altay, Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi, **Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt: 7, Sayı:1,2007,s.348.

⁶ World Bank , "What Is Poverty and Why Measure It?", **Poverty Inequality Handbook**, Washington DC,2001.

⁷ Seyyar Ali, "Değişen Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Politikaları", Değişim Yayınları, İstanbul,2006,s.43.

⁸ Selim Coşkun, Munir Tireli, Dünya Bankası ve UNDP'nin Küreselleşme - Yoksulluk İlişkisine Yönelik Yaklaşımları, **Yardım ve Dayanışma**, Cilt:1, Sayı:1,2010,s.52.

⁹Guillermo E. Perry, J. Humberto López, and William F. Maloney, **Poverty Reduction and Growth Virtuous and Vicious Circles**, The World Bank, Washington, D.C, 2006, pp.6.

hakları ve altyapı gibi) ve gerekli diğer tamamlayıcılara sınırlı erişime sahiptir.

- Çoğunlukla yoksul insanların sağlıkları kötüdür, bu da üretkenliklerini azaltır, bilgileri yönetme ve üretme yeteneklerini engeller.
- Yoksul insanlar, eğitimi düşük kaliteli okullarda devam ettirir. Ayrıca eğitimlerini aksatmadan devam ettirme fırsatları kısıtlıdır.
- Yoksul insanlar daha fazla işgücü piyasası riskiyle karşı karşıya kalabilir ya da buna karşı korunma konusunda daha az şey yapabilirler. Ayrıca, riski çeşitlendirememek tarımda uzmanlaşmayı veya tarım dışı faaliyetlere yönelik hareketleri önler, örneğin daha fazla üretkenliğe yol açabilir.
- Yoksul bölgeler ve ülkeler, üretkenliğe katkıda bulunacak yeni teknolojileri benimseme, yönetme ve üretme kapasitesine sahip daha az bireye sahiptir.
- Yoksul bölgeleri olan yoksul ülkeler, bölgelerarası gerilimlere yol açan gelir eşitsizlikleri nedeniyle daha da şiddetlenen etnik veya ırksal gerginliklerle karşılaşmaktadır.

Küresel olarak, dünyanın % 10,9'u günde 2 dolardan az parayla yaşıyor¹⁰. Hızlıca büyüyen dünyada zenginlik veya refah da mı büyüyor? Yoksa büyüyen sadece yoksulluk mu? Yoksulluk bir az gelişmişlik sorunu olmakla beraber, gelişmiş ülkelerde de önemli bir mesele halini alarak gündemin ana konusu olmaya devam etmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkeler yoksulluk sorunuyla kelimenin tam anlamıyla savaşmakta, bu sorunun çözümü konusunda çareler aramaktadır.¹¹ Dünyada zenginlikle yoksulluğun beraber adımlarla ilerlemesi acı bir gerçektir. Günümüz yoksulluğunun en kısa özetini “Bir kişiye dokuz, dokuz kişiye bir pul” şiirsel söylemi vermektedir.¹²

¹⁰ World Poverty Statistics That Everyone Should Know, 2 August 2018, (Çevrimiçi) <https://lifecyclewater.org/wp-content/uploads/2018/10/Poverty-in-the-World.pdf> 05.09.2019.

¹¹ Mustafa Öztürk, Başak Işıl Çetin, Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk Ve Kadınlar, **Yaşar Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı:11,s.2664.

1.2. Yoksulluğun Tarihsel Süreci

Yoksulluk kavramı tarihinin her döneminde güçsüzlük kavramına eşdeğer olmuş ve zaman geçtikçe toplumsal bir olgu haline gelmiştir. Yoksulluk, toplumsal yapıda somut belirtilere sahip olan bir tarihi kavramdır. Tarihsel akış içerisinde içeriği ve kişileri etkileme şekli farklılık göstermekle birlikte yoksulluk, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun tüm ülkelerin ve dünyanın ortak sorunudur.

Farklı toplumlarda farklı biçimlerle geçmişten günümüze tarihe geçen yoksulluk, yeniçağın yarattığı bir olgu değildir. Yoksullukla ilgili teorik çalışmaların 16. Yüzyıla kadar dayandığı bilinmektedir. Ama günümüzde görülen yoksulluk şekli ile geçmişteki yoksulluk arasında mühim bir değişkenlik vardır. İlkönce bir durum olarak bilinen yoksulluk, problem haline gelerek kitlesel bir görünüm kazanması modern dönemlere mahsus bir konudur. Bu açıdan bakıldığında, Sanayi Devriminin yarattığı ekonomik toplum ve sonrasındaki gelişmeler, eski yoksulluk ile modern yoksulluk arasındaki sınırı göstermektedir. Tahammül edilebilen eski yoksulluk, modern yoksulluğun gelişiyile ortadan kalkmış ve onun yerini sefalet ve açlık almıştır. Modern yoksullukla birlikte, toplumsal kesimler arasında daha önce görülmeyen ayrışma aşikâr bir hal almıştır. 21. Yüzyıl dünyasında yoksulluk sosyal dışlanma, ayrımcılık, sınıf-altı, açlık ve yetersizlikle anılır bir duruma gelmiştir.¹³

1996 yılını Yoksullukla Mücadele Yılı, 1997-2006 dönemini de Yoksullukla Mücadele On Yılı ilan eden Birleşmiş Milletler(BM), yoksulluk sorununu dünyadaki en önemli 12 sorundan biri olarak kabul etmişti. Yoksulluk konusu tüm büyük karar alıcıların esas gündeminde hep var olmaktadır. Örneğin Dünya Bankası(DB) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi önemli uluslararası kuruluşlar yoksullukla baş etmek için birçok araştırmalar yapmış, raporlar yayınlamıştır. Yoksulluğun yok edilmesini hedef edinen DB, her yıl belirli konularda kendi araştırma kurulunun görüşlerini içeren Dünya Kalkınma Raporu(World Development

¹² Thomas Pogge, **Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları**,(Çev: Güneş Kömürçüler). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s.5.

¹³ Reşat Açıkgöz, Ö.Şükrü Yusufoglu, "Türkiye'de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1,2012,s.81.

Report/WDR) yayınlamaktadır. 1980’lerde raporun konusu yoksulluk olarak belirten DB, her on yılın raporunun konusunu yoksulluk olarak oluşturmaya karar vermiştir.

14

Tarihsel süreç içerisinde yoksulluk kimi zaman bireylerin kendilerine ait özelliklerden dolayı kimi zaman ise yine insan unsurunun içinde olduğu savaş, doğal afet, göç vb. nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır. Kimi zaman da yoksulluğun toplum tarafından üretildiği öngörülmüştür.¹⁵ Yoksulluğu toplumsal değil de bireysel olarak anlatan düşünürler de fazlasıyla çok olmuştur. Yoksulluk ile ilgili öncü kuramlar yoksulluğu içinde yaşadıkları grup ya da toplumla ilintilendirmeyip bireylere bağlı olarak ele almaktaydılar. On dokuzuncu yüzyılda rağbet gören ve sistemin yoksulların gereksinimlerini karşılamakta yükümlü görmeyen bireysel teoriler, yoksullukla yüz yüze kalanların yaşamlarını sürdürebilme yolunda başarısız olduklarını iddia etmekteydiler. Teoriye göre fakirler ya kabiliyetsiz olduklarından ya da çalışmak istemediklerinden dolayı geçimlerini sağlayamamaktaydılar. Bu teoriler, yoksulluğun yoksulların kendisinden kaynaklandığını öne sürmektedirler. Bu görüşün önemli savunucularından biri olan İngiliz sosyolog Herbert Spencer (1820-1903)’dir. Ona göre yoksulluğun nedenleri bireysel olarak yoksulların ahlaki zafiyetlerinden ve tembelliklerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da bu yaklaşım, bireyin içinde yaşadığı toplumu edilgenleştirerek ikinci plana itmektedir.¹⁶

¹⁴ Erem Sarıkoca, Yılmaz Daşlı, Yoksulluğun Dünyada Ve Türkiyede Seyri, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 43, s.1300.

¹⁵ Eva Ludi, Kate Bird, Brief No 1-Understanding Poverty, September 2007(Çevrimiçi) <http://www.poverty-wellbeing.net> ,07.09.2019.

¹⁶ İsmail Güllü, Savaş Kalaycı, ”Toplumsal Bir Gerçeklik Olarak Yoksulluk Ve Vakıfların Fonksiyonları: Karaman Yunus Emre Kültür Vakfı Örneği”, **Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı:7, 2016, s.248.

1.3.Yoksulluk Türleri ve Bu Türlerle İlişkin Farklı Yoksulluklar

Yoksulluğun farklı tanımları olduğu gerçeği, farklı yoksulluk türlerinin oluşumuna neden olur. Yoksulluğun türleri yoksulluk konusunu daha iyi analiz etmeye olanak sağlıyor ve ona hangi perspektiften bakılacağına, yoksulluk olgusunun sorunlarına, yoksulluğun herkesin anladığı gelir eksikliği mi yoksa diğer anlamlarının da olduğuna açıklık getirmektedir.

1.3.1.Mutlak ve Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bireyin hayatta kalabilmesi ve gerekli olan asgari ihtiyaçlarının karşılanması için ihtiyaç duyulan gelirin belirlenmesiyle ortaya çıkan yoksulluğu, dolayısıyla bu seviyenin altındaki özdeş ve parasal geliri olanları içerir. Sadece tüketim düzeyine bağlı kalmayan mutlak yoksulluk, hiçbir toplumsal haktan yararlanma şansına sahip olmayan kesimlerin ayırt edici özelliği olarak da aşırı yoksulluk kavramıyla birlikte kullanılmaktadır.¹⁷ Mutlak yoksulluk, BM tarafından “gıda, güvenli içme suyu, sağlık tesisleri, sağlık, barınma, giyim, eğitim ve bilgi dâhil olmak üzere temel insani ihtiyaçların ciddi ölçüde yoksun bırakılması ile karakterize edilen bir durum” olarak tanımlanmıştır. Bu sadece gelirlere değil, aynı zamanda hizmetlere erişime de bağlıdır.¹⁸

Bu yoksulluk durumunda, ülke ekonomik olarak büyüyor olsa bile, yoksulluk sınırının altında yaşayan insanlar üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Mutlak yoksulluk, hane halklarını belirli bir gelir düzeyine göre karşılaştırmaktadır ve bu seviye, genel ekonomik koşullarına bağlı olarak ülkeden ülkeye değişmektedir. Mutlak yoksulluk, temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli kaynağın bulunmaması açısından bazen aşırı yoksulluk ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.¹⁹

¹⁷ Demet Çak, **Kalkınmanın Sağlanmasında Mikro kredi Yöntemi**, Derin Yayınları, İstanbul,2009, s.22.

¹⁸ World Summit for Social Development, Copenhagen Declaration on Social Development, **United Nations publication**,1995,pp.1-19.

¹⁹Habitat For Humanity,Relative vs Absolute Poverty,September 2018(Çevrimiçi)
<https://www.habitatforhumanity.org.uk/blog/2018/09/relative-absolute-poverty> , 08.09.2019.

Kişinin veya hane halkının gelirini (harcamalarını) ikamet edilen ülkenin gelir dağılımına göre karşılaştıran ve refah ölçüsü olarak gelir ya da tüketim düzeyini seçen diğer yoksulluk türü göreceli yoksulluktur. İnsanı toplumsal bir varlık olarak gören göreceli yoksulluk, bir bireyin fakir olup olmadığı sadece onun gelirine bakarak ölçemez. Dolayısıyla göreceli yoksulluk bireylerin yaşam standartlarını diğer kesimlere göre ve toplumun kültürel yapısıyla karşılaştırarak sağlamaktadır.²⁰ Toplum açısından ölçülen göreceli yoksulluk, ülkelerin ve bölgelerin farklı gelir düzeylerine göre değişkenlik göstermektedir. Ülkeler arasındaki değişik ekonomik sistem, göreceli yoksulluğu her topluma veya bölgeye has belirlemektedir.

Göreceli yoksullar, Adam Smith'e göre, esas ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen lakin kişisel kaynakların eksikliği nedeniyle toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve sosyal açıdan topluma katılımları engellenmiş olanlardır. Şu demek ki asgari yaşam seviyesini yakalamış olsalar da ortalama refah seviyesinin altında olan insanlardır. Göreceli yoksullar temel ihtiyaçlarını bir kısım karşılasalar bile, sağlık, eğitim, sosyal katılım bakımından yetersizlerdir.²¹ Mutlak ve göreceli yoksulluğu karşılaştıracak olursak, mutlak yoksullukta gıda yoksulluğu önemli etkindir, lakin göreceli yoksullukta ise gelirin dağılım şekli önem arz etmektedir.

1.3.2. Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk

Parasal gelire erişememe ya da satın alma gücünden yoksun olma durumu gelir yoksulluğunu ifade etmektedir. Genel olarak asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesidir. Bundan dolayı gelir yoksulluğunun ölçütü parasal gelir olmaktadır. Gelir yoksulluğu ülkeler arasında ölçüldüğünde genellikle GSMH baz alınmaktadır. Aynı zamanda gelir yoksulluğu, ülke gelirinin kişiler arasındaki dağılımı, kişi başına düşen ulusal gelir, WB gibi uluslararası kuruluşların kullandığı günlük 1-2 dolar gelir sınırı vb. veriler de kullanılmaktadır. Hem niceliksel, hem de niteliksel sorun

²⁰ H.Yunus Taş, Selami Özcan, Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma, **International Conference on Eurasian Economies**, 2012, s.423-430.

²¹ A.e. ,s.424.

olan yoksulluk, sadece parasal bir gelire sahip olmama anlamına gelmemektedir. Bireylerin insanca yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli asgari sosyal imkânlarla sahip olmaları gerekmektedir. Bu durumda insani yoksulluk kavramı ortaya çıkmaktadır.²²

İnsani yoksulluk gelirle ilişkilendirilmeyen ve katlanılabilir bir yaşam için gerekli fırsatlara ve seçeneklere sahip olamamak şeklinde ifade edilen yoksulluk türüdür. Genel olarak belli kriterler çerçevesinde bir ülke vatandaşlarının insanca yaşama imkânlarının bulunup bulunmadığını belirlemek için kullanılır. Diğer yoksulluk türlerine kıyasla geniş kapsama sahip olan insani yoksulluk, UNDP tarafından ortaya çıkarılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde insani yoksulluk 3 temel kategoriye göre hesaplanmaktadır:²³

- 1.İnsani yoksulluğun ilk göstergesi olarak uzun ve sağlıklı bir yaşamdan yoksun olma durumudur. UNDP, hesaplamalarında 40 yaşı baz almakta ve bu yaştan altındaki yaşam süresini insani yoksulluk olarak öne sürmektedir.
- 2.Eğitim imkânlarından yoksun olma, insani yoksulluğun ikinci göstergesini oluşturuyor. Hesaplamalarda yetişkinler arasındaki okuma yazma bilmeme oranı insani yoksulluğun bir diğer kriterini oluşturmaktadır.
- 3.İnsani yoksulluğun bir diğer göstergesi de bireylerin ekonomik ve sosyal imkânlardan mahrum olmasıdır. UNDP sağlıklı içme suyuna sahip olmayan, temel sağlık imkânlarından yoksun olan, 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus yüzdesini inceleyerek ekonomik ve sosyal imkânlara sahip olma seviyesini belirlemektedir.

Yoksulluğun temelinde gelir eksikliğinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Fakat insani yoksulluk, yoksulluğun maddi bir boyutu değildir. İnsanların dilediği hayatı yaşamaları için özgürlüğe ve haklarının korunmasına ihtiyaçları vardır. İnsani yoksulluk bu kriterlerin tamamına bakarak, yoksulluğu ölçmektedir.

²² Faruk Sapançalı, Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, , Cilt: 3, Sayı:2, 2001,s.115-140.

²³TAŞ, ÖZCAN, **a.g.e.** , s.4

1.3.3. Objektif ve Sübjektif Yoksulluk

Sübjektif yoksulluk veya özne yoksulluk kavramına göre kişi yoksul olup olmadığını kendi belirler. Sübjektif yoksulluk diğey yaklaşımlardan oldukça farklıdır ve yoksulluğun anlaşılmayan bir türüdür. Yoksulluğa daha az yaygın bir yaklaşımdır, insanların kendilerini yoksulluk içinde yaşayan olarak görüp görmedikleridir. Sübjektif yoksulluğu incelemenin gerekçesi, insanların kendi mali durumları hakkındaki yorumlarına göre yoksulluğun derecesinin belirlendiğidir. Sübjektif yoksulluk, gelirle daha güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Ortalama ve medyan kişisel, hane halkı gelirleri özne yoksulluk gruplarında daha düşüktür. Gelirle yakından ilişkili olan özne yoksullukta bireyler kendi gelir durumlarından yola çıkarak kendilerini yoksul olarak görmektedirler. Bir kişinin, yoksulluk içinde yaşayıp yaşamadığına dair kendi değerlendirmesi dikkate alınmamalıdır. İlginçtir ki, özne yoksulluk grubu büyük borçlarla karakterize edilmemiştir. Bu grupların ortalama borcu, karşılaştırma gruplarınınkinden bile daha küçüktür.²⁴

Sübjektif yoksulluk ile ilgili ana bulgular bunlardır: 1-oran ve süreklilik, 2-cinsiyet, 3-yaş, 4-etnik köken, 5-sosyoekonomik arka plan, 6-ev türü, 7-medeni hal ve çocuklar, 8-eğitim, 9-İş gücü deneyimleri, 10-gelir, servet ve borç. Dolayısıyla sübjektif yoksulluğu tanımlarken birçok ayrıntıları gözden geçirmek gerekir: Örneğin bir birey tüm ihtiyaçlarını karşılayabildiği halde işsizse kendisini özne yoksul olarak tanımlaması kaçınılmazdır. Bundan dolayı sübjektif yoksulluk tam zamanlı çalışanlar arasında daha düşüktür. Yoksulluk verilerine göre kadınlara oranla erkekler daha çok kendilerini özne yoksul olarak görmektedirler.²⁵ Özne yoksulluğun ölçülmesi bireyler için yapılan anketlere bağlıdır.

Objektif yaklaşım (refah yaklaşımı) yoksulluğu neyin oluşturduğu ve kişileri yoksullaştırıcı durumlardan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda önceden belirlenen değerlendirmeleri içerir. Nesnel bir açıdan tanımlanan objektif yoksulluk, yoksulluğun ortaya çıkma sebeplerini ve yoksullukla mücadele yöntemlerinin

²⁴ Gary N. Marks, "Income Poverty, Subjective Poverty and Financial Stress", **Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research**, 2005, pp.1-41.

²⁵ A.e.

anlaşılmasını içermektedir. Başka bir ifadeyle; tespit edilebilir ve doğruluğu kanıtlanabilir bir standart ya da standartlar setinin aşağısında kalma durumudur. Objektif yoksulluğa göre, birey temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir. Aksi takdirde matematiksel formüllerle belirlenen yoksulluk sınırının altında kalarak, yoksul olarak nitelendirilir.²⁶

İktisatçılar genellikle objektif yaklaşımı benimsemek eğilimindedirler, çünkü bireylerin gelir düzeyini kendilerinin bakış açısından hesaplaması ve değerlendirme zamanı karşılaşılan güçlükler sübjektif yoksulluğun ölçülmesinde önemli karışıklıklara yol açabilmektedir. Kişiler tükettikleri yiyeceklerin miktarı ve türleri konusunda çok farklı değerlendirme ve tercihlere sahiptirler. Bazı kişiler sadece yaşamını sürdürmek için yiyecek sepetini tercih ederken, bazıları sağlıklı yaşam için önem taşıyan yiyecek sepetine önem verirler.²⁷ Kişilerin kendi görüşlerine yer veren sübjektif yoksulluğun aksine, objektif yoksulluk somut kavramlara dayanarak, tüm bireyler için inceleme yapmaktadır. Kişilerin tercihinin farklılığı sübjektif yaklaşıma oranla objektif yaklaşımın daha gerçekçi olduğunun kanıtıdır.

1.3.4. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yoksulluğu mekânsal bir açıdan inceleyen kırsal ve kentsel yoksulluk günümüz dünyasında neredeyse tüm ülkelerde mevcuttur. Az gelişmiş veya gelişmiş ülke farkı yapmayan, zamana ve mekâna göre değişiklik gösteren kırsal yoksulluk döngüsel bir olgudur.²⁸ Daha çok tarım, hayvancılık, ormancılık, küçük ölçekli sanayi ve hizmetler kesiminde çalışan kırsal yoksullar, gelişmekte olan ülkelerde iki gruba ayrılabilirler: kendi toprağında çalışan yani ziraat ile uğraşanlar ve işçiler olarak bilinen ziraat ile uğraşmayan yoksullar. Topraksız ve niteliksiz işçiler kırsal

²⁶ Kenan Ören, Nilufer Negiz ve Elvettin Akman, "Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı Mikrokredi: Deneyimler Üzerinden Bir İnceleme", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, s.316-317.

²⁷ A.e.

²⁸ TOPGÜL, a.g.e, s.282.

yoksulluğun ana kaynağıdır. Şehirsel yerleşim oranının yükselişi bu kesimin sayısını arttırmaktadır.²⁹

Kentsel yoksulluk küreselleşen dünyada daha da artmakta ve kırsal yoksulluktan hiç de geri kalmamaktadır. Kentsel yoksulluğun sosyal, ekonomik olarak çok nedenleri var. Bu yoksulluk türünü sadece gelir eksikliğine bağlamak yanlıştır. Kentsel yoksulluk sanayileşmenin hızlı geçişleri, göçler, kentleşme ile birlikte hareketli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent yaşamının gerektirdiği başta ulaşım, gıda, kira giderleri ile birlikte, sosyal olanaklardan faydalanamama, toplumsal dışlanma ve izolasyon gibi etkenler de yoksulluğu beraberinde getirmektedir.³⁰

Tablo 1:Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı, Kır ve Kent

Yöntemler	Yoksul Fert Sayısı					
	2007		2008		2009	
	Kır(bin)	Kent(bin)	Kır(bin)	Kent(bin)	Kır(bin)	Kent(bin)
Gıda yoksulluğu (açlık)	295	33	252	122	310	29
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	7.293	4.968	7.400	4.533	8.432	4.318
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	313	43	237	93	138	20
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	3.686	2.111	3.276	1.483	2.597	469
Harcama esaslı göreceli yoksulluk	6.110	4.017	6.626	3.871	7.455	3.214

Kaynak:TÜİK, Yoksulluk İstatistikleri, 2009 (Çevrimiçi), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 , 21.09.2019.

Tablo 1’de TÜİK’in 2007-2009 yıllarında yapmış olduğu yoksulluk çalışmalarına baktığımızda, kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki büyük farkı görebiliriz. 2007 yılına oranla 2009 yılında kentlerdeki durum iyileşse bile, kırsal bölgelerde yoksul sayısı artmıştır. Kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki yoksulluk farkı bir uçurum farkını göstermektedir. Aynı zamanda 2008 Küresel Krizi tablodan gördüğümüz gibi her iki bölgede olumsuz etki göstermiştir.

²⁹ Şinasi Öztürk, "Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, No:1/5, 2008, s.615.

³⁰ A.e.

Kırsal bölgelerde bireylerin en temel hak ve olanaklarına erişimlerinin kısıtlı olduğu ve kırsal alanlara yönelik politikaların eksikliği, kentlere olan göçleri artırmıştır. Fakat kent yoksulluğunun esas nedeninin göç olması hala tartışılmaktadır. Çünkü sadece göçler kentlerde yoksulluğu oluşturma niteliğinde değildir. Kırsal kesimden kentlere göç eden bireyler iş bulamayınca veya temel yaşam imkânlarına ulaşamayınca kent yoksulluğu daha da artmıştır. Tarımda modern üretim tekniklerinin kullanılması, insan gücü miktarına olan gerekliliğinin azalması ve eğitim, sağlık, iş, kent çekiciliği yüzünden kentlere olan insan akını kentlileşmeye neden olmuştur. Dolayısıyla kırsal nüfusun azalmakta olduğu gözlemlenmektedir. Tarımsal üretimde ağırlaşan yaşam koşulları kentlileşmeyi hızlandırmaktadır.

³¹ Kentlileşme hem kırsal yoksulluğun hem de kentsel yoksulluğun ekonomik, siyasal ve sosyal açıdan yenilenmesine ve şiddetinin artmasına olanak sağlamaktadır.

1.3.5. Küresel ve Yapabilirlikten Yoksulluk

Coğrafi bakımdan ekonomik, politik ve sosyo-kültürel ilişkilerdeki sınırları ortadan kaldıran küreselleşme süreci, emek piyasalarında yaşanan dönüşümle birlikte gelir dağılımı ve yoksulluk üzerinde etkili olmuştur. Son yıllarda küreselleşme olgusu ile birlikte yoksulluk daha da yaygınlaşmış ve beraberinde eşitsizliklere yol açmıştır. Eşitsizlik küreselleşmenin en çok tartışılan sonucu ve onu yaratan sebeplerden biridir. Neticede zengini daha da zenginleştiren, yoksulu daha da yoksullaştıran küresel yoksulluk, kapitalizmin gelişimiyle doğrudan ilişkilidir. Küresel yoksulluk sınır tanımamaktadır ve buna neden olarak küresel kapitalizm yoksullukla beraber büyümektedir. ³²

Küreselleşen ekonomi, zenginleşenlerle zenginleşmeyenler, bu sürecin taraftarları ile buna karşı çıkanlar ve ortaya çıkan risklere karşı kendilerini koruyabileceklerle koruyamayacaklar arasında yeni bir takım sınıfsal bölünmeler yaratabilmektedir.

³¹ A.e.

³² Veyssel Bozkurt, “Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, **Veyssel Bozkurt Dergisi**, Alfa, İstanbul, 2000, s.2-4.

Küreselleşmenin gelişmiş ülkelerin lehine olduğunu dünya ekonomisinin son 50 yıldaki durumuna bakarak görebiliriz. Az gelişmiş ülkelerde bu süreç ne yazık ki faydasız olmakla birlikte küresel yoksulluğu şiddetlendirmiştir. Bu yoksulluk en çok da kadınları ve çocukları önemli ölçüde etkilemiştir.³³

Yapabilirlikten yoksulluk sadece gelirle ilişkilendirilmeyen, maddi kaynakları reddeden bir yaklaşımdır. 1980'lerde ve 1990'larda Amartya Sen tarafından çıkarılmış ve daha sonra Martha Nussbaum tarafından geliştirilmiştir. Sen, bu teorisinde kişilerin parasal kaynaklarına değil, onların yaşadıkları hayatlara bakılması gerektiğini vurgulamıştır. Yeterli gelir seviyesi yapabilirlikten yoksunluğun önünü kesemez. Geliri sadece araç olarak gören yapabilirlik, refahın sadece ekonomik yönüyle ilgili değildir, insan yaşamının toplumsal, siyasal ve kültürel her boyutunu kapsamaktadır.³⁴

Yapabilirlik yaklaşımı, duruma, mekâna, analiz düzeyine, mevcut bilgilere ve ilgili karar türüne bağlı olarak farklı şekilde uygulanabilir. İnsanların yeteneklerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri ya da kullanamamaları yapabilirlik yaklaşımının odak noktasıdır.³⁵ Dolayısıyla refah, adalet ve kalkınmanın uçları insanların yetenekleri açısından kavramsallaştırılmalıdır. Yani, katılmak istedikleri eylemleri ve etkinlikleri üstlenmeleri ve istedikleri kişi olmaları için etkili fırsatlara erişebilme imkânlarına sahip olmalarıdır. Örneğin kadının toplumsal ayrımcılık nedeniyle fırsatlardan yararlanamaması yapabilirlikten yoksunluğun en bariz örneklerindendir. Aynı zamanda bu yaklaşım kadın yoksulluğunun önemini belirtmek için önemli bir yere sahiptir.³⁶

³³ Mehmet Şahin, ''Küreselleşme Kaynaklı Yoksulluk ve Yolsuzluk'' ,Çanakkale 18 Mart Üniversitesi. Biga İİBF,1980,s.127.

³⁴ Cihan Selek Öz, Cavit Çolakoğlu, Yapabilirlikten Yoksunluk Açısından Mikro Kredi Uygulaması: Sakarya İli Örneği, **Çalışma ve Toplum**, Sayı:17,2017,s.2041-2068.

³⁵ Ingrid Robeyns, The Capability Approach In Practice, **The Journal Of Political Philosophy**, Cilt: 14, Sayı:3,2006, pp.353.

1.4 Yoksulluğun Başlıca Nedenleri

Yoksulluk karmaşık yapısından dolayı birçok nedene dayalı olarak ortaya çıkan bir sorundur. Ülkelerin iktisadi, coğrafi, siyasi ve diğer faktörler açısından sahip oldukları farklılıklar (yaş, ırk, dini inanç vb.) yoksulluğa yol açan unsurların ülkeden ülkeye ya da bölgeden bölgeye değişiklik göstermesine yol açmaktadır. Ayrıca yoksulluğa yol açan faktörler olarak görülen unsurlar yoksulluğun sonucu olarak da değerlendirilebilir³⁷. Ara sıra yoksulluğun kişisel başarısızlıklardan doğarak ortaya çıktığı öne sürülür. Fakat yoksulluk başlı başına yaranmamıştır. Onu oluşturan nedenler, tohum halinde oluşmuş ve gün geçtikçe büyüyerek dünyaya kök salmıştır.

Yoksulluğun bireylerin kendilerinden mi yoksa toplum veya dışsal etmenlerden mi kaynaklandığı tartışılır haldedir. Fakat gözle görülür biçimde yoksulluğun temel ve en başlıca nedeni ekonomik sistemdir. Ekonomi, yoksulluğu yaratma ve onu yok etme gücüne sahiptir. Fakat diğer etmenlerin birleşerek ekonomiye darbe yapması yoksulluğu bir çığ gibi büyötmektedir. Yoksulluğun ekonomik nedenlerine gelir dağılımı eşitsizliği, enflasyon, işsizlik gibi faktörler dâhildir.

Yoksulluk tüm ölkelerde ilk olarak gelirle ilişkili olduğundan, gelir dağılımı yoksulluğun en büyük nedenlerinden biri olarak bilinmektedir. Bir ölkede, belirli bir dönemde üretilen millî gelirin bireyler arasında bölüşölmesi durumunu ifade etmektedir. Her toplumda zengin ve yoksul bireylerin varlığı hem ekonomik hem de siyasi açıdan doğal bir sonuçtur. Fakat zenginlerin milli gelirden aldıkları yüksek paya kıyasla yoksul kitlelerin toplumun büyük çoğunluğunu oluşturması ve milli gelirden çok az pay alması insan onuruna yaraşır bir yaşam sürememesi kabul edilebilir bir durum değildir. Bu durumda gereksiz israf, adaletsizlik, sürekli artan vergi sistemi de mevcut zengin-fakir eşitsizliğinden doğmaktadır.³⁸

³⁶ Amartya Sen(2004), **Özgürlükle Kalkınma**, (İng. Çev. Yavuz Alogan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.61-62.

³⁷ Kemal Çelik, İstiklal Yaşar Vural, Güner Tuncer, ‘‘Dünya’da VeTürkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme’’, **Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:5,2017s.41-79.

Yoksulluğun önemli bir nedeni olan işsizlik, hem ulusal hem de uluslar arası problem olmaktan ziyade, sadece bireyleri değil, bireylerin dâhil olduğu toplumu ve ekonomiyi ciddi sıkıntılara düşürmektedir. İşsizlik, birey açısından kişinin hayata karşı ümidini ve kendine olan özgüvenini yitirmesine neden olmaktadır. İşsizliğin en büyük nedeni de küreselleşmeyle birlikte artan makineleşmedir. Makineleşme en çok kırsal bölgelerde tarımda görülmekte ve işsizliğe yol açmaktadır. İşsizliğin birçok ekonomik ve sosyal nedenleri olmakla birlikte, onun ölçümü ekonomistlerin en çok zorlandığı konudur.³⁹

İş bulamayan nüfusun toplam işgücüne oranı işsizlik oranıdır. Gecikmeli bir gösterge olan bu oran, değişen ekonomik koşulların öngörülmesinden ziyade genellikle yükselir veya düşer. Dünya genelinde işsizlik oranı Mayıs 2019'da % 3,6 oldu.⁴⁰

OECD verilerine göre, en yüksek işsizlik oranı, % 28,8 ile Güney Afrika'dır. En az işsizlik oranı ise %2,1 ile Çek Cumhuriyeti'dir. Türkiye'de işsizlik oranı % 13,8 olarak görülmektedir.⁴¹ Uzun süreli işsizlik insanların cesaretinin ve iş arama çabasının tükenmesine, uzun süre işsiz konumunda kalmalarına neden olmaktadır.

Yoksulluğun en önemli kaynağı olan ekonomik yapının işleyişindeki aksaklıktan başka siyasi sistem de onun yapısını etkilemektedir. Yoksulluğun siyasi nedenlerine yanlış politikalar, savaşlar, devletin sorumlu olduğu sağlık ve eğitim gibi hizmetlerde ortaya çıkan aksamalar, kamu harcamalarının azaltılması v.s aittir⁴².

Bugün dünyanın en büyük sorunu yoksullukla beraber eğitimsizliktir. Gerçek şudur ki, yoksulluktan kurtulmak açısından insanların inandığı ilk olgu da eğitimidir. Fakat yoksulluk açısından bakıldığında işsiz ve çalışma yeterliliği olmayan ve eğitim almayan milyonlarca bireyler var olmaktadır. Eğitimsiz aile döngüsü, işsizliğe ve devam eden süreli fakirliğin başlangıç noktası olmuştur. Eğitim seviyesinin ülkelerin

³⁸ Şadan Çalışkan, Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Cilt: 59, Sayı:2,2010, s.89-132.

³⁹Seda Bayraktar, Ahmet İncekara, "Türkiye'in Genç İşsizlik Profili", **Çalışma İlişkiler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2013, S.15-38.

⁴⁰ Unemployment Rate Definition, 12 November 2019, (Çevrimiçi), <https://www.investopedia.com/terms/u/unemploymentrate.asp> , 20.09.2019.

⁴¹ OECD, Unemployment Rate, 2019, (Çevrimiçi), <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm> , 20.09.2019.

⁴² Karacan, **a.g.e.** , s.64-65.

gelişmişlik seviyesi ile güçlü bir ilişkisi vardır. Az gelişmiş ülkelerde fakir olanların eğitim seviyesi genellikle düşüktür. Evrensel ilköğretim bu nedenle yoksulluğu azaltmak için çok önemlidir. Eğitim kaynaklarının ve imkânlarının eksikliği, hem çocukları eğitimden uzaklaştırmakta, hem de daha da yoksullaştırmaktadır. Çünkü daha iyi eğitilmiş kişilerin istihdam edilme olasılığı daha yüksektir, ekonomik olarak daha üretkendir ve bu nedenle daha yüksek gelir elde ederler. Kuşkusuz eğitimsizlik yoksulluğu artırdığı gibi, yoksulluk da eğitime erişimi engellemektedir.⁴³

Yoksulluğun diğer kaynaklarına hızlı nüfus artışı, göçler, kentleşme, ayrımcılık gibi demografik ve toplumsal etkenler; doğal afetler, kuraklık gibi çevresel nedenler dâhildir. Eğitim, sağlık sorunları, işsizlik gibi birçok nedenlerden dolayı ülkeler arası ve bölgeler arası yapılan göçler dünya ekonomisini hep etkilemiştir. Göçlerin pozitif etkileriyle beraber, negatif etkileri de var olmaktadır. Kendi ülkelerinde iş bulamayan bireyler, göç ettikten sonra iş bulamayınca ekonomi ve sağlık açısından büyük hüsrana uğrayarak yoksullukla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum en çok kırdan kente olan göçlerde görülmektedir. Günümüz dünyasında erkek göçü gibi kadın göçü de oldukça artmıştır. Hatta kadın göçmenler arasında eğitilmiş olanların bile çalıştırıldığı sektörler ev içi hizmetler, yaşlı ve çocuk bakımı, eğlence ve turizm sektörüdür. Tüm bunların nedeni eğitim ve işsizlik kapsamında yeterince doğru politikalar uygulamamasından ireli gelmektedir.⁴⁴

Yoksulluğu olumsuz şekilde etkileyen ve en çok göçmenlerin karşılaştıkları bir sorun olan toplumsal ayrımcılık da yoksulluğun nedenlerinden biridir. Kadınlar, farklı etnik kökene ve ten rengine, dini inanca, mezhebe mensup olan insanlar, fiziksel özellikleri nedeniyle engellenenler, muhalifler ayrımcılığa uğramaktadır. Kadınlar şüphesiz ki, ayrımcılığın yarattığı sorunlardan eziyet gören gruba dâhildir. Bu

⁴³ Poverty and Education, (Çevrimiçi), https://www.iaaed.org/downloads/10_finalweb.pdf, 21.09.2019.

⁴⁴ Akasya Kansu Karadağ, Göç, Yoksulluk ve İnsan Hakları, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı:2, 2018 s.489-492.

düzenek temel insan haklarını ihlal ederek normleştirilmiş ve bazen bir kader olarak yorumlanmaktadır.⁴⁵

1.5 KADIN YOKSULLUĞU VE YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI

Yoksulluk içtimai bir sorun olmasına rağmen, ondan en çok etkilenen kesim kadınlardır. Yoksulluk deneyimlerini erkeklerden farklı şekilde yaşayan kadınlar, yaşadıkları toplumsal dezavantaj ve eşitsizlik nedeniyle fakirlerin çoğunluğunu oluşturuyor ve genellikle fakirlerin en fakirleri olarak biliniyor. Başka bir deyişle, yoksulluk cinsiyetli bir deneyimdir - bunun ele alınması, normların ve değerlerin cinsiyet analizini, mal varlığının bölünmesini, çalışma sorumluluğu ve yoksul hanelerde kadınlar ve erkekler arasındaki güç ve kontrol dinamiklerini gerektirir. Çoğu toplumda, cinsiyet normları kadınların rolünü büyük oranda eve, anne ve bakıcı olarak tanımlanmış ve erkeklerin ev dışındaki üretken faaliyetlerden sorumlu rolünü tanımlamaktadır. Bu normlar, dünyanın dört bir yanından, kızların ve kadınların, gerekli üretken kaynaklara erişimleri konusunda erkeklerden daha dezavantajlı olduklarını iddia etmektedir. Fakat kadınların sorumluluklarının, yoksul hanelerde ve topluluklarda yaşadıkları zorlukların erkeklerinkinden farklı olduğunu gösteren çok sayıda kanıt vardır.⁴⁶

Tarihsel sürece baktığımızda yoksulluğun özellikle kadın kavramı ile incelendiğini ve literatüre girdiğini görebiliriz. 1978 yılında Diana Pearce tarafından ilk kez kullanılan “yoksulluğun kadınlaşması” kavramı, o yıllarda Amerika’da yoksulların 2/3’ünü kadınların oluşturmasına ve zaman içinde kadınların işgücüne katılım oranındaki artışa bakmayarak 1950-70 arasında kadınların ekonomik konumlarının giderek kötüleşmesine dikkat çekmek üzere kullanmıştır. Kadın yoksulluğu, 1995’te 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında “yoksulluğun kadınlaşması” ifadesi olarak yerini almıştır. Pekin’de gerçekleştirilen bu konferansta tüm dünyada, kadınlar için büyük önem taşıyan yoksulluk, eğitim, sağlık, şiddet, silahlı çatışma,

⁴⁵Kenan Çayır, Müge Ayhan Ceyhan, **Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşımlar**”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.19-21.

⁴⁶ Jane Miller, Mariel Miller, **Global Women’s Issues: Women in The World Today**, 2012, pp.1-12.

ekonomi, yetki ve karar alma süreçleri, kurumsal mekanizmalar, insan hakları, medya, çevre ve kız çocuklarının durumu gibi 12 kritik alan belirlenmiştir. Değişen aile yapısı, artan boşanmalar, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranının yükselişi ve çocuk bakımını kadınların üstlenmesi gibi nedenler yoksulluğun kadınlaşmasını açıklamak için kullanılmıştır.⁴⁷

Kadın yoksulluğunun iki belirleyici özellikle açıklayan Buvinic, iş piyasasında kadınların ikincil konumda olduklarını ve eğitim imkânlarından yararlanamamalarını gösteren pek çok veri mevcudluğunu ireli sürmüştür. İşgücü piyasasına katılımın düşük olması ve az maaşlı işlerde istihdam edilme, kayıt dışı sektörde çalışma, fason çalışma, ücretsiz aile işçisi olma elde edilen gelir üzerinde, özellikle kırsal alanlarda, söz sahibi olmama-gelirden yoksunluk vb. gibi göstergeler bu farklılıkları belirlemektedir. Kadın istihdamının düşük olması kadının erkeğe ömür boyu bağımlılık ilişkisine neden olmaktadır.⁴⁸

1990'dan beri toplanan bütün Birleşmiş Milletler Konferanslarında, ama özellikle Kopenhag Dünya Kalkınma Zirvesi ve Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı'nda kadınların yoksulluğunun bir dünya sorunu olduğu teyit edilmiştir. Hususile 1995 yılında Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Eylem Platformu'nda ise yoksulluğun kadınlaşması kavramı yoğun olarak kullanılmıştır. Bu kavram Pekin Konferansı ile birlikte, kadın ve yoksulluk konusunda yapılan analizlerin kilit kavramı olmuştur ve bir takım yoksulluk olgularını açıklamak için kullanılmıştır.⁴⁹

- Erkeklerle kıyaslandığında, kadınların yoksullukla karşılaşma olasılıkları daha yüksektir.
- Kadınların yoksulluğu erkeklerin yoksulluğundan daha ağır ve şiddetlidir.
- Kadınların yoksulluk durumu erkeklere oranla zaman içinde artmaktadır.

⁴⁷ Çağla Ünlütürk Ulutaş, "Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek Çağla", **Çalışma ve Toplum**, Sayı:2,2009,s.25.

⁴⁸ Tepav, "Kadın Yoksulluğu", TEPAV(Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı)Değerlendirme Notu,Eylül 2009, (Çevrimiçi)

https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312994r5658.Kadin_Yoksullugu.pdf ,22.09.2019.

⁴⁹ Yıldız Ecevit, "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?" **C.Ü Tıp Fakültesi Dergisi** ,(Özel Eki, 25/4),2003,s.85.

Yoksulluğun kadın yüzü, yoksulluktan daha ağırdır. Tüm yaşamı boyunca birçok bariyerle karşılaşan kadınlar, yoksulluğu atlatma açısından daha şanssız konumdadırlar. Küreselleşen çağda kadınlar, ekonomik yoksulluğun zararlarından erkeklere göre daha çok etkilenmektedir. Kadınlar yoksulluğu tek başına yaşamaz. Şu demek ki, hane yoksulluğu kadının yoksullaşması ile başlayabilen durumdur. Yoksulluğun kadınlaşması hane halkının yaşam seviyesinin negatif olarak etkilenmesine neden olmaktadır.

1.6 KADIN YOKSULLUĞUNU BELİRLEYEN UNSURLAR

Kadın yoksulluğunu artıran ve tetikleyen faktörler çok çeşitli olarak toplumdan topluma değişkenlik göstermektedir. En ortak ve önemli faktör kadının ikinci plana itilmesidir. Bu durum kadının doğduğu andan başlayabilir ve yetişkinlik döneminde de onu izler. Hatta bu izlenim evlendikten sonra da devam edebilir. Eğitim, iş, sosyal imkânları elinden alınmış kadınlar, kültürel yapı nedeniyle çalışmamaktadır. Bütün bunların kadını yaşamı boyunca izlemesi, onu kendi hayatını, hayallerini, mesleğini topluma adamasına neden olmaktadır. Ayrıca zorla evlendirme, boşanmalar, yüksek doğurganlık oranı, fiziksel ve psikolojik şiddet, cinsiyet ayrımcılığı, sağlık sorunları ve işsizlik gibi problemler, yoksulluğun kadınlar üzerindeki etkisini şiddetlendiren unsurlardır.⁵⁰

1.6.1.Kadının Eğitim Durumu

Bireylerin sosyal statülerini artırabilmesi ve ikna edici bir yaşam sürmeleri için ön koşullardan biri olan eğitimin, yoksullukla sosyoekonomik ve kültürel açıdan döngüsel bir ilişkisi mevcuttur. Yoksulluk arttıkça eğitim olanaklarına erişim azalmakta, erişim düzeyi düştükçe de yoksulluk artmaktadır ve yoksul bir birey bu döngünün içinden çıkamamaktadır. Kadınların sosyal yaşamını değiştiren etkiye sahip olan eğitim, hem de kadın yoksulluğu üzerinde en çok durulan konudur. Toplum içerisinde kendini ifade edebilmek, mesleki beceriler kazanabilmek ve istihdam edebilmek üzere gereken eğitimi alabilmesi için, kadınların ataerkil düzeni

sürdüren toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile savaşıması gerekir. Özellikle kırsal alanlarda ataerkil düzenin baskın olması, çocuk ve kadın emeğinin yaygın olarak kullanılması, eğitim seviyesinin düşmesine neden olmaktadır.⁵¹

Eğitim, temel bir insan hakkıdır, ancak eğitimdeki kalıcı eşitsizlikler, dünya çapında milyonlarca kadının ve kızların hayatını mahvediyor. Dünyanın 774 milyon okuma yazma bilmeyen yetişkinlerinden 2 / 3'ü kadındır. Okuma yazma bilmeyen kadınların payı son 20 yıl boyunca değişmedi. Dünyanın 123 milyon okuma yazma bilmeyen gençlerinden 76 milyon kadın. Bu cinsiyet eşitsizlikleri, zaman içinde çok az değişiklik ile kalıcı kalmaktadır.⁵²

Eğitimsizlik işgücüne katılımını negatif olarak etkilemektedir. Kızların eğitime yatırım yapmak toplulukları, ülkeleri ve tüm dünyayı geliştirir. Eğitim alan kızların daha sağlıklı ve üretken bir yaşam sürmeleri daha muhtemeldir. Kızların eğitimi ekonomileri güçlendirir ve eşitsizliği azaltır. Eğitim alamayan veya eğitime devam edemeyen kız çocuklarının, yoksulluğun kadınlaşmasındaki rolü büyüktür. Genel yoksulluğu etkileyen kadın yoksulluğunun azaltılması için toplumsal cinsiyet ekseninde fırsat eşitliği sağlanmalı ve konuya dayalı uygulanan çalışmalarla toplumun genelinde büyük çapta farkındalık oluşturulmalıdır.⁵³

Kadın eğitiminin ülke ekonomisine büyük katkıları olduğu her zaman bilinen ve kabul edilen bir gerçektir. Ülke ekonomisinin gelişmesi adına eğitime harcanan yatırım oldukça azdır. Az gelişmiş ülkelerde eğitime yeterli miktarda yatırım yapılmamamsı, olası şeriat kanunları, namus olgusu, kız çocuklarının, okuldan uzaklaştırılmasına neden olmaktadır. OECD ülkelerine dikkat ettiğimizde her yıl orta eğitim için öğrenci başına en az yatırım yapan ülke Meksika'dır. Bu değer bir yıl için

⁵⁰ Zeynep Oyuryüz Şener, Kadın Yoksulluğunu Etkileyen Faktörlerin Analizi, Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Konya,2012,s.457-463.

⁵¹ TOPÇUOĞLU v.d, **a.g. e**, s.25-27.

⁵² Women and Girls, Education- Facts and Figures/UNESCO, 2014, (Çevrimiçi), <http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/international-womens-day-2014/women-ed-facts-and-figure/> ,14.11.2019.

⁵³ TOPÇUOĞLU v.d,**a.g. e**, s.26.

3.129 dolardır. Türkiye, Meksika'dan sonra öğrenci başına en az yatırım yapan OECD ülkesidir. Bu değer 3.511 dolardır ⁵⁴.

Toplumun düşüncelerinin baskın olduğu günümüz dünyasında eğitimin de etkilenmesi kaçınılmaz bir durumdur. Özellikle belirli bir yaştan sonra çocuk eğitiminin kısıtlandırılması bugün toplumun suçudur. Akdeniz ve Ortadoğu ülkelerinde kız çocuklarının ergenlik çağına girmeleriyle çocukluktan çıktığı varsayılarak, okula gönderilmediği en acı gerçektir. Bundan dolayı kırsal ve az gelişmiş ülkelerde kız çocuklarının orta eğitim oranı düşüktür. Bunun nedeni erkek çocukların çalıştırılması, kızların da zorla evlendirilmesidir. Çocuk haklarının istismarı modern dünyada en çok yapılan eylemdir. Bu sorun Türkiye için de geçerlidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok daha bariz olarak görünen bu durum, yasalar ve özel kampanyalarla aşılmaya çalışılmış ve kız çocuklarının okullaşma oranının artırılmasında çok büyük bir mesafe alınmıştır. Fakat erkek ve kız çocuklarının eğitim oranına baktığımızda mevcut farklar hala var olmaktadır⁵⁵.

Kız çocuklarının ortaokul ve liseye devam edememesinin nedenleri yetersiz ekonomik durum ve erken yaşta zorla evliliğidir. Daim çocuk haklarını savunan UNICEF'e göre, 20-24 yaş grubundaki 70 milyon kadından 23 milyonu 15 yaşını doldurmadan, 47 milyonu ise 18 yaşından küçükken evlenmiştir. Genel olarak bakıldığında 20-49 yaş grubundaki 400 milyon kadın, evliliklerini çocukken yapmıştır. Çocuk gelinler ölümcül sonuçlarla, riskli gebelik süreçleriyle karşılaşmaktadırlar. Aynı zamanda eğitimden uzaklaşarak ayakları üzerinde durmayı öğrenemeden ağır hayat şartlarıyla yüzleşmektedirler.⁵⁶

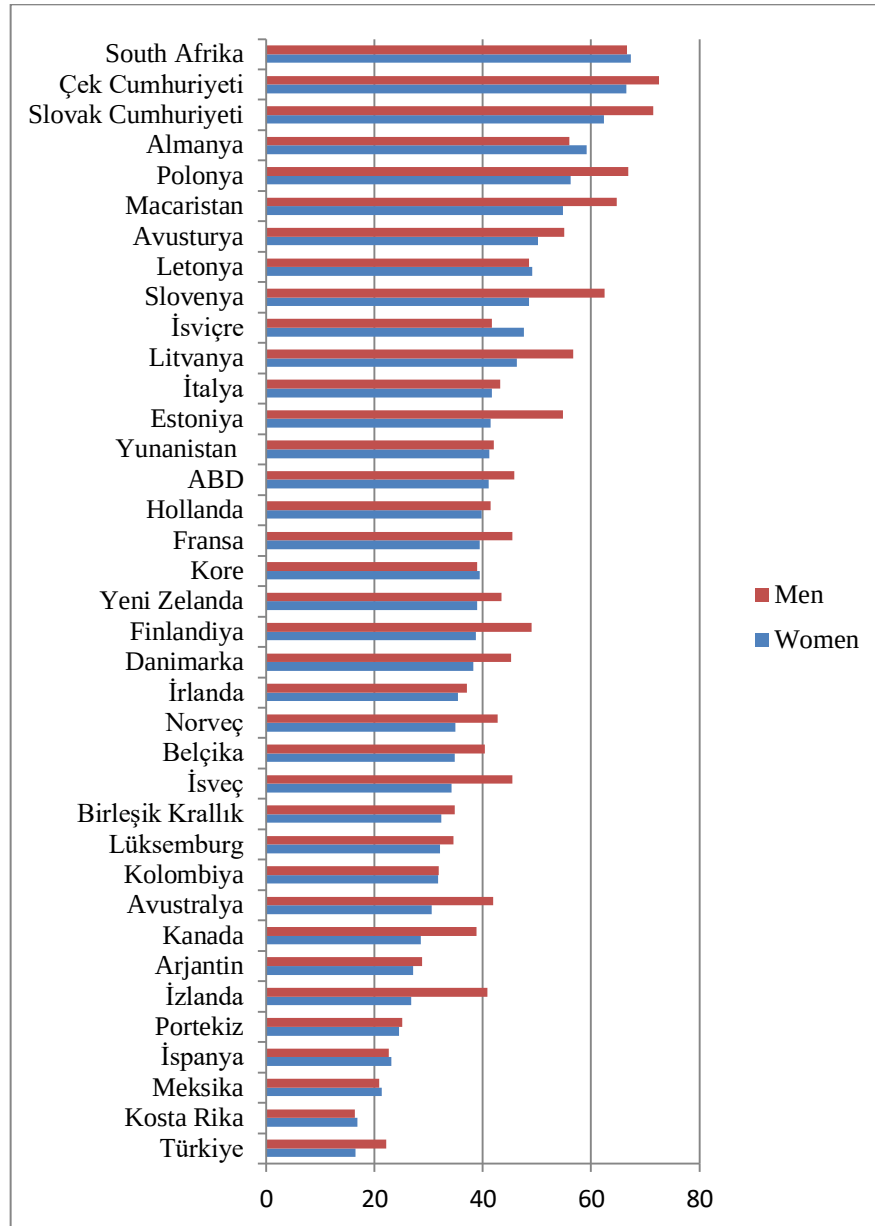
⁵⁴ OECD, Education Spending, 2016, (Çevrimiçi) <https://data.oecd.org/eduresource/education-spending.htm> , 22.09.2019.

⁵⁵ HAMZAOĞLU, a.g. e, s.107.

⁵⁶ UNICEF,2012, (Çevrimiçi), <http://www.unicef.org.tr/> ,23.09.2019.

Grafik 1: Yetişkin Eğitimi Seviyesi:

Lise-Kadınlar / Lise-Erkekler, (25-64 yaş grubu), 2018

Kaynak:OECD,2018,(Çevrimiçi) <https://data.oecd.org/eduatt/adult-education-level.htm> ,22.09.2019.

Grafik 1’de 25-64 yaş grubunda olan kadın ve erkeklerin lise eğitimi seviyeleri gösterilmiştir. Koyu pembe çizgi erkeklerin, mavi çizgi ise kadınların eğitim seviyelerini gösterirken, aradaki büyük farkı görebiliriz. 37 ülke arasındaki eğitim göstergelerine baktığımızda, en düşük lise eğitim seviyesi olan ülke Türkiye’dir. 25-64 yaş grubunda kadınların %16,6’ı, erkeklerin ise % 22,2’i lise mezunudur. Grafikte gelişmiş ülkelerde de cinsiyet farkına dayalı eğitim uçurumu belirtilmiştir. Dünyanın

her bölgesinde böylesine cinsiyet farkının eğitim alanında olması, kadınların gelişmesi açısından iyi bir belirtken değil.

Son yıllarda, Türkiye kız çocuklarının eğitime katılması konusunda önemli adımlar attı. Fakat ilerlemelere rağmen kız çocuklarının eğitimde kalma oranı düşüktür. Yani kız çocuklarının eğitimden erken yaşta uzaklaştırılması onların bu durumu normal kabul etmesine neden olmaktadır. Uzmanlara göre okul terklerine bakıldığında, asıl önemli olan kız çocuklarını okulda tutmak. Birçok kırsal bölgelerde bu durumdan dolayı kız çocukları eğitime değil de, evlilik düşüncelerine yönelmektedir. Eğitim Reformu Girişimi'nin 2014-2015 eğitim izleme raporuna göre, 2014 yılı itibariyle kız öğrencilerin lise sürecinde okul terki oranı Türkiye'de %38, AB ülkelerinde ise %11'dir. 18-24 yaş aralığında ise öğrenimini tamamlamadan eğitimden ayrılan genç kadınların oranı %41'dir. UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) verilerine göre bu oranın oluşmasında kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin payı büyüktür⁵⁷

1.6.2. Kadının İşgücü Piyasasındaki Konumu

Kadınlar için eğitim gibi, işgücüne katılımın da yoksulluk üzerine etkisi büyüktür. Kadınların işgücü piyasasına erkeklerle eşit oranda erişememesi, aynı zamanda bu durumun çalışan kadınlar arasında da eşitsizliği artıran ve modern dünyada hala var olan bir problemdir. İşgücü piyasasındaki ayrımcılık ve kazanç eşitsizliği kadınların düşük statülü ve enformel işlerde çalışmasına neden olmaktadır. Çoğunlukla işlerin cinsiyete göre belirlendiği günümüz dünyasında, eğitilmiş kadınlar bile toplum baskısı ve ataerkil düzenden dolayı kendi becerilerinden ve iş hedeflerinden vazgeçmektedirler. Özellikle kırsal bölgelerde, erkekler toplumsal değerlerden büyük oranda etkilenmekte ve bu durum da evli kadınları eğitilmiş bile olsa, işgücünden uzaklaştırmaktadır. Dünya genelinde, kadınlar, en çok evlendikten sonra çalışma haklarından mahrum kalmaktadırlar. Ataerkil düzenin dayatmış olduğu

⁵⁷ HAMZAOĞLU, a.g.e., s.110

kanunlar yasal kanunların önüne geçerek, kadınları sadece eve ve çocuklara bakan robot olarak göstermesine neden olmaktadır.⁵⁸

Dünya genelinde kadınların nüfusun çoğunluğunu kapsayan grup olmasına karşın, emek piyasalarındaki varlıkları geçmişten günümüze erkeklerin gerisinde kalmıştır. Her zaman ucuz işçi olarak görünen kadının emek piyasasına katılımı artsa da, iş alanının toplumsal yapısı hep aynı kalmıştır. Yarı zamanlı çalışanların büyük bir çoğunluğu kadındır (% 73) ve istemsiz yarı zamanlı çalışanların çoğunluğu da kadındır (% 56,8). Kadınlar geçici işlerde çalışanların çoğunu oluşturmaktadır (53%).⁵⁹ Kadınlar sadece işgücüne katılımda dışlanmaz, aynı zamanda çalışırken de çoğu kez cinsiyet ayrımcılığıyla karşılaşır. Etnik olarak farklı guruplardaki kadınlar bu ayrımcılığı daha derin yaşamaktadırlar. Kadınların erkeklerle aynı işte çalışsalar bile daha az kazanç elde ettikleri bilinen bir gerçektir.

Tablo 2: Nüfusun işgücü durumu, 2004-2018 (15+ Yaş)

YIL	Erkek-Male			Kadın-Female		
	15+Nüfus	İşgücü	İşgücüne katılım oranı(%)	15+ Nüfus	İşgücü	İşgücüne katılım oranı(%)
2004	23.251	16.348	70,3	24.293	5.669	23,3
2005	23.673	16.704	70,6	24.686	5.750	23,3
2006	24.094	16.836	69,9	25.080	5.916	23,6
2007	24.513	17.098	69,8	25.480	6.016	23,6
2008	24.917	17.476	70,1	25.855	6.329	24,5
2009	25.369	17.898	70,5	26.317	6.851	26,0
2010	25.801	18.257	70,8	26.740	7.383	27,6
2011	26.320	18.867	71,7	27.273	7.859	28,8
2012	26.951	19.147	71,0	27.773	8.192	29,5
2013	27.411	19.597	71,5	28.197	8.674	30,8
2014 ⁽¹⁾	28.145	20.057	71,3	28.841	8.729	30,3
2015 ⁽¹⁾	28.573	20.453	71,6	29.281	9.225	31,5
2016 ⁽¹⁾	29.031	20.899	72,0	29.689	9.637	32,5
2017 ⁽¹⁾	29.649	21.484	72,5	30.244	1. 159	33,6
2018 ⁽¹⁾	30.007	21.801	72,7	30.647	1. 473	34,2

Kaynak:TÜİK, 2018, (Çevrimiçi), http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?al_id=1068 ,24.09.2019.

⁵⁸ULUTAŞ, a.g.e, s.27-28.

Tablo 2’de 15+nüfus sayısına baktığımızda erkek ve kadın sayısının neredeyse birbirine çok yakın olduğunu görmekteyiz. Fakat işgücü ve işgücüne katılım oranlarında önemli derecede büyük farklar vardır. Türkiye’de 2004 yılında erkekler için işgücüne katılım oranı yüzde 70,3 iken, kadınlar için yüzde 23,3’dü. 2018 yılında toplum her bakımdan gelişse bile, erkekler için işgücü oranı yüzde 70,3 kadınlar için ise yüzde 34,2 olmuştur. Bu oran henüz toplumun erkek ve kadını eşit görmediği, kadınların çoğu zaman ikinci planda olduğu anlamına gelmektedir.

1.6.3. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Evrensel bir kavram olan cinsiyet, biyolojik anlamda kadın ve erkek olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Fakat tarihin eski çağlarından beri cinsiyet farkı sadece biyolojik olarak görülmemiştir. Avcılık ve toplayıcılığın yaygın olduğu ilkel komünal dönemde, yani özel mülkiyetin olmadığı dönemlerde kadın ve erkeğin konumu arasında herhangi bir fark yoktu. İnsanların hayvancılık ve ziraatın ile uğraşmaya başlaması ayrışmanın ilk belirtilerini ortaya çıkarmıştır.⁶⁰

Cinsiyet ayrımcılığının kökeni toplumdan ve toplumun yarattığı farklı kültürden kaynaklanmaktadır. Bireyin biyolojik cinsiyetine göre üstlendiği roller ise toplumsal cinsiyet kavramını ifade etmektedir. İnsan biyolojik cinsiyeti doğuştan, toplumsal cinsiyet özelliklerini ise sonradan kazanmaktadır. Tarihin farklı dönemlerinde ve coğrafyalarında kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen sorumlulukların farklılaştığı görülür. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ilk temellerinin antik dönemde atıldığı birçok teorisyenler tarafından savunulmaktadır.⁶¹

Hane içinde çocuklar arasındaki cinsiyet eşitliği onların gelecek yaşamı için önemli bir başlangıçtır. Genel olarak ebeveynler erkek çocuklara çoğu alanda erişimi kolaylaştırırken, kız çocuklarını, toplumdan korumak gibi nedenlerle haklarından mahrum bırakır. Fakat gerçek manada bir demokrasiden ve adaletten söz edebilmek

⁵⁹ Women's Budget Group, The Female Face Of Poverty,2018,(Çevrimiçi) www.wbg.org.uk ,25 Eylül 2019.

⁶⁰ TMMOB, Mutlu Toplum İnşası İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, yay. haz: Yıldız Sınmaz Uzgan, Mor Söyleşiler, İzmir,2018,s.17.

⁶¹ A.e. , s.28.

için kadının insan haklarının teslim edilmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu da, ünlü Uruguaylı yazar Eduardo Galeano'nun dediği gibi, insan haklarının evde başlamasıyla mümkündür.⁶²

Eğitim alma, kız ya da oğlan, bütün çocukların hakkıdır. Bu hak Türkiye Anayasası'nın 42.maddesinde ve çok sayıda uluslararası insan hakları ve çocuk hakları kararında güvence altına alınmıştır. Buna rağmen Türkiye'de, çoğu kız olmak üzere çok sayıda çocuğun okula gitme hakkı elinden alınmıştır. Hakları ellerinden alınan çocuklar kendi geleceklerini inşa edemez ve diğer bireylere oranla, yoksullukla daha çok karşılaşır. Fakat birçok aile yalnızca kendi çocuklarının geleceği için değil, toplumun geneli için de eğitimin önemini kavramış değildir.⁶³

Cinsiyet ayrımcılığı, kişisel yetenekler ya da iş performansından daha çok cinsiyete bakılarak yapılan değerlendirmeleri içermektedir. Kadınlar erkeklerden hiç de geride olmadıkları halde, emek piyasasında ciddi olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Emek piyasasındaki cinsiyet ayrımının temellerini oluşturan, yine kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleridir. Bu yüzden kadın istihdamı ile erkek istihdamı arasında büyük bir fark vardır. Bugün toplum kadınların daha çok geleneksel kadın mesleklerine doğru ilerlemelerini uygun görmektedir. Hatta toplumun yarattığı bu algıyı bazen kadın bireyler de desteklemektedir.⁶⁴

Cinsiyet eşitsizliği kendisini her alanda farklı boyutlarda gösterse de, en çok siyasal yaşamda bunun farkını, istatistik bilgiler olmadan bile görebiliriz. Siyasal yaşam hep kadınlardan uzaklaştırılmıştır. Kadınların siyasal hayata katılmaları en temel hakları bile olsa, toplumda kadınlara olan güvensizlik, kadını siyasal alanlarda çalışma isteğinden vazgeçirmiştir. Cinsiyet eşitsizliğinin derinliği insan haklarından başka, kadın haklarının yaranmasına neden olmuştur.

İnsan hak ve özgürlüklerinin bir alt kategorisini oluşturan kadın hakları, seçme ve seçilme hakkı ile paralel bir gelişim ve kabul sürecinden geçmiştir. Seçme ve seçilme hakkının kullanımı konusunda kadınlar, erkekleri uzaktan takip etmiştir. Erkekler

⁶² HAMZAOĞLU, a.g. e, s.225.

⁶³ TMMOB, Mutlu Toplum İnşası İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, s.23.

siyasal tarihin başından beri bu hakkın kullanımı ve gereklerinin yapımı yönünde daha aktif bir rol üstlenirken, kadınlar için aynı durum geçerli olmamıştır. Kadınların erkeklerden sonra seçme ve seçilme hakkına sahip olmaları sosyal, kültürel, siyasi v.b. nedenlere dayanmaktadır. Kadınların bu hakları elde etmelerinde 13 Eylül 1788 tarihli ABD Anayasası'nda seçilmek için herhangi bir cinsiyet koşulundan bahsedilmemiştir. Buna karşın Amerikalı kadınlar oy hakkına, 1920 yılında İngiltereli kadınların ardından kavuşmuşlardır. Kadınlara oy hakkını tanıyan ilk ülke Yeni Zelanda olmuştur. Yeni Zelanda'nın 1893 yılında tanıdığı bu hakka karşılık kadınlara seçilme hakkını 26 yıl sonra yani 1919'da vermiştir. Kadınlara oy hakkı veren ilk Müslüman ülke ise Azerbaycan olmuştur. Azerbaycan, 1921 yılında kadınlara oy hakkı tanımıştır. Türkiye'de kadınlar, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde, bu hakka kavuşmuşlardır. 1930 yılında, 1580 sayılı yasa ile kadınlara ilk kez belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.⁶⁵

Ne yazık ki, cinsiyet ayrımcılığı artık dünya çapında bir doğal olay olarak biliniyor. Dünyada erkeklerin kadınlara eşit olduğu ya da cinsiyet farkının olmadığı bir ülke yok. 2008 Küresel Cinsiyet Raporu, Norveç, Finlandiya, İsveç ve İzlanda gibi bazı gelişmiş ülkelerin ortalama% 20 ile daha az cinsiyet farkına sahip olduğunu göstermiştir. Yemen ve Pakistan'da durum sırasıyla% 47 ve% 44,5 cinsiyet farkıyla daha da kötü. Pakistan 130 ülke arasında 127. Sıradadır.⁶⁶

1.6.4. Sosyal Dışlanma

1960'lı yıllarda Fransa'da ortaya çıkan sosyal dışlanma, bireyin sosyalleşmesini gerektiren alanların tümünden kısmen ya da tamamen mahrum olma durumunu ifade etmektedir. 1980'li yıllarda daha da geniş bir açıklamayla yoksulluk ve eşitsizlik kavramlarıyla anlatılmaya başlanmış ve yoksullardan üstü kapalı olarak dışlanmış

⁶⁴ A.e. , s.23.

⁶⁵ Ömer Ekşi, Dünyada ve Türkiye'de Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Tanınması,(Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_2005_0000_0120_0000/0016.pdf ,28.09.2019.

⁶⁶ İqtidar Alı Shah, Neeta Baporikar, “Gender Discrimination: Who is Responsible? Evidence from Pakistan”, **Routledge**, 2015, pp. 78-79.

olarak söz edilmiştir. Yoksulluk sosyal dışlanmaya yol açabildiği gibi sosyal dışlanma da yoksulluğa neden olabilir.⁶⁷

Kadının sosyal dışlanması, çalışma yaşamından, eğitimden, siyasetten, ekonomik kaynaklardan yeterli erişiminin olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum kadınları yoksulken daha fazla etkilemektedir. Emek piyasasında dışlanan kadınlar öncelikle eğitim ve meslek edinmedeki fırsat eşitsizliği ile karşılaşmakta, ücret ve kazançlar, işe alma, işten çıkarma gibi diğer uygulamalarda ayrımcı uygulamalar ile yüzleşmek mecburiyetinde kalmaktadırlar. Aynı zamanda kırdan kente yapılan göçlerde, erkeklere oranla kadınlar daha çok dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu durumda kadınların toplum tarafından dışlanması özgüvenlerini kaybetmelerine ve toplumdan daha da uzaklaşmalarına neden olmaktadır.⁶⁸

Toplumsal ve siyasal yaşama katılmayı kolaylaştıran en büyük faktör çalışmaktır. Bu sebepten her türlü ayrımcılık uygulamasının önlenmesi için kadınların çalışma yaşamından dışlanmasının engellenmesi, idari otoriteler ve toplumun üzerinde durulması gereken bir konu olmalıdır. Erkeklerle eşit haklara sahip olmadığı gerekçesini belirten toplumlarda kadınlar daha çok sosyal dışlanmaya maruz kalırlar, hem de çocukluklarından itibaren. Dışlanmayı yaratan ve mahvetme gücüne sahip olan da toplumdur. Aile içi olumsuzluklar(boşanma, şiddet v.s.),işten atılma v.b. durumlarda en çok suçlanan kadınlardır. Bu zaman toplumun dışında tutulan kadınlar, sosyal korumasızlık yaşamaktadır. Sosyal dışlanma ve sosyal korumasızlık yoksunlukla sonuçlandığında, yoksulluk ortaya çıkarak, tekrar sosyal dışlanma olgusunu aktif hale getirmektedir.⁶⁹

⁶⁷ Tijen Şahin, “Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk İlişkisi”,**Yardım ve Dayanışma**, 2009,s.71-80.

⁶⁸ Özlem Çakır, ”Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S:31, 2008,ss.25-47.

⁶⁹ A.e. , s.42-43.

1.6.5. Hane Reisi ve Tek Ebeveynli Aileler

Tek ebeveynlik, daima var olan ve insanlık kadar eski olan bir olgudur. Dowd Nancy'ye (1997) göre, tek bir ebeveyn, çocuğu veya çocuğu yetiştirmede günlük sorumluluklarının çoğuna sahip olan, eş ya da eşiyle yaşamayan bir ebeveynidir. Boşanma, ölüm, terk edilme v.b. nedenlerden dolayı ebeveynler evi tek başına geçindirmek zorundadır. Bunu en çok yaşayan kesim kadınlardır. Tek ebeveyn olmak yalnızlık, yoksulluk ve yardım almadan tek başına çocuk yetiştirme konusunda güvensizliği içerir. Ayrıca tek ebeveynlerin sahip olduğu sorunların çoğu, iki ebeveyn ailesinin sorunlarına benzer, ancak bu sorunların evde yalnızca bir kişi tarafından halledilmesi durumunda taşıması veya yönetilmesi daha zor görünüyor.⁷⁰

Tek ebeveynli evlerin düşük ekonomik evler olma ihtimalinin yüksek olduğu varsayılmaktadır. Ekonomik zorluğun ebeveynlerde duygusal sıkıntıya yol açtığı ve bunun da ebeveynlerin çocuklarıyla destekleyici, duyarlı ve tutarlı olma yeteneklerini engelleyebileceği bulunmuştur. Sadece bir ebeveyn varken, aile mali olarak daha az iyi durumdadır ve bu pek çok aile sorununun ana nedenidir. Düşük gelirli bir aileden gelmenin etkisinin düşük eğitim düzeyi gibi şeyleri içerebileceği değiştirilmez gerçektir. Tek ebeveyn olmanın zorluklarını en çok yaşayan kesim kadınlardır. Hane reisi kadın olan aileler diğerlerine kıyasla daha fazla yoksulluğa maruz kaldığı bilinmektedir.⁷¹

Tablo 3: Kadın ve erkek hane reislerinin yaş dağılımı (2015)

Yaş grubu	Kadın hane reisleri		Erkek hane reisleri	
	Hane sayısı (bin)	%	Hane sayısı (bin)	%
65 yaş altı	2475	62,40%	15456	86,50%
65 ve 65 yaş üstü	1493	37,60%	2412	13,50%
Toplam hane sayısı	3968	100%	17868	100%

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi 2015;Betam, Araştırma Notu 17/206, 07.03. 2017,(Çevrimiçi)<https://betam.bahcesehir.edu.tr> ,01.10.2019.

⁷⁰ Ekpenyong Nkereuwem Stephen, Lawrence Udisi, "Single-Parent Families and Their Impact on Children: A Study of Amassoma Community in Bayelsa State", **European Journal of Research in Social Sciences**, Cilt:4,Sayı:9, 2016, pp.1-3.

⁷¹ A.e. ,pp.8.

Tablo 3’de Haneler, yaş dağılımına göre incelendiğinde, hane reisi kadın olanların yaklaşık yüzde 38’i 65 yaş ve üzeri iken, bu oran erkeklerde yüzde 13,5’e gerilemektedir. Bunun yanı sıra kadın hane reislerinin yüzde 62,4’ü 65 yaşın altındayken, aynı oran erkekler için yüzde 86,5’tir.⁷²

Kadın aile reisleri eğitilmiş, tarım dışı sektörde maaşlı çalışan ve yaşlı, eğitim düzeyi düşük olarak iki gruptan oluşmaktadır. Ebeveyn istihdamı durumu, çocuğun yoksulluk riskini belirlemede çok önemlidir: Çocuk hiç kimsenin çalışmadığı (% 73) bir ailede en az bir yetişkinin işi olduğu bir aileye (% 24) göre üç kat fazla yoksulluk riski altındadır. Ancak ebeveynlerin istihdam şekilleri de önemlidir: Genellikle sadece bir ebeveynin yarı zamanlı çalıştığı hane, iki ebeveynin de tam zamanlı çalıştığı hanelerden daha yoksuldur. Örneğin, tek ebeveynli hanelerin neredeyse yarısı (% 48), çift hanelerin dörtte birine (% 24) kıyasla yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bu hanelerin büyük çoğunluğunda (% 86) bekâr ebeveyn annedir. Bu nedenle, istihdam edilmeyen ebeveynler, çocukların yoksulluğu için bir risk faktörüdür, ancak yalnızca birkaç saat boyunca istihdam edilen ebeveynler aracılığıyla düşük kazançlar da önemlidir. Ebeveynlerin istihdam edememesi çocukların da yoksulluk döngüsüne katılımına ve yeterli düzeyde eğitim, sağlık, ekonomik erişimden uzakta kalmasına neden olmaktadır.⁷³

Tablo 4: Kadın hane reislerini medeni durumu (2015)

	Hane sayısı(bin)	%
Hiç evlenmedi	725	18,3
Evli	379	9,6
Eşi öldü	2244	56,5
Boşandı	519	13,1
Ayrı yaşıyor	101	2,5
Toplam hane sayısı	3968	100

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi 2015; Betam, Araştırma Notu 17/206, 07 Mart 2017,(Çevrimiçi) <https://betam.bahcesehir.edu.tr> ,01.10.2019.

Hane reisi kadın olan ailelerde, bu durumun nedeni çoğunlukla ya ölüm, ya da boşanma faktörlerine bağlıdır. Kadın aile reislerinin yarısından fazlası dul olduğu

⁷² Betam, Araştırma Notu 17/206,Gökçe Uysal, Selin Köksal,07.03. 2017,(Çevrimiçi)<https://betam.bahcesehir.edu.tr> ,01.10.2019.

⁷³ Women’s Budget Group, **a.g.e**, pp.12.

Tablo 4'deki verilere baktığımızda görebiliriz. Kadın hane reislerinin yüzde 56,5'i eşini kaybetmiş, yüzde 18,3'ü hiç evlenmemiş, yüzde 13,1'i ise boşanmıştır. Öte yandan, aile reisi kadınların sadece yüzde 9,6'si evlidir. Bu durum, kadınların çoğunlukla eşi olmadığı durumlarda hane reisi olduğunu ve Türkiye'de hane yapısının toplum cinsiyet rolleri üzerinden belirlendiğini ortaya koymaktadır.⁷⁴

1.6.6. Hane İçi Gelir Eşitsizliği

Hane içi gelir eşitsizliği, aynı evde yaşayan fakat aynı haklara sahip olamayan bireylerin karşılaştığı bir sorundur. Bu tür eşitsizliğe dâhil olan kesim çoğunlukla kadınlardır. Kadınlar toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve kadına yüklenen görevler nedeniyle hane içinde gelir eşitsizliğine maruz kalmaktadır. Gelir eşitsizliği ekonomik şiddete bağlı olmakta ve diğer alanlarda kadının sosyal, siyasal, işgücüne katılımını zorlaştırmaktadır. Bir evde tüm işlerin kadının görevi olduğu zannedilen tüm toplumlarda, hane içi ücretsiz emek, cinsiyetler arası gelir eşitsizliğiyle ve ücretli emeğin veya işgücünün azalmasıyla sonuçlanmaktadır.⁷⁵

Kadınların istihdama katılımı için yapılan pozitif değişikliklere rağmen erkeklerin emek piyasasında ön planda tutulması devam etmektedir. Özellikle çocuk sahibi olan ve çalışan kadınların ev ile iş sorumluluklarını beraber yürütmek zorunda kalmaları ücretli işe ayırdıkları saatleri sınırlandırmaktadır. Dünyada kadınlar, bir günde piyasa faaliyetlerine erkeklerden 1 ila 4 saat daha az vakit ayırmakta; yani daha az ücretli emek sunumunda bulunmaktadır. Kadınların ücretli işgücüne katılım oranları gelişmiş ülkelerde, ataerkil yapının baskın olduğu gelişmekte olan ülkelere oranla daha yüksektir. Toplumsal rollerin baskın olduğu bölgelerde kadınlar, ailenin bakım sorumluluğunu üstlenmek zorunda kaldıkları için çalışmalarına izin verilmemekte ve maaşlı Kadınlar, bir günde ev işlerine erkeklerden 1 ila 3 saat, bakım faaliyetlerine (çocuk, yaşlı ve hasta) ise 2 ila 10 kat daha fazla vakit ayırmaktadırlar.⁷⁶

⁷⁴ BETAM, a.g.e, s.2.

⁷⁵ Çisel Ekiz Gökmen, Toplumsal Cinsiyet ve Zaman Yoksulluğu: Hane İçi Ücretli ve Ücretsiz Emek Sunumu, **Çalışma ve Toplum**, No: IV,2017,s.1967-1969.

⁷⁶ A.e., s.1970-1972.

Kadın yoksulluğu ile ilgili çalışmalar genellikle gelire ve hane reisliğine odaklanmakta ve hane içi kaynaklara erişim ve kararlara katılım açısından hane içi pazarlık gücünün evli kadınların yoksulluğu üzerindeki etkisini ihmal etmektedir. Eğitim seviyesi düşük ve erken evlilik yapan evli kadınlar, hane içinde ekonomik şiddete, hatta gelirin elinden alınması durumuyla daha çok karşılaşmaktadırlar. Bu şiddet türü, kadınların emek piyasasından zorla uzaklaştırılmalarına neden olmaktadır. Türkiye’de 2014 yılında, ekonomik şiddete maruz kalan evlenmiş kadınların oranı % 30’dur. İstihdamın yüksek olduğu tarım dışı bölgelerde kadınlar daha çok ekonomik şiddetle karşılaşmaktadır. Ekonomik şiddet hane içi gelir eşitsizliğiyle neticelenmekte ve kadınların ekonomik olarak eşlerine bağımlı olmasına, ayrıca diğer alanlarda yoksulluğuna bir başlangıç yapmaktadır.⁷⁷

1.8 DÜNYADA KADIN VE KADIN YOKSULLUĞU

Dünyada kadın ilk çağlardan itibaren her alanda var olma savaşı vermiştir. Toplumların tarihlerinde kadın anlayışının niteliği ve değeri, kadına biçilen roller, kısaca kadının toplumdaki yeri tarihi süreç içerisinde daima tartışılmıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun kadınların kendilerine atfedilen ananevi rol ve yaşamın dışına çıkabilmeyi başaramadıkları görülmektedir. Erkek ve kadına biyoloji farklılıklarından başka, toplumsal ve kültürel etkenler çerçevesinde özel roller verilmesi, kadınları önemli ölçüde sınırlamaktadır. Bugün de eski dönemlerde olduğu gibi, bazı bölgelerde kadın hem ezilen hem de korunması gereken zayıf varlık olarak nitelendirilmektedir.⁷⁸ Fakat kadının kollarından çok, haklarının savunulması ve kadın olmadan önce insan olduğu gerçeği kabul edilmelidir.

Günümüzde kadınlar sadece maddi zorluklarla değil, kapitalizmin beraberinde getirdiği modern yoksulluğun sosyal eşitsizlikleriyle yüzleşmektedirler. Dünya geneline dikkat ettiğimizde en fakir insanların 10’undan 6’sı kadındır. Üretimin ve işin %60’ını kadınların yapmasına rağmen toplam gelirin %10’una, dünya üzerindeki

⁷⁷ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Açıklaması”, Ankara, 2015,(Çevrimiçi) <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/> ,02.10.2019.

mal varlığının ise %1'ine sahiptirler. Gelişmekte olan ülkelerde halen kadınların 3'te 2'si kayıt dışı ya da ücretsiz olan ev işlerinde çalışmaktadırlar. Kadınlar erkeklerden farklı olarak, yoksulluğu sadece maddi olarak değil, manevi olarak da yaşamaktadır(özgür olamama; karar alamama, şiddetten korunamama, sosyal, siyasal, eğitim, sağlık alanlarına erişememe).⁷⁹

Kadın yoksulluğu toplumların kültürüne, hayat şartlarına, ekonomik sistemlerine bağlı olsa da, tüm bölgelerde kadınları daha fazla yoksullaştıran toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı normları bulmak mümkündür. Kadın yoksulluğunun gelişmiş ya da az gelişmiş birçok toplumun ortak sorunu olduğu bir gerçektir ancak az gelişmiş ülkelerdeki kadınlar yoksullukla daha zorlu bir mücadele içindedir. Bunun göstergesi olarak, kadınlar ve kız çocukları gelişmekte olan ülkelerde erkeklere kıyasla daha kötü beslenmektedir. Fakir ülkelerde yetersiz beslenmenin sonucu olan aneminin bu bölgelerdeki kadınların çoğunu, özellikle Afrika, Güney ve Güneybatı Asya'daki hamile kadınların üçte ikisini olumsuz etkilediği Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve UNICEF'in ilgili raporlarında belirtilmiştir. Geleneksel toplumlarda yemeği ilk önce erkeklerin yemesi ve yiyeceğin daha fazlasını tüketmesi bir gelenektir, böylece geriye kalan daha az besleyici kısımlar kadınlar ve çocuklar arasında paylaşılır.⁸⁰

Kadını ikinci plana atan toplumlar geri kalmaya mahkûmdur. Bu gün topluma yol gösteren kadının toplumdan uzaklaştırılması ve yoksulluğuna yol açan faktörleri görememek ve ayrıca insana yönelik değerleri kadının omzuna yüklemek artık standart bir hale geldi. Dünyada kadının yoksulluğuyla mücadelesi sadece kadının değil, tüm toplumun sorunudur. Çünkü kadın toplumun bir parçasıdır, toplumu yetiştiren ve değiştirendir.

⁷⁸ İtibar Aydemir Uslu, "Erkek Egemen Dünyada Kadın Olmak ve Cinsiyet Eşitlikçi Politikalar, Celal Bayar Üniversitesi Gençlerle 360 Ulusal Öğrenci Kongresi :Kamusal Mali Politikalar", y.y., 2015, s.366-388.

⁷⁹ AÇIKGÖZ, a.g.e, s.46.

1.9 Türkiye’de Kadın ve Kadın Yoksulluğu

Türkiye’de kadın yoksulluğunun istatistiksel olarak boyutlarının anlaşılması ve net bir şekilde ölçümü mümkün olamamaktadır. Bu durum kadın yoksulluğu araştırılırken, kadınların istihdamdaki durumlarından ve ya kadın yoksulluğu alanında yapılan niteliksel araştırmalardan yararlanmayı gerektirmektedir. Niteliksel çalışmalar ile kadınların yaşadığı yoksulluk deneyimleri, yoksulluk yaşayanların gözünde yoksulluğun ne olduğu, ne ifade ettiği ortaya konulmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kadın yoksulluğu birçok spesifik durumlara bağlı olarak yaranmaktadır. Bu faktörler zincir gibi, bir birine bağlanarak, yoksulluğun her alanında ortaya çıkmaktadır.⁸¹

Türkiye’de kadın olmak, tarihinin her döneminde zor olmuştur. Zamanına göre farklılaşan aile yapıları ve kökleşmiş gelenekler bağlamında kadınlara öz roller biçilmiştir. Eğitimin değil, geleneklerin hükmettiği bölgelerde, bu gelenekler doğal görünmüş ve kuşaktan kuşağa geçmiştir. Özellikle törelere bağlı bölgelerde kadınlar daha yenilikçi olmak yerine, erkekler gibi eski toplumun adetlerini savunmaktadır. Evlilik ve aileye ilişkin yasaları bile erkeklerin belirlediği bu bölgelerde, elbette kadının yoksunlaşması olağan durumdu. Cumhuriyet’in kuruluşu, insanları yenilikçi düşünceye yaklaştırsa da, gelenekselciler eski yaşam adetlerinden vazgeçmemiştir. Bu yüzden Türkiye’de aile ve toplum yapısının yeniden düzenlenmesi ve yeniçağa münasip politikaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de kadınların eşit bir yaşama sahip olmaları için yasalara eşitlikçi düzenlemeler yapılmıştır. En önemli iki yasal düzenleme, kadınların erkeklerle her alanda eşit haklardan yararlanmasında yardımcı etmen olmuştur. İlk olarak 2002 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun’da, kadınlara karşı ayrımcılık içeren maddeler yürürlükten kaldırılmıştır. Aile ve iş yaşantısını kapsayan velayet, ikametgâh yerinin belirlenmesi, meslek seçimi, evlilik birliğinin temsili ve benzeri konularda erkek üstünlüğü ortadan kaldırılmış, kadınların lehine düzenlemelere yer verilmiştir. 2004 yılında ise 1982 Anayasası’nda 10. madde değiştirilmiş ve “Kadınlar ve erkekler eşit

⁸⁰TOPÇUOĞLU v.d,a.g.e, s.23.

⁸¹YILDIRIMALP, ÖZDEMİR, a.g.e, s,59.

haklara sahiptir, devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” cümlesi ilave edilmiştir. Bu maddeye 2010 yılında getirilen değişikliğe göre “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz”⁸².

Tablo 5: Kadınların Çalışmalarına İlişkin Bireylerin Tutum ve Görüşleri

	Kadın(%)	Erkek(%)
Kadının Asıl Görevi Çocuk Bakımı ve Ev İşleridir	64,7	60,7
Gelenek Göreneklerimize Aykırı	14,1	12,0
Çalışma Ortamları Kadın İçin Güvenli Değildir.	9,5	16,5
Çalışan Kadının Çocukları Mağdur Olur	7,8	7,0
Ücretli Bir İşte Çalışmak Kadını Yıpratır	2,5	2,0
Diğer	1,4	1,8
Toplam	100,0	100,0

Kaynak:TÜİK, Aile Yapısı Araştırması, 2006, (Çevrimiçi), <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/60-aile-yapisi-arastirmasi-2006.pdf> , 03.10.2019.

TÜİK’in 2006 yılında yapmış olduğu aile yapısına ilişkin araştırmasına Tablo 5’de dikkat ettiğimizde ataerkil düşüncelerin sadece erkeklere değil, kadınlara da etki ettiğini görebiliriz. Bu araştırma, hem kadınların hem de erkeklerin, kadınların çalışma hayatında bulunmasına yönelik düşüncelerinin ne ölçüde olduğunu göstermektedir. Kadınların, genel olarak çalışma fikrine negatif bakmasının altında yatan etmen geleneksel normlarla şekillenen kadının düşünce yapısıdır. Bugün toplumun kadınlara yönelik ayrımcı ideolojileri daha çok erkeklerin etkisi altında gerçekleşmekle birlikte tüm değerler ve algılar buna göre şekillenmektedir.⁸³

⁸² USLU, a.g.e., s.367-368.

⁸³ Semra Yılmaz, “Türkiye’de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri ve Sosyal Güvenlik Hukuku Düzenlemeleri”, *Sosyal Çalışma Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2018, s.72.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK GELİŞME YOLUNDA KADIN VE MİKROKREDİ

2.1 EKONOMİK GELİŞME

Bir ülkenin toplam geliri ve kişi başına gelirin büyüme süreciyle beraber ülke ekonomisinin yapısal inkişafı ekonomik gelişme anlamına gelmektedir. Geniş anlam kümesine sahip olan ekonomik gelişme, sadece maddi ve parasal faktörlere bağlı değildir. Bir ülkenin gelişimi hem ekonomideki yapısal değişimi hem milli hâsıladaki reel artışı hem de toplumdaki sosyal, kültürel ve politik değişimleri içerir. İnsan odaklı olan ekonomik gelişmede temel amaç gelir ve servetin artmasının ötesinde, genel yaşam düzeyinin yükseltilmesidir.⁸⁴

Çoğu kez karıştırılan ekonomik gelişme ve büyüme kavramları, aynı anlama sahip oldukları düşünülür. Fakat reel(nicel) bir olgu olan büyüme ekonomik gelişmeye nazaran dar anlama sahiptir. Ekonomik büyüme bir ülkenin ekonomik yığınlarında, özellikle toplam hâsılasında meydana gelen artıştır. Genel olarak büyüme, GSMH artışlarına bakmaktadır. Mal ve hizmet üretiminin çoğalışı zamanı kişi başına düşen milli gelirin bir yıldan diğer yıla kıyasla daha yüksek reel gelire yükselişi anlamına gelmektedir. Sermaye teçhizatı, işgücü, teknoloji ve doğal kaynaklar büyümenin temel kaynağını oluşturmaktadır. Bu kaynaklara yönelik artışlar ülkede kişi başına reel gelirden sürekli bir yükselmeye neden oluyorsa ülke ekonomisinin büyüdüğü söylenecektir.⁸⁵

Ekonomik büyümeye benzetilen fakat daha geniş kapsamlı bir kavram olarak ifade edilen ekonomik kalkınma, sadece nitel değil, ekonomik, toplumsal ve nicel değişiklikler de üreten bir süreçtir.⁸⁶ 21.Yüz yılın en büyük hedeflerinden biri olan ekonomik kalkınmanın kesin bir tanımı bulunmasa da, bir ülkede ekonomik

⁸⁴ Ekonomik Büyüme ve Gelişme Kavramları Üzerine, 31.01.2009, (Çevrimiçi), <http://www.cihandura.com/tr/makale/-EKONOMIK-BUYUME-VE-GELISME-KAVRAMLARI-UZERINE494> , 19.03.2020.

⁸⁵ A.e.

büyümeye eşlik eden ekonomik ve sosyal alandaki pozitif ve yapısal değişikliklere atıfta bulunur. Toplumsal iyiliği ifade eden ekonomik kalkınma, belirli bir zaman sürecinde ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarı, nüfus yapısı, gelir dağılımı v.b. unsurlara bağlıdır.⁸⁷ Toplumun iyiliği ve mutluluğu ile ölçülen ekonomik kalkınma her bir ülkenin ulaşmak istediği fakat zorlandığı yapıdır. Çünkü günümüz dünyasında sürekli yoksulluk ve adaletsizliğin devam etmesi, ülkelerin refahını yükseltmesi yolunda büyük bir engel. Dolayısıyla ekonomik gelişme az gelişmiş ülkeler için zorlayıcı bir hedef olarak kalmaktadır.

2.2 Ekonomik Gelişmeyi Belirleyen Unsurlar

Ekonomik gelişme sadece ekonomik faktörlere bağlı değildir ve bir ülkede tüm alanların bağlantılı şekilde etkisini kendisinde barındırır. Ekonomik gelişmeyi belirleyen unsurlara en başta milli gelir ve gelir dağılımı; istihdam; eğitim; sağlık; coğrafi faktörler; teknolojik gelişmeleri dâhil edebiliriz.

Ülkelerin ekonomik gücünü ve gelişimini gösteren milli gelir, ülkede belli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin net parasal değeridir. Kişi başına düşen millî gelir ise bir ülkenin yurttaşlarının ortalama gelir düzeyi hakkında bilgi veren bir göstergedir. Dolayısıyla gelirin dağılım şekli yoksulluğun artmasına veya azalmasına etki ederek ülkeler arası farkın temelini oluşturmaktadır. Yoksulluğu artıran ve gelişimi engelleyen gelirin adaletsiz dağılımı gittikçe artarak orta sınıfın mahvolmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı daha adaletli ve düzgündür. Bu nedenle gelişmişlik seviyesi diğer alanlara da etkisini göstermektedir.⁸⁸

Ekonomik gelişmenin diğer önemli unsuru istihdamdır. İstihdam ülkedeki mevcut iş gücünü gösteren bir kavramdır. Ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesinin artışı bireylerin her birinin istihdama katılabilme özgürlüğüne bağlıdır. Dolayısıyla kadınların ve erkeklerin istihdama eşit seviyede katılım özgürlüğünün olması

⁸⁶ “Ekonomik Kalkınmanın Belirleyicilerinin Değerlendirilmesi: Ekonomik Faktörler”, **International Journal of Public Finance**, Cilt:3, Sayı:2, 2018, s.260.

⁸⁷ ÇAK, a.g.e., s.4.

gerekmektedir. İstihdam oranının yüksekliği ister ekonominin ister diğer alanların gelişmesine ve refah seviyesinin de yükselmesine olanak sağlamaktadır.

Genel olarak gelişme, bireylerin yaşam kalitesinin yükselişini gerektiren önemli bir sistemdir. İlk olarak bu sistemi iyileştirmek için insanların refah seviyesinin yükselişi, gelirlerinin artması, yiyecek tüketimlerinin, sağlık hizmetlerinin, eğitimlerinin ve diğer koşullarının en iyi şekilde sağlanması gerekmektedir. Yaşamın tüm alanlarında yapının düzenlenmesi ile birlikte insanların kendine güveninin artması aynı şekilde insana verilen değerin artmasıdır. Sistemin yapısal gelişimi ile beraber insanların seçeneklerinin genişlemesi, özgürlüklerinin artması, tüketilen mal ve hizmetlerin çeşitliliğinin artmasıdır.⁸⁹

Ekonomik gelişme, bir ülkede tüm vatandaşların cinsiyet farkı olmadan, refahlarının yükseltilmesini gerektirmektedir. Özellikle, yoksulluğun ve gelir azlığının kadınlarda daha çok görünürlüğü ekonomik gelişmenin önünü kesmektedir. Siyasi, sosyal, ekonomik olarak kadınların güçlendirilmesi, hem çocukların sağlık ve eğitim durumlarının iyileştirilmesine hem de ülkedeki ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliğine olanak sağlamaktadır.

2.3 EKONOMİK GELİŞMEDE KADININ ÖNEMİ

Yoksulluk ve onunla mücadele ekonomik gelişmenin temel ilgi alanlarından birini oluşturmaktadır. Özellikle kadın yoksulluğu söz konusu olunca devletlerin gelişme yönelik hedefleri zorlaşmaktadır. Nüfusun yarısını oluşturan kadının ekonomik gelişimdeki rolü ve yeri uzun süre göz ardı edilmiş, gereken önem verilmemiştir. Kadın ve kalkınma kavramlarının henüz 1970'li yıllarda beraber kullanıldığı varsayılmaktadır. Kadınlara yönelik kalkınma amacıyla yapılan yatırımlar pozitif olarak sonuçlanmakta ve ekonomik gelişme açısından da yarar ve kazanç sağlamaktadır. Toplumun tamamını ilgilendiren ekonomik gelişmeden sadece kadın

⁸⁸ Aysen Tokol, Yusuf Alper, **Sosyal Politika**, Dora Yayınları, Bursa,6.bsk. ,2015,s.178-205.

⁸⁹ Güler Günsoy, "İnsani Gelişme Kavramı", **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 2005, s. 38.

faaydalanamaz. Cinsiyet farkı yapılmaksızın tüm bireyler gelişmeye yönelik faaliyetlere katılmalı ve refah seviyesinin yükseltilmesinde yarar sağlamalıdır.⁹⁰

Gelişmiş ekonomilere baktığımızda kadın işgücünün sektörel dağılımı, kalkınma teorilerindeki gidişatı göstermektedir. Sanayi ve hizmet sektörlerindeki istihdam oranına kıyasla tarımda istihdam edilen kadın işgücü düşüktür. Gelişmiş ülkelere mahsus olan bu durum, ekonomik gelişme için beklenen bir sonuçtur. Benzer sonuç, gelişmiş ekonomilerde erkek işgücü için de geçerlidir. Bilakis gelişmekte olan ülkelerde, tarımda çalışan kadın işgücü oranı yüksek, sanayi ve hizmet sektöründe ise düşüktür. Böylece gelişmekte olan ülke gruplarında kalkınma sorununun yaşandığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelere erkek işgücünün sektörel dağılımı da kadın işgücüne benzemekle birlikte, erkeklerin istihdam oranları kadınlara göre daha yüksektir. Bunun yanı sıra, son 40 yıl öncesine göre Güney ve Doğu Asya ülke kadınlarının ekonomik şartlarında önemli düzelme olduğu ve söz konusu ülke kadınlarının ekonomik faaliyetlerinin hızla iyileştiği belirtilmektedir.⁹¹

Dolayısıyla eğitim ve eğitimli işgücünün ekonomiye kazandırdıkları kaçınılmazdır. Kadının ekonomik gelişmeye katkısının kabul edilmesi ve ekonomideki konumunun yükseltilmesi de bir zorunluluktur. Türkiye’de kadın istihdamının erkeklerin yaklaşık yarısı kadar olması, ekonomik gelişmişlik açısından bir sorun olarak görünebilir. Bunun nedeni, işgücünün bir üretim faktörü olarak ekonomik büyümeye yapacağı katkıdan kaynaklanmaktadır. Kadınların üretimden uzak kalması ve işgücüne olan talep zayıflığı büyümeye yapılan katkının zayıf olması sonucunu yaratır. Bunun için cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve kadınların ekonomik ve sosyal haklarının savunulması gerekmektedir. Bu zaman eşitsizliğin çözümü, kadınların ekonomik işlevlerini hızlandırarak ekonomik gelişmeye katkı sağlayacaktır.⁹² Bir ülkede toplumun tüm üyeleri refah içinde olursa ekonomik gelişme gerçekleşebilir. Çünkü ekonomik gelişme cinsiyetçi değildir ve tüm vatandaşların yaşam standartlarına bağlıdır. Ekonomik gelişme için hem ekonomik hem de sosyal refah dengede

⁹⁰ Filiz Tutar, Handan Yetişen, “Türkiye’de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rölü”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2009, Cilt: 2, Sayı:2,s.116-117.

⁹¹ A.e. , s.121.

⁹² A.e. , s.121-129.

olmalıdır. Bu dengeyi korumak için kadınların erkeklerle eşit oranda ekonomide iştirak etmesi büyük önem arz etmektedir.

2.4 YOKSULLUKLA MÜCADELEDE KADIN

Kadın yoksulluğu farklı çözümler gerektiren geniş kapsamlı bir sorundur. Bu sorunu yaşayan kadınların heterojen bir grup olduğu kadın yoksulluğunun çok boyutlu bir perspektifte değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Yoksulların en mağduru ise boşanmış veya dul kadınlardır. Tek ebeveyn olarak evi geçindirmeye çalışan kadınlar, yoksulluğu daha derin yaşamakta ve toplumsal eşitsizlikle daha çok karşılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bireylerin toplumdaki yerleri, ekonomik, sosyal güçleri, eğitimleri, meslekleri, hakları ve algıları bakımından eşitsizliğini ifade etmektedir. Türkiye ve benzeri ülkeler açısından bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının toplumda ikinci bir sınıf bir konumda olmasıdır. Ailede ve toplumdaki hiyerarşi erkek lehinedir. Ataerkil toplum yapılanması ‘namus yasasına’ göre olduğu için toplumsal cinsiyet eşitsizliği de bu yapıdaki toplumlarda doğal olarak belirgindir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği günümüz dünyasında insanların doğduğu andan itibaren karşılaştıkları bir olgudur. İnsanlar eşit haklara sahiptir fakat topluma göre değil. Çünkü zaman içinde kültürden kültüre farklılık gösteren toplumsal cinsiyet değişken bir kavramdır.⁹³

1972 tarihli “Sex, Gender and Society (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum)” kitabıyla toplumsal cinsiyet kavramını literatüre getiren Ann Oakley, toplumsal cinsiyetin biyolojik olarak erkek ve dişi olmayı tamamlayan cinsiyetten farklı olduğuna dikkat çekmiştir. Bu durumda cinsiyet, biyolojik bir kavramken, toplumsal cinsiyet; ataerkil yapının oluşturduğu kategoridir. Toplumsal cinsiyet, toplumun yapılandırıcı gücü(karar vericiler) tarafından yine cinsiyete göre tanımlanır.⁹⁴

⁹³ Mehtap Hamzaoglu, Namus: Kadına Şiddetin İdeolojisi, Siyah Kitap, İstanbul,2019, s.39-42.

⁹⁴ A. Nevin Yıldız Tahincioğlu, Namusun Halleri, Postiga Yayınları, İstanbul,2011,s.32.

Kadın ve erkeğe yüklenen görevler ve sorumluluklar üzerinden sürdürülen toplumsal cinsiyet; meslek seçiminden renk, kamusal-özel alan ayrımı, davranış biçimleri, kıyafet seçimine kadar kalıplar belirleyerek bunları yönetir. Kadın ve erkek arasında duygusal ve fiziksel farklar vardır, fakat bu farklar toplum tarafından abartılarak eşitsizliği doğurmuş ve erkeği daha üstün bir varlığa dönüştürmüştür.⁹⁵

Kadınlar ve erkekler toplum tarafından, tamamen farklı iki insan kategorisine ayrılarak, uğraşları ve eğilimleri de farklılaştırılmıştır. Çağdaş cemiyete kadar kadınlarla erkeklerin yaptıkları işler haneyi geçindirmek ve muhafaza etmek biçiminde belirlenmiyordu; bunun için ev ile iş yerinin ayrışmasını beklemek gerekti. Tarımsal üretimin çoğunluğunu oluşturan kadınlar, söz konusu mülkiyetten pay alma olunca buna erişemediler; toplumsal konulara ilgili kararların alınmasına katılmaları için erkek çocuklarının büyümesi, gelinlerinin ve torunlarının olması gerekti. Toplumun organize ettiği kadın hayatı yoksullukla daha çok yakındır. Bunun en bariz örneği, cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Bu iş bölümünde kadınların payına evin bakımı düşerken, erkekler de ailenin geçimini sağlamaktan sorumlu hale geldiler. Böylelikle ekmek kazanan erkek tipi, ev kadını tipinin yanında yerini aldı.⁹⁶

Yaşamları evle sınırlandırılan kadınlar meslek sahibi olsalar da esas işlerinin ‘ev’ olarak kabul edilmesi, onların iş hayatına atılımını ve sosyalleşmelerini engellemektedir. Günümüzde mesleğinde başarılı olan kadınların aile hayatında başarısız olduğu ya da çocuklarına ve kocasına daha az zaman ayırdığı varsayılmaktadır. Bir takım meslekler kadınlar için uygun görülmez. Hatta ailenin kaynakları bütün çocukların eğitime yetmediği durumlarda erkek olanın okuması tercih edilir, çünkü onun meslek edinmesi daha önemlidir, oysa kız “nasıl olsa evlenecektir” düşüncesiyle eğitimden uzaklaştırılır. Cinsiyete dayalı iş bölümünün katı sonuçları eğitimde, istihdamda, sosyal ve siyasal hayatta cinsiyete dayalı bir ayrımcılığa işaret ediyor.⁹⁷

⁹⁵ Serhat Özkan, “Cinsiyet Geçiş Sürecinin Hukuki ve Toplumsal Boyutu ve İhlaller”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı:1,2017,s.58.

⁹⁶ ÇAYIR, CEYHAN, **a.g.e.**, s.178.

⁹⁷ **A.e.**

Toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde, yoksulluğu erkeklerden daha farklı bir biçimde yaşayan kadınlar, yoksullukla baş etme yönündeki çabaları da eşitsizliğin oluşturduğu engellerle zorlaşmaktadır. Yaşamının her döneminde bariyerlerle kuşatılan kadınlar, toplumsal rolü gereği, evi idare etmek(ev işleri-temizlik, yemek yapmak) ve çocuklarının bakımını sağlamak durumundadır. Sadece temel maddi gereksinimlerden yoksunluk içinde değil, hem de sosyal ve kültürel yaşamdan kopuk, karar alma süreçlerinden hariç tutulmuş, şiddete ve istismara açık bir biçimde küçük miktarda gelir elde etmek için daha çok güvencesiz ve devamlılığı olmayan işlerde çalışan kadın, esas olarak da ailenin barınma, beslenme, eğitim ve sağlık alanındaki gereksinimlerini sağlayabilmek için 'yaşamı ucuza getirmenin' yollarını aramaktadır. Bu zorlu yaşama sahip olan pek çok kadın, ciddi bedensel ve manevi bedeller ödeme pahasına 'yapabilirliklerini' en son noktasına kadar zorlarlar. Tüm bu ağır eylemler kadın sağlığıyla yakından ilişkili olduğundan, kadın ölümlerinin de başlıca nedenleridir. Genellikle şeriat kanunlarıyla yönetilen konumlarda evden adımını bile dışarı atamayan kadınlar, haklarını bilseler bile söyleyememektedir. Aynı zamanda tek ebeveyn kadınlar hayatta kalma çabaları ve işgücüne katılım zamanında toplum tarafından dışlanarak toplumun yarattığı birçok zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu durumda kadının yoksullukla mücadelesi zorlaşmaktadır.⁹⁸

2.5 KADIN YOKSULLUĞUNU ÖNLEME POLİTİKALARI

Uluslararası siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunların ortak konusu olan ve tüm dünyanın mücadele ettiği kadın yoksulluğu nerede yaşandığına bakılmaksızın tüm ülke ve toplumların katkılarıyla çözülebilir. Evrensel boyutlara ulaşan kadın yoksulluğunun tamamen önlenmesi mümkün değil, fakat en aza indirilmesi için devlet ve uluslararası kuruluşların politikaları bulunmaktadır. Devlete bağlı kuruluşların yürüttüğü politikalar, asgari ücret yasalarının belirlenmesi, tarımsal desteklemeler sağlanması, yoksullara yardım programları, negatif gelir vergisi uygulamaları ve artan oranlı gelir vergisi uygulamaları olarak sıralanabilir. Sistemli

⁹⁸ Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan ve Duygu Alptekin, **Yoksulluk ve Kadın**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,2014,s.20-24.

ve düzenli bir şekilde uygulanmaları halinde, bu politikalar kadın yoksulluğunun azaltılmasında etkili olacaklardır.⁹⁹

Kadın yoksulluğunun mücadelesi yolunda birçok eylem planı ve buna bağlı çalışmalar yapılmış, beynelmilel anlaşmalara önemli kararlar ve hükümler ilave edilmiştir, taraf ülkelerin bu konuda tedbir almasını icap ettirmişti. BM tarafından kadınlara destek amaçlayan ve 4 kez farklı yıllarda düzenlenen dünya konferansları önemli ilkelere imza atmıştır. “1975 yılında, Meksika’da Birinci Dünya Kadın Konferansı” ve 1975-1985 Kadın On Yılı konusunda yapılan ulusal çalışmalar sonucunda 127 ülkede eşitlik mekanizmaları kurulmuş ve BM bünyesinde de “Kadının İlerlemesi için Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW)” ve “Kadın İçin Kalkınma Fonu (UNIFEM)” oluşturulmuştur. Bu çalışmalar sonucunda kadınlar hakkındaki düşünüm değişmiş, kadın artık destek ve yardımın nesnesi değil, kalkınmanın temel ve eşit öznesi olarak algılanmaya başlamıştır. 1980 yılında Kopenhag’da “İkinci Dünya Kadın Konferansı”, on yıllık dönemin ilk yarısındaki gelişmeleri gözden geçirmek için düzenlenmiştir. Burada kadınların durumunun iyileştirilmesi için alınacak önlemleri belirleyen “Hareket Planı” kabul edilmiştir. İkinci Dünya Kadın Konferansının ardından 1979 yılında ‘Birleşmiş Milletler Genel Kurul tarafından “Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)” kabul edilmiş ve 1980 yılında üye ülkelerin imzasına açılmıştır. BM düzeyinde, özellikle kadınların insan haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini odak noktasına alan tek sözleşme CEDAW’dır ve içinde Türkiye’nin de bulunduğu yaklaşık 165 ülke tarafından imzalanmıştır. Türkiye 1985 yılında CEDAW sözleşmesini imzalayarak, eğitimde kadınların ve herkesin eşit haklara sahip olabilmesini sağlamakla yükümlü olduğunu kabul etmiştir.¹⁰⁰

İdari yönetimler ve tüm dünyadan birçok kadın örgütü, BM tarafından ilan edilen “Kadın On yılı” 1985’te sona erdiğinde, engelleri ve kazanımları gözden geçirmek amacıyla, 1975’te belirlenen ama gerçekleştirilemeyen hedeflere 2000 yılına kadar

⁹⁹ Ezgi Şahin, Nevin Hotun Şahin, “Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Yöntemleri”, **Journal of Current Researches on Health Sector**, Cilt: 8, Sayı:2, 2018, s.211.

¹⁰⁰ Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Vakfı, Pekin+5: Birleşmiş Milletlerde Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, 2001, s. 7-9.

ulaşılmasını sağlamaya yönelik bir eylem planı hazırlamak üzere Kenya'nın başkenti Nairobi'de "Üçüncü Dünya Konferansı" için toplandılar. 1975-1985 yılları arasında dünyada gelir dağılımındaki eşitsizlikler büyümüş, gelişmekte olan ülkelerde gittikçe artan ve derinleşen ekonomik krizler yaşanmış, soğuk savaş döneminin iki bloğu arasında hızlanan silahlanma yarışı ülke gelirlerinin kadınlar lehine kullanılmasında engelleyici bir rol oynamıştı. Kadınlar yoksullaşmış, yoksulluk kadınlaşmıştı.¹⁰¹ Bu durumda BM, 1985'teki Nairobi Stratejilerinde kentli yoksul kadınların güçlendirilmesi doğrultusunda aşağıdaki ilkeleri getirdi. Bunlar; 1-Geniş bölümleri kapsayan programların örgütlenmesi; 2-Çocuklar için kreşlerin ve bakım alanlarının sunulması; 3-Çok sayıda yoksul kadına istihdama atılımı açısından önemli olan enformel sektöre dikkat çekilmesidir.¹⁰²

1995 yılında Pekin'de yürütölen BM "Dördüncü Dünya Kadın Konferansı" şimdiye kadar yapılan kadın konferanslarının en büyüğüydü. Bu konferansta BM kadın sorunlarının evrensel olduğu mesajını verdi. Konferansın sonunda 189 ülkenin kabul ettiği Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu, kadın haklarının insan hakları olduğunun altını çizerek, hükümetlere, kadına karşı şiddeti önleme ve yeryüzünden silme çağrısında bulundu; silahlı çatışma ortamlarında kadınlara uygulanan yoğun şiddetin bir insanlık suçu olduğunu vurguladı; hükümetleri, kadının güçlenmesini ve toplumsal konumunun yükselmesini sağlamak, kadın-erkek eşitliğinin geliştirmek ve toplumsal cinsiyet perspektifini temel politika ve programlara yerleştirmekle yükümlü kıldı.¹⁰³

Bugünlerde Türkiye'deki genel yardımlar SYDTF, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Belediyeler tarafından yerine getirilmektedir. SYDTF sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığıyla gıda, yakacak, giyim, eğitim, sağlık yardımlarını gerçekteştirmektedir. Son dönemlerde Vakıfların gerçekteştirdiği hizmetlerin başında ilk aşamada Dünya Bankasının finanse ettiği ardından başarılı bir uygulama olması nedeniyle SYDV tarafından devam ettirilen sosyal riski azaltma projesi gelmektedir. Projenin önemli bir ayağını eğitim ve sağlık alanlarını kapsayan

¹⁰¹ A.e., s.9.

¹⁰² şAHİN, a.g.e.,s.211-212.

¹⁰³ Kadının İnsan Hakları Projesi, a.g.e. , s.12.

Şartlı Nakit Transferi oluşturmaktadır. ŞNT eğitime devam eden çocuk sayısını artırmayı, anne çocuk sağlığına ilişkin önlemleri etkin uygulamayı amaçlamaktadır. En yoksul %6lık kesimi hedefleyen proje henüz bu kesime tamamen ulaşılabilmiş değildir.¹⁰⁴

Türkiye’de yoksullukla mücadele çalışmalarında bulunan Sivil Toplum Kuruluşları zaman gittikçe büyük ölçekte faaliyet göstererek topluma hizmet etmektedir. Kadın yoksulluğu sorununa duyarlılıkları olan pek çok STK, çeşitli projeler yürütmektedir. Bu STK ve yürüttükleri projelerden bazıları şunlardır:¹⁰⁵

- “Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)” : 2002’de kurulan projenin amacı ülkede kadın girişimciliğini arttırmak; üyelerine eğitim, danışmanlık, kredi güvencesi ve iletişim ağı sağlama hizmetleri vermektedir.
- “Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV)” : 1986 tarihli kuruluş düşük gelirli kadınlara yaşam kalitelerini iyileştirmeleri için destek sağlamakta ayrıca onların bulundukları sosyal ortamlardaki rollerini güçlendirmek ve liderlik yetenekleri kazanmalarına destek olmaktadır.
- “Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV)” : KADAV 1999 Marmara Depreminden zarar gören kadınlara yardım etmek amacıyla toplanan bir grup kadın tarafından kurulmuştur. Hedefi, kadınları güçlendirmek ve kadınlar arasında beraberlik düzenini oluşturmak için araçlar ve fırsatlar geliştirmektir. Son yıllarda ise bu başlıklara ek olarak çoklu ayrımcılığa maruz kalan göçmen kadınlar, mahpus kadınlarla dayanışma örgütlemeye çalışmaktadır.
- “Kadın Merkezi (KAMER)” : 1999 tarihli, hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olan Kamer’in hedefi kadınların hukuksal, ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan güçlendirilmelerine katkı sağlamak ve uzun dönemli istihdamı ve eğitimi için destek mekanizmaları geliştirmektir.

¹⁰⁴Tepav, Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları, Şubat 2010, (Çevrimiçi) https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055.Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik.pdf ,13.10.2019.

¹⁰⁵ŞAHİN, a.g.e.,s.214-216.

- “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu”: kadın cinayetlerini durdurmak ve kadınların şiddetten korunmasını sağlamak için çalışan bir platformdur. Bilhassa yaşam hakkı olmak üzere her tür kadın hakkı ihlaline karşı mücadele etmektedir.
- Mikrofinans(veya Mikrokredi): 1976 yılında Bangladeş’te Muhammed Yunus tarafından başlatılan mikrokredi, kadınlara küçük meblağda kredi vererek, onları ekonomiye kazandıran ve güçlendiren projedir.

Kadın yoksulluğunu ve yoksunluğunu önleme açısından bu projelerin önemi büyük olsa bile, toplumun desteğinin az olması, projelerin iyi bir sonuca varmasının karşısını almaktadır. Fakat yoksulluk ancak kısa vadede çözülebilecek bir sorun değildir. Kuşkusuz yoksullukla mücadelede devlete önemli görevler düşmektedir. Yoksulluk konusunda hizmet sunan kuruluşların kurumsal kapasiteleri arttırılmalı ve sefaletin tüm etkilerinden kadını koruyacak yararlı politikalar uygulanmalıdır.

2.5.1 Mikrokredi Modeli

Mikrokredi, yoksul bireylerin kendi gelir getirici faaliyetlerini oluşturmalarına yardımcı olmak, gelirlerinin artması ya da yoksulluk döngüsünden kurtulmaları için küçük meblağda sunulan kredi modelidir.¹⁰⁶ 2000 yılında Asya Kalkınma Bankası mikrokrediyi para yatırma, transfer etme, kredi veya yatırım araçlarını kullanma v.b. çok çeşitli bankacılık hizmetlerinden düşük gelirli hane halklarının da yararlandırılması olarak tanımlamıştır.¹⁰⁷

Genel olarak Mikrokredi tanımlaması, “küçük işletmelere başlayacak veya genişletecek sermaye olarak kullanılmak üzere fakir insanlara az miktarda para (genellikle 50 \$ - 150 \$ civarında) ödünç verildiği bir finansal hizmet”tir. Bu küçük miktardaki kredi, insanlara gelir getirerek yoksulluğun pençesinden çıkmalarına yardımcı olabilir. Az miktarda paranın fakirlere bir iş kurma ve kısır bir yoksulluk

¹⁰⁶ Milford Bateman, Stephanie Blankenburg, Richard Kozul-Right, **The Rise and Fall Of Global Microcredit**, Routledge, New York, 2019, pp.3-5.

¹⁰⁷ ÇAK, a.g.e. , s.31.

döngüsünü dağıtma konusunda yardım sağlama gücü çok etkileyicidir. Bu az miktardaki kredi veya muhtaç kişilere verilen finansal destek, serbest işletmelerin kurulmasını teşvik etmeye yardımcı olmaktadır. Mikrokredi, yoksul kırsal köylülere eşit insanlar olmalarına yardımcı olmaları için verilen asgari kredinin bir uzantısıdır, böylece küçük ölçekli bir işletmeyi işletebilirler ve ailelerine sığınmak, yiyecek, eğitim ve bakım sağlayabilirler.¹⁰⁸

2.5.1.1. MİKROKREDİ ve MİKROFİNANS TARİHSEL GELİŞİMİ

Bangladeş 1971'de yıkıcı bir savaştan sonra bağımsızlığını kazandı. Savaş sonrası, 1974'lerde ekonomik kıtlıktan, özellikle kırsal alanlarda, altyapı eksikliği ve yoğun yoksulluktan muzdaripti. Bu kıtlık bireylere işlerini devam ettirmekte zorluk çektiriyordu. O sırada Dr. Muhammed Yunus, üniversite kampüsünün yakınındaki köyleri ziyaret etti ve köy halkını aşırı yoksulluktan muzdarip buldu. 1976 yılında bir üniversite Ekonomi Profesörü olan Dr. Muhammed Yunus, üniversitesinin yakınındaki Jobra adlı bir köyde kırk iki kişiye toplam 27 dolar borç vererek bir projeye başladı. Yunus, parasını kendi cebinden ödedi, çünkü hiçbir banka bu yoksul insanlara kredi kullandırılmadığını düşündüğü için borç vermeye hazır değildi.¹⁰⁹

Mikrokredi kavramı ilk kez 1970'lerde kullanılmaya başlamış olmasına rağmen, 1980'lerde ilerlemiş ve 1990'larda daha geniş bir kavram olan mikrofinans ortaya çıkmıştır. İşlevsel açıdan, mikrofinans devrimi mikrokredi devriminin bir dönüşümüdür. Bu belki de iki terimin neden sıklıkla eşanlamlı kullanıldığını ve / veya iki tür programın aynı başlık altında incelendiğini açıklamaktadır. Genel olarak, mikrofinans hizmetleri, düşük gelirli kişilerin riski azaltmasına, yönetimi iyileştirmesine, verimliliği artırmasına, yatırımlardan daha yüksek getiri elde etmesine, gelirlerini artırmasına ve yaşamlarının ve bağımlılarının kalitesini artırmasına yardımcı olabilir. Mikrokredi de mikrofinansmanın bir kolu olarak

¹⁰⁸ Khaled Shukran, Farhana Rahman, A Grameen Bank Concept: Microcredit and Poverty Alleviation Program In Bangladesh, International Conference On Emerging Trends In Computer and Image Processing, 2011, pp.47-51.

¹⁰⁹ A.e.

yoksulluğun azaltılmasında büyük role sahiptir ve resmi kaynaklara erişimi olmayan yoksulların kredi ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan yeni finans sektörünün bir unsurudur ancak yeterli değildir.¹¹⁰ Mikro kredi ve mikro finans kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır fakat mikro finans kavramı daha geniş anlam kümesine sahiptir. Mikro finans kredi, sigorta ve tasarrufları v.b. kapsamaktadır. Mikro kredi olarak başlayan hizmet büyüyerek günümüzde Mikro finans sektörü haline gelmiştir. Buna ilişkin kuruluşlar ise Mikro Finans Kuruluşu (MFK) olarak adlandırılmaktadır.

111

Mikro kredi ve mikro finans kelimeleri farklı rezonanslara sahiptir ve kırsal finansman durumu ve yoksulluğun doğası hakkındaki zıt inançlara gevşek bir şekilde bağlıdır. Mikro kredi başlangıçta Grameen Bankası gibi çok fakirlere borç almaya odaklanan kurumlara atıfta bulunmak için icat edildi. Odak açıkça yoksulluğu azaltma ve sosyal değişime odaklandı ve kilit aktörler STK'lardı. Mikro finansman ise sadece mikro işletmecilere verilen kredilerin değil, yoksul hane halkının da mali faaliyetlerden daha fazla yarar sağlayabileceklerini öngörmektedir.¹¹²

2.5.1.1.1 Mikro kredinin Özellikleri

Mikro kredinin tüm ülkelerde ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler diğer mikro krediyi kredi türlerinden ayırmaktadır ve aşağıdaki gibidir:

- Mikro kredinin birinci görevi yoksulların, özellikle kadınların yoksulluktan kurtulmalarına yardımcı olmaktır (eşini kaybetmiş, boşanmış, çocuklarıyla yalnız yaşayan veya özürlü çocuğu olan kadınlar öncelikli grubu teşkil etmektedir). Yoksulların özellikle kadınların yaşamlarını devam ettirmeleri için kendi işlerini kurmaları bu görevin temelidir.
- Kredinin esas müşterileri kadınlardır fakat erkekler de bu krediden faydalanabilir ve ailevi olarak üretim faaliyetinde beraber çalışabilirler.

¹¹⁰ Elahi Khandakar Qudrat-I, M.Lutfor Rahman, Microcredit and Microfinance: Functional and Conceptual Differences, Development in Practice, Cilt:16, Sayı:5, 2006, pp.477-478.

¹¹¹ A.e.

- Mikrokredide diğer ticari bankalardan farklı olarak zeminlik, tazminat veya senet benzeri prosedürler olmaz, ayrıca icraya yönelik hukuki işlem de yapılmamaktadır. Güvene dayalı olan sistem insanların birbirlerine inanmasını önemli kılmaktadır. Bu amaç grup kurmanın esas özelliklerinden biridir.
- Genellikle küçük miktarda verilen krediler 100 TL ile 700 TL arasındadır. Bu kredi 5 kişiden oluşan gruplara verilmektedir.
- Gruba dâhil olan kişiler aynı aileden veya akraba olmamalıdır.
- Geri ödemeler 1 yıllık süre içerisinde kısa aralıklarla küçük miktarlarda ve eşit taksitlerle yapılır. Krediyi aldıktan bir hafta sonra geri ödemelere başlanılır.
- Mikrokredi kullanan kişilerin vergi vermesini teşvik eden veya zorlayan bir sistem bulunmamaktadır. Uygulanan çalışmalar genellikle kayıt dışıdır.
- Çoğunlukla geleneksel üretim tarzlarını yansıtan mikrokredi ile yapılan işlerde belirli alanlarda (el işleri) yoğunlaşma görülmektedir.
- Yalnızca iş kurmak için değil, günlük gereksinimleri karşılamak için de mikrokrediden yararlanılabilir.
- Mikrokredi hem de ek gelir sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bireyin aldığı krediyi neye yönelik kullanacağına karışılmaz.¹¹³

2.5.1.1.2. Yoksulların Bankası: Grameen Bank

Mikrokrediyi en iyi şekilde temin eden Grameen Banka'sının kuruluşu, mikrokreditin daha da gelişmesine neden oldu. Muhammed Yunus, 1976'da Jobra'nın fakirlerine hitap eden özel bir şube kurmasına yardım etmesi için Bangladeş'in bankalarına başvurdu, ancak bankalar bu temyiz başvurusunu reddetti. Daha sonra Dr. Yunus bu kişilerin kefil olmak istediğinde, Bangladeş'in Merkez Bankası bu teminat temelinde onlara kredi vermeyi kabul etti. Böylelikle 1983 yılında, destek ve güven ilkeleri üzerine kurduğu "Köy Bankası" anlamına gelen

¹¹² Beatriz Armendariz de Aghion, Jonathan Morduch, **The Economics of Microfinance**, MIT Press, Cambridge, 2005, pp. 14.

¹¹³ Samet Güneş, "Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri", Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara, Mayıs 2009, s.53-56.

Grameen Bank'ı kurdu. Grameen Bank'ın resmi internet sitesine göre, bu bankadan toplam borç alan kişi sayısı yaklaşık 9 milyon ve bu borç alanların% 97'si kadın. Banka, seksen binden fazla Bangladeş köyünde 2.568 şubeyle faaliyet göstermektedir. Yoksul insanlardan kredi geri kazanım oranı % 97'dir ve bu diğer tüm bankacılık sistemlerinden daha yüksek bir geri kazanım oranıdır. ABD, Kanada, Fransa, Hollanda ve Norveç dâhil toplam 58 ülkedeki projelerde Grameen sistemi uygulanmaktadır. 2006'da hem Yunus hem de Grameen, fakirlerle çalışmaları nedeniyle Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü.¹¹⁴

Grameen Bank, geleneksel bankaların ihtiyaç duyduğu teminatlar yerine karşılıklı, ahlaki açıdan bağlayıcı grup garantileri sağlamak için, amaçları ve meslekleri benzer beş kişilik küçük grupların gönüllü olarak oluşturulmasına dayanmaktadır. Her grubun bir lideri olmalı ve haftada bir kere grup toplantı yapmalıdır. Grup liderleri kredilerin üyelere dağıtım ve geri ödemelerin toplanmasına yardımcı olmaktadır. Geri ödeme için 50 haftalık taksitlere bölünen bir plan uygulanır.¹¹⁵ Gruplarda sadece 5 kişi ile sınırlandırılan üye sayısı, hem üyeler arasındaki bilgi alışverişini hızlandırmakta hem de üyelerin kredileri verimli kullanıp kullanmadıklarının izlenmesini kolaylaştırmaktadır.¹¹⁶

Tablo 6: Grameen Bank'ın 2014-2019 Yılları Arasında Toplam Üye Sayısı

Yıl	Üye Sayısı
2014	8.543.477
2015	8.640.225
2016	8.806.779
2017	8.901.610
2018	8.926.486
2019	9.209.261

Kaynak: Grameen Bank, Breaking The Vicious Cycle Of Poverty, (Çevrimiçi) <http://www.grameen.com/monthly-report-archive/> ,19.10.2019.

¹¹⁴ Dewan Mahboob Hussain, Social Capital and Microfinance The Case of Grameen Bank, **Middle East Journal Of Business**, Vol:8, No:4, Bangladesh 2013,pp.13.

¹¹⁵ Grameen Bank, Breaking The Vicious Cycle Of Poverty, (Çevrimiçi) <http://www.grameen.com/introduction/> ,19.10.2019.

¹¹⁶ ÇAK,a.g.e., s.50.

Tablo 6’da 2014 yılından 2019’a kadar toplam üye sayısının arttığını görebiliriz. Bu durum Grameen Bank uygulamasının gün geçtikçe geliştiğini ve güvenilirliğini göstermektedir.

Hayır kurumlarından farklı olan Grameen kredi fakirlerin kullanılmayan veya az kullanılan becerilere sahip oldukları öncüllerine dayanmaktadır. Grameen Bank fakir insanları fakir yapan kişisel başarısızlıklarının ve ya yetenek eksikliği sonucu olduğunu varsaymak yerine, yoksulluğun sosyal kaynaklara haklı erişim hakkını yoksun bırakan sosyal süreçler üzerinden yaratıldığına inanmaktadır. Yani Grameen, yoksulluğun yoksullar tarafından yaratılmadığına, onları çevreleyen kurumlar ve politikalar tarafından yaratıldığına inanıyor. Böylece yoksulluğun azaltılması için kurum ve politikalarda uygun değişiklikler yapmak veya yenilerinin oluşturulması gerektiğine inanıyor.¹¹⁷

Grameen Bank metodolojisi geleneksel bankacılık metodolojisinin tam tersidir. Geleneksel bankacılık, sahip olduğunuz, alabileceğiniz daha fazla ilkeye dayanır. Başka bir deyişle, çok az veya hiç bir şeyiniz yoksa hiçbir şey alamazsınız. Sonuç olarak, dünya nüfusunun yarısından fazlası, geleneksel bankaların finansal hizmetlerinden mahrumdur. Konvansiyonel bankacılık teminat üzerine kuruludur, Grameen sistemi teminatsızdır. Grameen Bank, kredinin insan hakkı olarak kabul edilmesi gerektiği inancıyla başlıyor ve hiçbir şeye sahip olmayan bir kişinin kredi alma konusunda en yüksek önceliğe sahip olduğu bir sistem kuruyor. Grameen metodolojisi, bir kimsenin maddi mülkiyetinin değerlendirilmesine dayanmaz, bir kişinin potansiyeline dayanır. Grameen, en yoksullar da dâhil tüm insanların sonsuz potansiyele sahip olduğuna inanıyor.¹¹⁸

Banka sadece borç verme ve mikrokredi tahsilâtı dâhilinde sınırlı kalmamaktadır. Banka fakir insanların yaşam tarzlarının değiştirilmesinde ve borçlunun hayatında bir 'dönüşüm süreci'nin başlanmasında krediye inanıyor. Grameen Bank'ın sağladığı mikrokredi yoksulların istihdamını artırmakla beraber, sağlığını, eğitim seviyesini de

¹¹⁷ E.K.QUDRAT-I, a.g.e.,pp.477.

¹¹⁸ Hussain, Dewan. M: Social Capital and Microfinance The Case of Grameen Bank, **Middle East Journal Of Business**, Vol. 8, No.4,Bangladesh,2013,pp.13.

iyileştirmektedir. Yıllar içinde eleştirilere maruz kalsa bile, bugün, Grameen Bank'ın neredeyse bütün çocukları okulda. Araştırmalar, Grameen Bank üyelerinin aile planlaması uygulamalarının benimseme oranlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Evleri daha iyi ve sıhhi tesisatların kullanımı, üyelerde daha yüksektir. Sosyal ve politik faaliyetlere katılımları da üye olmayanlardan daha yüksektir.¹¹⁹

Grameen Bank şubeleri, iş merkezlerine ve şehir merkezlerine kendilerini mümkün olduğunca yakın konumlandırmaya çalışan geleneksel bankaların şubelerinden farklı olarak kırsal alanlarda bulunmaktadır. Grameen bankacılığının ilk prensibi, müşterilerin bankaya gitmemesi gerektiği, bunun yerine halka gitmesi gereken bankadır. Grameen kredilerinin geri ödemesi de, kredi tutarını haftalık küçük taksitlere bölerek çok kolaydır. Bu şekilde iş yapmak, banka için çok fazla iş demektir, ancak borç alanlar için çok uygundur.¹²⁰

Tablo 7: Grameen Bankası 2019-Eylül Ayı Verileri

	Dolar/\$
Kuruluşundan Beri Verilen Kredi Tutarı	2.851.449
Kuruluşundan Beri Kadar Ödenen Tutar	26.244.74
Toplam Üye Sayısı	9.209.261
Kadın	8.911.310
Erkek	297.951
Grup Sayısı	1.393.887
Merkez Sayısı	137.442
Köy Sayısı	81.678
Şube Sayısı	2.568

Kaynak: Grameen Bank, Breaking The Vicious Cycle Of Poverty, (Çevrimiçi) <http://www.grameen.com/monthly-report-2019-08-issue-476-in-usd/> ,19.10.2019.

Tablo 7’de Grameen Bankın kuruluşundan bugüne kadar verilen ve geri ödenen kredi tutarının birbirine çok yakın olduğunu görebiliriz. Toplam üye sayısının geneli

¹¹⁹ HUSSAİN, a.g.e., pp.19.

¹²⁰ Muhammed Yunus, Is Grameen Bank Different From Conventional Banks, April 2009, (Çevrimiçi) <http://muhammadyunus.org/index.php/design-lab/previous-design-labs/43-news-a-media/books-a-articles/232-is-grameen-bank-different-from-conventional-banks> ,19.10.2019.

kadınlardır ve kredilerin geri ödenmesinde şimdiye kadar hiçbir sorun olmadığı Grameen Bank tarafından onaylanmıştır.

Grameen yönteminde borç veren ile borçlu arasında yasal bir araç yoktur. Alışılacagelmış sistemden farklı olarak bir müşterinin krediyi geri almak için mahkemeye çıkarılacağına dair bir şart yoktur. Metodolojide herhangi bir dış müdahale ile bir sözleşmeyi uygulamak için bir hüküm yoktur. Konvansiyonel bankalar, bir borçlunun kredinin geri ödemesinde kararlaştırıldığından daha fazla zaman alması durumunda 'ceza' moduna girer. Grameen sistemi bu tür borç alanların kredilerini yanlış bir şey yaptıklarını hissettirmeden yeniden düzenlemelerine izin verir. Hem de borçlunun ölümü durumunda, Grameen sistemi ölen kişinin ailesinin borcunu geri ödemesini gerektirmez. Tüm ödenmemiş tutarı faizle karşılayan yerleşik bir sigorta programı vardır ve aileye sorumluluk aktarılmaz. Grameen kredit'in en belirgin özelliği, teminat veya yasal olarak uygulanabilir sözleşmelere dayanmamasıdır. Yasal prosedürlere ve sisteme değil “güven” e dayanır.¹²¹

2.6 MİKROKREDİNİN AMAÇLARI

Geniş anlamda ekonomik ve sosyal kalkınmaya dayalı olsa da, mikrokreditinin esas amaçları standart biçimde kredi elde edemeyen bireylere, yoksulluğu, gelir dağılımındaki adaletsizliği ve işsizliği azaltacak biçimde, kazanç getirici bir faaliyet yapılmasını sağlayacak sermaye ihtiyacını karşılamaktır. Dünya Bankasına göre bu kredilerin amacı; yoksulların bir grup oluşturarak iş kurma nedeniyle bir araya gelmesi ve kurdukları iş neticesinde gelir elde etmeleridir. Yoksullar bu sistemin usulüyle gruplaştırılmakta ve potansiyellerinin farkına varmaları sağlanmaktadır.¹²² Mikrokredi sisteminin amacı yoksullara yönelik olsa da uygulanma açısından her sistemde olduğu gibi mikrokredide de farklı yaklaşımlar vardır. Uygulanan amaçlar açısından iki yaklaşım varolmaktadır: Kurumsal Yaklaşım ve Refahçı Yaklaşım.

¹²¹ A.e.

¹²² World Bank, Using Microcredit To Advance Women, The World Bank Prem Notes, No:8, November 1998,pp.2.

2.6.1. Kurumsal Yaklaşım

Kurumsal yaklaşım uzun vadede ekonomik ve sosyal kalkınmanın ne olacağını üretmek için ekonomik verimliliğe odaklanır. Kurumsalcılar, finansal hizmetlere erişimi olmayan yoksulların büyük çoğunluğuna ulaşmanın eşsiz yolunun, resmi finansal sisteme entegrasyonu yoluyla mikrofinans hareketini arttırmak olduğuna inanıyor. Yani, kurumsalcılara göre her MFI finansal sürdürülebilirlik aramalı ve verimliliğini en üst düzeye çıkarmalıdır. Bu nedenle, sürdürülebilirlik finansal bağımsızlık gerektirir. Nitekim kurumsalcılar, bağışçılar tarafından sağlanabileceklerin ötesinde finansal kaynaklar gerektiren geniş çaplı müdahaleye ihtiyaç duyulduğuna inanmaktadır. Ancak gerekli finansal kaynaklara sahip olmanın tek yolu özel kaynakları kullanmaktır (tasarruflar, ticari borçlar, öz kaynaklar ve risk sermayesi). En iyi uygulamaların yaygın olarak benimsenmesi, endüstriyel ölçekte finansal kendi kendine yeterlilik sağlamak, finansal piyasalara erişmek ve mümkün olduğunca çok müşteriye ulaşmak için önemli bir adımdır.¹²³

Genel olarak kurumsalcı yaklaşıma göre yoksul bireylerin kolaylıkla kredi elde etmeleri için en iyi usul, resmi finansal kuruluşların sayısını artırmaktır. Dolayısıyla daha fazla yoksul insanın bu sistemden yararlanabilmesi finansal kuruluşların sayısına bağlıdır. Bu kuruluşların sayısı ne kadar çok olursa yoksul bireylere ulaşım o kadar kolay olacaktır. Bu yaklaşıma Endonezya'daki "Bank Rakyat" ve Bolivya'daki "Banco Solidario" örnek olarak gösterilebilir.¹²⁴

Kurumsalcılara göre finansal yeterlilik ve finansal bağımsızlık önemli olduğu için, müşteri bakış açısından değil kurumun bakış açısından değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu yaklaşım taraftarları mikrokredi programlarını piyasa mantığına uygunlaştırmaya çalışmaktadır. Amaç olarak, yoksul kesimin refahının iyileştirilmesine odaklanmak yerine, yoksulluk sınırına çok yakın müşterilere,

¹²³ Lansana Bangoura, "Microfinance As An Approach Development in Low Income Countries", *Bangladesh Development Studies*, Cilt: 35, Sayı:4, 2012, pp.87-111.

¹²⁴ ÇAK, a.g.e., s.35.

coğrafi olarak yoğunlaşmış ve kısa üretim döngüsü ile oldukça karlı faaliyetlerde bulunmaya odaklanmaktadır.¹²⁵

2.6.2. Refahçı Yaklaşım

Doğrudan kredi yaklaşımı olarak da bilinen refahçı yaklaşıma göre mikrofinans, yoksulluk ve savunmasızlığa karşı mücadelede etkili bir araçtır ve fakirlerin refahını iyileştirir. 80'lerde hakim vizyon olan bu yaklaşım, finansal hizmet sağlamanın yanı sıra, mikro-girişimcilere eğitim ve teknik yardım, okuryazarlık vb. finansal olmayan hizmetlerin de verilmesini desteklemektedir. Refahçı yaklaşım, mikrofinansmanı, yoksulluğu azaltmada temel bir araç olarak gören STK'lar veya kooperatifler gibi dayanışma kurumları yaratmaya odaklanmaktadır. En bilinen örnek Grameen Bankası'dır. Diğer bir örnek ise Latin Amerika'da ve yakın zamanlarda Afrika ve Asya'da FINCA tarafından geliştirilen köy bankacılığı programlarıdır.¹²⁶

Refahistler için mikrokredi, kesinlikle ekonomik verimlilikle sınırlı kalmamakta, sosyal eşitlik perspektifi çerçevesinde sosyal sorumluluk teorisine dayanmaktadır ve müşterilerin fakirlikten kurtulmalarına yardımcı olmak için ilk adım olarak günlük yoksulluk yükünü hafifletmeye çalışmaktadır. Müşterilerin yoksulluk seviyesine odaklanan refahçı yaklaşım, mikrokredi kurumlarının menfaat veya kazanç yönümlü faaliyette bulunmasını amaçlara aykırı olarak açıklamaktadırlar. Kurumlara değil, yoksul kesime ulaşmaya çalışan refahçı yaklaşım, bu nedenle, özneliği ve maruz kaldığı maliyet ve metodolojik zorluklar nedeniyle geniş ölçüde eleştirilmiştir.¹²⁷

Bu yaklaşımlar farklı görüşlere bağlı olsa da, mikrokreditinin asıl amacı yoksulların durumunu iyileştirmek ve bu bağlamda ekonomiye birey kazandırmaktır. Şu demek ki, yaklaşımlar bir birini eleştirse de, amaç ekonomik gelişme ve bireylerin daha iyi geçinmelerini sağlamaktır.

¹²⁵ Ben Soltane Bassem, "Social ve Financial Performance of Microfinance Institutions: Is There a Trade Off?" , *Journal of Economics and International Finance*, Cilt:4, 2012,pp. 92–100.

¹²⁶ a.g.e. , pp.93.

¹²⁷ BANGOURA, a.g.e. , pp.92-94.

2.7 MİKROKREDİNİN ESAS HEDEF KİTLESİ: NEDEN KADINLAR?

Mikrokredinin hedef kitlesi doğal yoksulluk eşiğinin altındaki kişilerdir. Fakat geleneksel bankacılıkta hedef kitlesi ortalama gelir düzeyinin üstündeki kişilerdir. Çünkü verdikleri borcu düzenli bir şekilde geri almak isterler. Mikrokredi az belgeyle, düşük miktarlarda ve teminat gerektirmeyen bir kredi olarak karşımıza çıkmaktadır. Klasik bankacılıkta ise tam tersi bir tatbikat vardır, kişinin kredi alacağı tutar mevcut varlıkları ile doğru orantılı olmalıdır. Mikrokredide şahsın mevcudiyette sahip olduklarına bakmayıp iş fikri ve bu fikirle birlikte potansiyelinin değerlendirilmesi ile kredi verilir. İster ekonomik ister sosyal, erkeklerden daha dezavantajlı konumda olan kadınlar mikrokredinin ilk hedef kitlesidir.¹²⁸

Bildiğimiz gibi, mikrokredi ile Bangladeş ve diğer ülkelerde yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik rol oynama, tanıtıldığından beri olumlu sonuçlar gösterdi. Hedefler, dünyanın en fakir kesimlerine, özellikle de kadınların, yaşamlarını iyileştirmelerine ve yoksulluktan kurtulmalarına mikrofinansman yoluyla yardım etmektir.¹²⁹ Dünyada yoksulluktan ve onun getirdiği acı sonuçlardan en çok etkilenen kesim kadınlardır. Bununla birlikte, geleneksel olarak kadınlar kredi ve diğer finansal hizmetlere erişimde dezavantajlı durumdadır. Ticari bankalar genellikle kayıtdışı ekonominin büyük ve büyüyen bir bölümünü oluşturan kadınları ihmal ederek erkeklere ve resmi işlere odaklanırlar. Öte yandan, mikrofinans, bazı durumlarda sadece kadınları hedef almaktadır. Kadın müşteriler, ulaşılan en fakir mikrokredi müşterilerinin yüzde seksen beşini temsil ediyor. Kadın müşterilere odaklanma konusundaki iş vakası, kadın müşterilere daha yüksek geri ödeme oranları kaydettiği için çok önemlidir. Ayrıca kadınlar gelirlerinin hane halkı tüketimine erkeklerden daha fazla katkı sağlarlar.

2016 Yılında mikrofinans kuruluşları (MFI), 102 milyar dolarlık kredi portföyü ile 132 milyon düşük gelirli müşteriye sahipti. Küresel düzeyde, MFI kredi portföyünde yıllık % + 9,4 ve borç alan sayısında % + 9,6 büyümeye kaydetmiştir. 132 milyon müşterinin % 84'ü kadın, % 16'sı erkektir. Ayrıca 2016 yılında kırsal borçlular

¹²⁸ Utku Altınsöz, Türkiye’de Mikrokredilerin Kadınların İşgücüne Katılımı ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Ölçümü, **Sosyal Politika Çalışmalar Dergisi**, Sayı:41, 2018, s.214

¹²⁹ SHUKRAN, RAHMAN, a.g.e. , pp.50.

küresel pazarın% 60'ını temsil ediyor. Kırsal borçluların da genelini kadınlar oluşturmaktadır. Borçlularının genelinin kadınlardan oluşması, mikrokredinin toplumun en fakir kesimine ulaşma amacına bağlıdır.¹³⁰

Mikrokredi yoksulları, bilhassa yoksul kadınları hedef almaktadır. Geleneksel bankalar erkeklere odaklanır, mikrokredi ise kadınlara yüksek öncelik verir. Kadınlar, ailelerini korumak için daha vicdani koruyuculardır ve ailenin refahına genellikle erkeklerden daha fazla yatırım yaptıkları için ev güvenliğine açılan kapıdır. Mikrokredi yoksul kadınların toplumda statülerini yükseltmelerine yardımcı olmaktadır. Bu kredi vasıtasıyla inşa edilen evlerin mülkiyetinin borçluların, yani kadınların elinde kalmasını sağlar.¹³¹ Dolayısıyla toplumun kadından aldığı gücü mikrokredi geri vermektedir. Kadınlar bu krediden sadece iş kurmak için değil, ailelerine destek olmak ve çocuklarının eğitime katkıda bulunmak için yararlanmaktadır. Mikrokredinin kadınları öncelikli müşteriler olarak seçmesinin nedeni, kadınların yoksullukla savaşının zor olması ve kredilerin düzenli olarak geri ödenmesine bağlıdır. Daha çok güvene dayalı olan mikrokredi, sorumluluk sahibi olan kadınları öncelikli hedef olarak seçmesi tartışılmaz bir gerçektir.

2.8 MİKROKREDİ VE MİKROFİNANS: KURULUŞ MODELLERİ

Mikrofinans sisteminin işleyişini anlamak için onun kuruluş modellerine dikkat edilmesi fayda var. “Global Development Research Center, Virtual Library on Micro Credit” koordinatörlerinden Hari Srinivas’ın sınıflandırmasına göre mikrofinans sisteminin 14 modeli bulunmaktadır. Aşağıda verilen modeller birbirinden farklı görünse de aslında aynı amaca hizmet etmektedirler ve hepsi birbiriyle yakından ilişkilidir. Modeller aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Birlik Modeli: Hedef topluluktaki yoksullar tarafından kendilerine mikrofinans hizmetleri sunmak için bir dernek kurulmaktadır. Bu tür faaliyetler tasarruf işlemlerini de içerebilir. Gençlerden ve kadınlardan oluşan dernekler veya gruplar;

¹³⁰ Microfinance Barometer-Convergences, 2017, (Çevrimiçi), http://www.convergences.org/wp-content/uploads/2017/09/BMF_2017_EN_FINAL-2.pdf , 24.11.2019.

¹³¹ M.YUNUS, Is Grameen Bank Different From Conventional Banks, **a.g.e.**

siyasi, dini, kültürel meseleler konusunda şekillenebilir; mikro işletmeler ve başka iş temelli konular için yardım ağları oluşturabilir. Bu model grup modeli ve benzeri modeller ile yakından ilgilidir.

2. Banka garantileri Modeli: Ticari bankalardan kredi temin edilebilmesi amacıyla kullanılan banka garantisi, dışarıdan (bağışçı / bağışçı, devlet kurumu vb. yoluyla) veya dâhili olarak (üye tasarruflarını kullanarak) düzenlenebilir. Sağlanan krediler doğrudan bireylere veya kendi kendine oluşturulmuş bir gruba verilebilir.

3. Topluluk bankacılığı Modeli: Temel olarak bütün toplumu bir birim olarak ele alan bu modelin kurucuları, mikrofinansın dağıtıldığı yarı resmi veya resmi kurumlardır. Bu tür kurumlar genellikle, STK'lardan ve topluluk üyelerinin topluluk bankasının çeşitli finansal faaliyetlerinde eğitilen diğer kuruluşların yardımlarıyla oluşturulur.

4. Kooperatifler Modeli: Kuruluşlar aracılığıyla ortak ve demokratik olarak kontrol edilen; ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için gönüllü olarak birleşmiş kişilerin özerk birliğidir. Bazı kooperatifler, görevlerinde üye finansman ve tasarruf faaliyetlerini içerir.

5. Kredi Birlikleri Modeli: Belirli bir grup veya kuruluşun üyeleri tarafından düzenlenen bu modelde, grup üyeleri paralarını birlikte biriktirerek tasarruf etmekte ve birbirlerine makul faiz oranlarında kredi vermektedir. Demokratik ve kar amacı gütmeyen bir finansal kooperatif olan bu model başlıca olarak güvene dayalıdır.

6. Grameen Tipi Kuruluş Modeli: Fakir kadın odaklı bu model Bangladeş'te Prof. Muhammed Yunus tarafından başlatılan Grameen Bank'tan ortaya çıkmıştır. Bir alan rehberi ve birkaç çalışan ile 15-22 köyü kapsayacak şekilde oluşturulmaktadır. Yönetici ve işçiler, faaliyet gösterecekleri yerel ortamı tanımak, olası müşterileri görmek, bankanın amacını, işlevlerini, çalışma şeklini yerel nüfusa açıklamak için köyleri ziyaret etmektedir. Ayrıntılı bilgi 3.1.1.2. Bölümde verilmiştir.

7. Grup Modeli: Bu modelin temelinde, bireysel seviyedeki eksikliklerin ve zayıflıkların, bu tür bireylerden oluşan bir grubun oluşumunun sağladığı ortak sorumluluk ve güvenlik ile üstesinden gelinmesi gerçeğine dayanır. Bireysel üyelerin

bir araya geldiği kolektif, çeşitli amaçlar için kullanılır: eğitim ve bilinçlendirme, toplu pazarlık gücü, ekip baskısı vb.

8.Bireysel Model: Mikrokredilerin dolaysız olarak borçluya direkt verildiği bir kredi borç verme modelidir. Geri ödemeyi sağlamak için grupların oluşumunu veya grup baskılarını oluşturmayı içermez. Bireysel model, çoğu durumda, beceri geliştirme, eğitim ve diğer sosyal yardım hizmetleri gibi diğer sosyo-ekonomik hizmetlerin sunulduğu daha büyük bir “kredi artı” programının bir parçasıdır.

9.Aracılık Modeli: Bu model borç verenler ile borç alanlar arasında bir araç görevini yerine getirmektedir. Aracı kuruluşlar bireysel borç verenler, STK'lar, mikro-yatırım, mikrokredi programları ve ticari bankalar olabilir. Aynı zamanda devlet kurumları, ticari bankalar, uluslararası bağışçılar vb. bu sistem modeline dahildir. Aracılar vasıtasıyla geliştirilen birlikler, öğretimi, fonlamayı, program bağlantılarını kapsamaktadır.

10. Sivil Toplum Kuruluşu Modeli: Bu model Mikrokrediyi daha iyi anlamak için onun başlanmasında muhtelif araçlar geliştirmiştir. Ayrıca bu kurumlar mikrokreditinin ilkelerinin ve tatbikatının öğrenilmesine ilişkin imkânlar gerçekleştirmiştir. Çalışmalar doğrultusunda kongreler, yayınlar, bilimsel toplantılar ve seminerler ile eğitim programlarının düzenlenmesi yer almaktadır.

11. Grup Baskısı Modeli: Mikrokredi programlarında iştirak ve geri ödemeyi sağlamak için borçlular ve proje katılımcıları arasında ahlaki ve diğer bağlantıları kullanan bu model, pozitif disiplinle bireyleri güçlendirmektedir. Bir gruptaki ilk borçlular ödeme yapmazsa, diğer üyeler kredi alamazlar. İlk olarak, üyelerin geri ödemeleri için baskı yapılır; topluluk liderleri (çoğunlukla dıştan olan STK'lar tarafından tanımlanan, beslenen ve eğitilen); STK'ların kendileri ve saha görevlileri; bankalar vb.uygulanan 'baskı' temsili sık ziyaretler, tespit edilip uyulmaları istenen topluluk toplantıları vb. şeklinde olabilir.

12. Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli (Rotating Savings and Credit Associations- ROSCA): Bu model, esas olarak bir araya gelen ve ortak bir fon için düzenli olarak döngüsel katkılarda bulunan ve daha sonra her bir döngüde bir üyeye toplam olarak verilen kredidir. Örneğin, 12 kişilik bir grup Rs'ye katkıda bulunabilir. 12 ay boyunca her üye ayda 100 TL verebilir. Bu durumda her ay toplanan 1.200 TL

bir üyeye verilir. Neticede bir üye düzenli olarak yaptığı aylık katkılarla diğer üyelere para ödünç verecektir. Sıra geldiğinde toplu ödeme tutarını aldıktan sonra aylık / başka bir dönem aralığında tutarı geri öder. Toplama miktarını kimin alacağına karar vermek uzlaşmayla, çekilişle veya ihale ile kabul edilen diğer yöntemlerle yapılır.

13. Küçük İşyeri Modeli: 'Enformel sektörün' hakim vizyonu hayatta kalma, düşük verimlilik ve katma değeri çok azdır. Ancak, bu durum değişmektedir, çünkü küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ'ler) - istihdam sağlamak, gelirleri artırmak ve eksik olan hizmetleri sağlamak için giderek daha fazla önem verilmektedir. Politikalar genellikle eğitim, teknik danışmanlık, idari ilkeleri vb. gibi destekleyici sistemler biçimindeki doğrudan müdahaleler üzerinde odaklanmıştır. Bu politikaların temel etmenlerinden biri de değişik yapı ve tasarruf alanında mikrokredi şeklinde finansmandır. Mikrokredi, KOBİ'lere aracısız veya daha büyük bir işletme geliştirme programının bir hissesi olarak, diğer işlevlerle birlikte sağlanmaktadır.

14. Köy Bankacılığı Modeli: Toplum temelli kredi ve tasarruf birlikleri köy bankacılığı, genellikle serbest meslek faaliyetleriyle hayatlarını iyileştirmek isteyen 25 ila 50 düşük gelirli kişiden oluşur. Köy bankası için başlangıçtaki sermaye kredisi harici bir kaynaktan gelebilir, ancak üyelerin bankayı kendileri yönetmeleri: üyelerini ve kendi memurlarını seçmeleri, kendi yönetmeliklerini oluşturmaları, bireylere kredi dağıtmaları, ödemeleri ve birikimleri biriktirmektedirler. Kredileri mal veya mülkle değil ahlaki teminatla desteklenir. Köy Bankacılığı modeli, Topluluk Bankacılığı ve Grup modelleri ile yakından ilgilidir. Bu model, Uluslararası Toplum Yardımlaşma Vakfı(FINCA) tarafından geniş çapta benimsenmiştir ve uygulanmaktadır.

2.9 Dünyada Mikrokredi Modelinin Değerlendirilmesi

Küresel mikrokredi portföyü 140 milyon borçlu ve 124 milyon dolarla her yıl büyümeye devam ediyor.¹³² Kuruluşunun ilk yıllarında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sesini duyuran mikrokredi, 1980'lerde gelişmiş ülkelerde de

¹³² Microfinance Barometer, 2019, (Çevrimiçi) http://www.convergences.org/wp-content/uploads/2019/09/Microfinance-Barometer-2019_web-1.pdf ,13.01.2020.

tanınmaya başlamıştı. Bu yıllarda mikrokredi bir sıra eleştirilere maruz kalarak desteklenmemiş ve bazı araştırmacıların ortak tartışma konusu haline gelmişti. Fakat bazı eleştirmenlerin korkmasının aksine genellikle borçlulara zarar verdiğine dair çok az kanıt vardır, ancak mikrokreditin yoksul hane halklarını müreffeh girişimcilere dönüştürdüğüne dair de az kanıt vardır. Şöyle ki, dünya genelinde mikrokrediyi değerlendirirsek, fakir insanları tamamen yoksulluğun çemberinden kurtaramamaktadır. Fakat eğitim, sağlık ve diğer hizmetlere erişimi kolaylaştırarak insanların yoksulluğunun derinleşmesinin karşısını almaktadır.¹³³

Öncelikli müşterileri kadınlar olan bu sistem, daha önce iş deneyimi olmayan haneler için genellikle sıfır etkiye sahiptir. İş deneyimi olan haneler için büyük bir ortalama etkiye sahip olmasına rağmen, bu etki ortamlar arasında oldukça değişkendir. Gelecekte de mikrokreditin belirsiz etkileri halen tartışılmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde finansal bankalar ve ekonomistler, mikrokreditin bireylerin bağımlı ve psikolojik baskıya maruz kalabileceğini düşünmektedirler. Fakat mikrokrediyile ilgili yapılan çalışmalar, borçluların borçlarını tam zamanında ve aksatmadan geri ödediğini kanıtlamıştır. Aynı zamanda uygulandığı bölgelerde beklenen neticeden daha iyi sonuçların elde edilmesi, yoksullukla mücadele ve ticari kar elde etmek isteyen kuruluşların bu modelin tüm dünyada yaygınlaşarak bu hizmetlere olan talebin artmasını sağlamıştır.¹³⁴

Yerel halklar üzerinde güçlü ekonomik ve sosyal etkiye sahip olan mikrokredi zamanla gelişerek hizmet verdiği bölgelerde yerel kalkınmanın iyileşmesinde önemli yöntem haline gelmiştir. Şu demek ki, mikrokredi çalışanlarının bölgede yaptığı harcamalarla, kredi kullanıcıların kurdukları iş sayesinde yöreye kattıkları ekonomik katkılar o bölgede gelir ve harcama seviyesini karşılıklı şekilde artırmaktadır.¹³⁵ Ekonomik açıdan bakıldığında, artan gelir seviyesi ve gelir istikrarı, dış şoklar karşısında daha az güvenlik açığı, kayıt dışı ekonomiden kayıtlı ekonomiye ilerleme gibi dikkate değer etkilerle kurulduğu bölgelerde yerel kalkınmayı sağlanmasında

¹³³ Understanding The Average Impact Of Microcredit, 17 July 2019, (Çevrimiçi) , <https://microeconomicinsights.org/understanding-the-average-impact-of-microcredit/> , 13.01.2020.

¹³⁴ A.e.

¹³⁵ Çak, a.g.e., 73.

önemli role sahip olan mikrokredi, bölgelerin ekonomik gelişmesine ve dünyada refah seviyesinin daha da yükselmesine hizmet etmektedir.¹³⁶

Dünya genelinde gelişmeye ve büyümeye devam eden mikrokredi uygulamalarının en aktif olduğu 10 ülke aşağıda Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Dünya Genelinde En Aktif 10 ülke(2017- 2018)

Ülke	Aktif borçlu sayısı	Brüt Kredi Portföyü (Dolar)	Emanetçi sayısı	Mevduat
Hindistan	37,891.7	21,033.00	4,166.5	6,102.4
Bangladeş	26,916.4	7,896.5	23,846.5	5,038.6
Vietnam	7,317.3	8,675.8	9,227.1	4,320.4
Meksika	6,465.0	3,068.8	2,537.	779.6
Filipinler	5,187.4	1,043.6	6,996.3	678.8
Pakistan	5,062.2	1,681.2	27,705.6	1,679.9
Peru	4,921.4	12,443.3	6,771.1	10,294.1
Kolombiya	2,743.1	6,334.6	7,966.7	4,864.0
Kamboçya	2,172.9	7,713.1	3,999.9	5,660.4
Brezilya	2,090.8	998.6	0.0	0.0

Kaynak: Global Outreach and Financial Performance Benchmark Report 2017-2018, (Çevrimiçi), <https://www.themix.org/mix-market> , 15.01.2020.

2.8.1. Gelişmiş Ülkelerde Mikrokredi

Esasen 1980’lerde gelişmiş ülkelerde adını duyuran ve uygulanmaya başlayan mikrokredi, gelişmekte olan ülkelere göre çok farklı bir yapıya sahiptir. Bu, farklı ekonomik ortam ve farklı müşteri türünden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde mikrofinans hakkındaki literatür azdır, çünkü sektör hala genç ve zayıf sınırlıdır.¹³⁷

2.9.1.1 Kuzey Amerika ve Batı Avrupa

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki mikrofinans, 30 milyar dolar olduğu tahmin edilen küresel mikrofinans pazarına kıyasla miniktir(21 milyon dolarlık kredi portföyünde). Bunun nedeni, ABD’nin finansal sisteminin karmaşıklığı, göreceli finansman alternatifleri, daha sıkı düzenleme ve kültürden kaynaklanmaktadır. ABD’deki 260

¹³⁶ The Impact Of Microcredit, (Çevrimiçi), <https://www.babyloan.org/en/the-impact-of-microcredit> , 13 Ocak 2020.

¹³⁷ Gökyay, a.g.e., s.3-13.

mikrofinans kurumu, ülkedeki üç büyük MFI arasında 7 milyon müşterisi bulunan Bangladeş'in aksine, yılda sadece 15.000 kredi oluşturuyorlar. Mikro kredi sistemi, yoksulluk oranı yüzde 13,9 olan ABD'de, fakirliği azaltmak için bir araç olarak kullanılmasına karşın etkilerinin zayıf olduğu varsayılmaktadır.¹³⁸

Kullanım oranının az olmasına rağmen, Kuzey Amerika'da mikro kredi ile ilgilenen birçok kurumlar vardır. Örnek olarak kar amacı gütmeyen ve uluslararası organizasyon olan FINCA International toplam 227.388 müşteriye hizmet vermektedir. “National Cooperative Business Association”¹⁶ ülkede 909.670, hristiyan kuruluşu olan “Opportunity International” 25 ülkede 308.026 müşteriye hizmet veren ve mikro kredi sisteminde adını duyuran kurumlardır. ABD'de kızıl derililere yönelik ortalama 5000 dolar olarak verilen krediler başarılı sonuçlarla neticelenmiştir. İlgili yöntem, Bangladeş'te Grameen Banka'sından ilham alınarak uygulanmıştır.¹³⁹

Batı Avrupa'daki mikrofinans nispeten gençtir ve 2000 yılından itibaren hizmet vermeye başlanmıştır. Hizmet veren kurumların çoğu küçük çapta ve yerel veya bölgesel düzeyde faaliyet göstermektedir. Müşterilerinin çoğunluğu kadınlardan oluşan Batı Avrupa MFI'lerinin % 32'si istihdam yaratmanın birincil misyonları olduğunu bildirmiştir. MFI'lerin % 39'u finansal hizmetlere daha fazla erişim (finansal içerme), % 12'i yoksulluğu azaltma, % 12'i yeni kurulan işletmelerin gelişimi, % 5'i de mevcut işin büyümesi için hizmet vermektedir. Batı MFI'leri, Doğu'daki muadillerine kıyasla yoksulluğun azaltılması ve yeni kurulan işletmelerin gelişmesine odaklanmıştır. Fakat Batıda mikrofinans kurumları Doğuya nazaran karlı değil ve sosyal yardım ve finansal sürdürülebilirlik engellerini aşmayı başaramadığı varsayılmaktadır.¹⁴⁰

Avrupa'da mikro kredi hizmeti sunan kuruluşların ve küçük bir işletme kurmak isteyenlerin “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu(European Development Fund/ERDF)”, “Avrupa Sosyal Fonu(European Social Fund/ESF)” ve “Avrupa Yatırım Fonu (European Investment Fund/EIF)” gibi kurumlar vasıtasıyla genel finans kaynaklarını elde etmelerine Avrupa Birliği (AB) olanak tanımaktadır. Fakat

¹³⁸ About Microfinance-North America, (Çevrimiçi), <https://www.aboutmicrofinance.com/latin-america-caribbean/north-america> , 13.01.2020.

¹³⁹ Çağatay Gökyay, “Türkiye’de Mikro kredi Uygulamaları ve İstihdama Etkileri”, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara, 2008, s.67.

¹⁴⁰ Evropean Microfinance Network, Microfinance in Europe: Survey Report 2016-2017, 2018, pp.29.

Batıda en bilinen ve ismini duyuran, ayrıca ulusal düzeyde faaliyet gösteren Adie (Fransa) ve Finnvera (Finlandiya) gibi bazı güçlü kurumlar ön plandadır. Genel olarak Batı Avrupa’da 2017 yılında aktif borçlu sayısı 493,956’dır; kullanılan mikrokredilerin değeri (€) 1.335.161.038’dir ve daha çok kişisel olarak kullanılmıştır.¹⁴¹

Avrupa’da mikrokredinin tanıtılması ve sosyal ve finansal dışlamayla mücadele etmek için “Avrupa Mikrofinans Ağı (European Microfinance Network/EMN)” kurulmuştur. Ağ, Fransa(Adie), Almanya ve Birleşik Krallık (NEF) tarafından, Avrupa Komisyonu ve Fransız mali yapılış olan “Caisse des Dépôts et Consignations’ın” desteğiyle 2003 yılında kurulmuştur. EMN, 2012 yılında yasal olarak faaliyetleri Fransa’dan Belçika’ya devredilmiş kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. EMN, Avrupa Birliği içinde yasa ve düzenlemeleri teşvik ederek mikrokredi alanında üyelerinin ihtiyaçlarını dinlemeye ve hepsini mümkün olduğunca temsil etmek ve tek bir sesle konuşmak için ortak bir zemin bulmaya çalışmaktadır.¹⁴²

2.9.1.2 Doğu Avrupa ve Merkezi Asya

En genç küresel mikrofinans kuruluşları Doğu Avrupa ve Orta Asya’da (ECA) bulunmaktadır. Doğu Avrupa MFI’lerinin portföy kalitesi, Batılı meslektaşlarından önemli ölçüde daha iyidir. Ayrıca, Doğu Avrupa’da daha yaygın olan KOBİ’lerin ve hali hazırda faaliyette olan mikro işletmelerin aksine, işlerini kurma sürecinde olan potansiyel girişimcilere de hizmet vermektedirler. Bununla birlikte, finansal sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik genel tepki oranı Doğu MFI’leri için Batılı meslektaşlarına göre önemli ölçüde daha yüksektir. Sovet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği(SSCB)’nin dağılması gelirden azalmaya ve yoksulluk oranının %2’den %21’e yükselmesine neden olmuştu. Bundan başka Doğuda bankacılık sektörünün çöküşünden sonra merkezi ekonomiden piyasa ekonomisine geçişin ardından işsizlik artmış ve mikrokredi sistemi ön plana çıkmıştır. Şöyle ki MFI’lerin çoğu 1980 ile 1999 arasında kurulmuştur. Doğu MFI’ların çoğunluğu (% 76) birincil misyonları

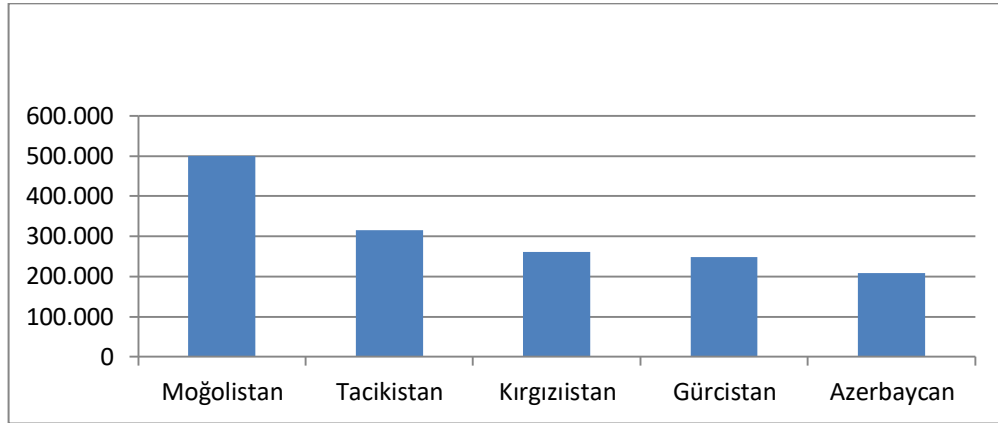
¹⁴¹ A.e.

¹⁴² About Us-European Microfinance Network, (Çevrimiçi), <https://www.european-microfinance.org/about> , 14.01.2020.

olarak “finansal hizmetlere erişimi artırmayı” seçerken,% 13’ü “mevcut işletmelerin büyümesini” ve yalnızca% 1’i “istihdam yaratmayı” seçmiştir. 2017 Anket raporuna göre aktif borçlu sayısı 494,501; kullanılan mikrokredilerin değeri ise (€)643.880.021’dir ve büyük kısmı ticari olarak kullanılmıştır.¹⁴³

Asya genelinde mikrofinans uygulamaları dünya geneliyle karşılaştırıldığında en geniş uygulama alanına sahiptir. Özellikle nüfusun daha çok yoğunlaştığı alanlarda daha kapsamlı hizmet sunulmaktadır. Doğu Avrupa ve Merkez Asya’da Türkiye’nin de içinde olduğu 22 ülkede 142 mikrofinans kuruluşu tarafından 3.5 milyon aktif borçluya toplam 11 milyar dolar kredi hizmeti sunulmaktadır. Aynı zamanda bu bölgelerde kırsal borçlular % 62, kentsel borçlular % 38 teşkil etmektedir.¹⁴⁴

Grafik 2: Doğu Avrupa ve Merkezi Asya’da ilk 5 aktif borçlu ülke

Kaynak:Global Outreach and Financial Performance Benchmark Report 2017-2018, (Çevrimiçi), <https://www.themix.org/mix-market> , 15.01.2020.

Grafik 2’de gördüğümüz gibi Doğu Avrupa ve Merkezi Asya’da en aktif 5 ülke olarak bilinen- Moğolistan’da 500.800; Tacikistan’da 314.600; Kırgızistan’da 261.200; Gürcistan’da 247.800; Azerbaycan’da 208.400 aktif borçlu bulunmaktadır.

¹⁴³ Microfinance in Europe: Survey Report 2016-2017, **a.g.e.**, s.48-65.

¹⁴⁴ Global Outreach and Financial Performance Benchmark Report 2017-2018, (Çevrimiçi), <https://www.themix.org/mix-market> , 15.01.2020.

2.9.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Mikro kredi

Gelişmekte olan ülkelerde mikrokrediler insanları yoksulluktan kurtarmanın bir yolu olarak görülmektedir. Bu ülkelerde insanların finansal kaynaklara kısıtlı erişimi ve yaşamlarını sürdürebilmek için para ihtiyaçları mikrokredinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1,4 milyar kişi, Dünya Bankası raporuna göre, gelişmekte olan ülkelerde günde 1,25 dolardan daha az parayla yaşıyor. Mikro kredi, gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun kadınlaşmasını azaltmaya yardımcı olan muazzam bir etkiye sahiptir.¹⁴⁵

2.9.2.1. Sahra altı Afrika

Dünya nüfusunun %10'unu barındıran Sahra-altı Afrika(SSA)'nın 48 ülkesi dünya gelirinin %1'ini bile elde edememektedir. SSA için ortalama yoksulluk oranı yüzde 41 civarındadır ve dünyanın en yoksul 28 ülkesinden 27'si Sahra altı Afrika'dadır ve bunların hepsi yüzde 30'un üzerinde bir yoksulluk oranına sahiptir. SSA dünyadaki herhangi bir bölgenin finansmanına en düşük erişim düzeyine sahiptir ve ortalama banka nüfusu sadece yüzde 24'tür. Finansal yetersizlikle savaşıyor SSA'da yoksulluğun azaltılması için mikro kredi sistemi başlatılmıştır. Bölge aynı zamanda dünyanın mikrofinans kurumlarının sadece yüzde ikisine ev sahipliği yapmaktadır. Kıtada hala devam eden aşırı yoksulluğun azaltılması için 1993 yılından bu yana Grameen sistemi uygulanmaktadır. Afrika'da Nigeria, Kenya, Uganda, Gana, Benin gibi bölgeler en aktif borçlu sayısına sahiptir. 2014 yılında Afrika kıtasında 5.3 milyon borçluya 8.5 milyon dolar civarında mikro kredi desteği sağlanmıştır. 2015 itibarıyla Sahra-altı Afrika'da yaşayanların % 34'ü kredi sayesinde bankacılık hizmetlerine erişebilmektedir.¹⁴⁶

Mikrofinansman konusunun daha gelişme safhasında olan Afrika kıtasında, diğer kıtalarda olduğu gibi kurumların bir araya gelerek oluşturduğu ağlar bulunmaktadır. “Africa Microfinance Network (AFMIN)” ağını örnek olarak gösterebiliriz. Uluslararası gayri resmi bir organizasyon olan AFMIN, kıtada bulunan 18 ülkeden 300'den çok mikrofinansman kuruluşuna liderlik etmektedir. 15 Afrika ülkesinin

¹⁴⁵ Gökyay, a.g.e.,s.3-13.

¹⁴⁶ Microfinance Barometer 2019, a.g.e.

mikrofinansman liderleri, ‘‘WWB (Women’s World Banking)’’ ve ‘‘UNDP (United Nations Development Programme)’’ 1996 yılında, Mali’de bir bölgesel ağ için bir araya gelmiştir. Bundan yola çıkılarak 2000’de AFMIN Genel Kurul toplanarak kurulmuştur.¹⁴⁷ Oluşturulan ağlara, yapılan sosyal yardımlara ve verilen kredilerin artım oranına rağmen Afrika kıtası mikrofinansman yönümlü projelerin geliştirilmesine en çok ihtiyaç duyan bölgedir.

2.9.2.2. Asya ve Pasifik

Mikrofinans konusunda en geniş alana sahip olan kıta Asya ve Pasifikdir. Özellikle Asya kıtasının yoksulluk oranının düşük, nüfusun yoğun olduğu bölgelerinde mikrokredi bir araç olarak kullanılmaktadır. Kıtada mevduat almayan bankacılık dışı finansal şirketler(NBFC-D), mevduat almayan NBFC’ler (Bankacılık Dışı Finansal Şirketler), bankalar, kooperatifler, dijital finans şirketleri ve sivil toplum kuruluşları (STK) kredi sağlamaktadır. En yüksek mikrokredi hacmine sahip Asya ülkeleri Bangladeş, Endonezya, Tayland ve Viyetnam, mikrofinans hizmetlerinin sunumunda öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadır. Nüfuslarının yaygın olmasına karşın Çin ve Hindistan gibi iki dev ülkede ise çok düşük seviyede hizmet sunan mikrofinans kurumu bulunmaktadır. Finansal sektöre yapılan hükümet müdahalesi bunun en belirgin nedenlerindendir.¹⁴⁸

Doğu Asya ve Pasifik’teki mikrokredi verilerine baktığımızda, zaman geçtikçe kredi portföyünün daha da gelişme kaydettiğini görebiliriz. Toplam 20,8 milyon müşteri (% 73 kadın müşteri ve % 79 kırsal borçlu) ile kıtadaki MFI’lar 2018’de % 13,1 artışla 21,5 milyar dolarlık bir portföyle büyümeye devam ediyor. 2012’den bu yana, bölgedeki toplam MFI miktarı yıllık ortalama % 16 artarak müşteri sayısında (+% 6 / yıl) sürekli ama daha ılımlı bir büyüme kaydetti. Kıtada diğer bölgelere oranla nüfus oranı en büyük olan Güney Asya ise toplam % 85,6 milyon müşteri(% 89 kadın müşteri ve % 72 kırsal borçlu) ve 36,8 milyar kredi portföyüne sahiptir.¹⁴⁹

Mikrokredi hizmetinin ana vatanı olan Bangladeş, aynı zamanda en önemli kredi kurumlarına sahiptir. Gerek Bangladeş’te gerekse tüm dünyada sesini duyuran

¹⁴⁷ Gökyay, a.g.e., s.63.

¹⁴⁸ Gökyay, a.g.e., s.58.

¹⁴⁹ Microfinance Barometer 2019, a.g.e., pp.3.

Grameen Bank, hem diğer ülkelere ilham kaynağı olmaya hem de yoksullar için destekçi banka olmaya devam etmektedir. Geleneksel bankaların yoksulları dışlayan sistemlerini gören Muhammed Yunus'un 1976 yılında başlattığı mikrokredi uygulaması, ardından 1983 yılından itibaren Grameen Bank aracılığıyla fakir ve iş kurmak isteyen fakir insanlara umut ışığı olmuştur.¹⁵⁰

Bangladeş'te 2017 yılından bu yana toplam borçlu sayısı 24,85 milyondur ve % 93'ü kadın olarak bilinmektedir. Bu oran Bangladeş'in toplam nüfusunun % 14'ünü kapsıyor. Özellikle kadınları hedef alan mikrokredi sadece pazar segmentine girişi değil, yoksulluğu ve hane halkı kırılganlığını azaltmak, istihdam ve verimlilik, gelir-tüketim artışı, kadınların güçlendirilmesi için meydan okuyan bir kredi modeli olarak tanınmıştır.¹⁵¹

Tablo 9: Bangladeş'teki MFI Fonlarının Kaynakları(%) (Haziran 2017 itibarıyla)

Müşterilerin Tasarrufu	34.93
PKSF'dan kredi(Palli Karma Sahayak Foundation)	7.08
Ticari Bankalardan Kredi	21.50
Bağışçılar Fonu	0.87
Kümülatif Artım	33.95
Diğer Fonlar	1.68

Kaynak: NGO-MFIs in Bangladesh, Microcredit Regulatory Authority, June 2017, pp.19.

Tablo 9'dan gördüğümüz gibi, Bangladeş'deki MFI fonların kaynakları en çok müşterilerin tasarrufu ve kümülatif artım vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bangladeşte mikrokredi sisteminin yaygınlığı hem diğer ülkelerde bir umut ışığı olmuş, hem de yoksulluğu ve kadınların önündeki engelleri bir nebze de olsun hafifletmiştir.

Mikrofinans kuruluşlarına Endonezya'da "Bank Rakyat Indonesia (BRI)" ve Tayland'daki "Tailand's Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives", Bangladeş'te bulunan "Association for Social Advancement", Vietnam'daki

¹⁵⁰ Gökyay, a.g.e., s.59.

¹⁵¹ Munim Kumar Barai, Bishnu Adhikary, "The Success of Microcredit in Bangladesh: Supplementing 'Group Lending' Explanation with Institutional Understanding", **Review of Integrative Business&Economics Research**, 2015, Cilt: 2, Sayı:1, pp.472.

“People Credit Funds”, Kamboçya’daki “Association of Cambodia Local Economic Development Agencies”, Hindistan’daki “Self-Employed Women’s Association Bank Of India” ve “Malaysiya Amanah Ikhtiar” örnek olarak sayılabilir. Tüm bu kredi kuruluşları zaman ilerledikçe daha çok yoksullara ulaşmakta ve gelişme göstermektedir.¹⁵²

2.9.2.3. Latin Amerika ve Karayipler

Latin Amerika’daki yoksulların çoğunluğu Asya ve Afrika’nın aksine, kentsel alanlarda yaşıyor. Dolayısıyla kıtada kentsel alanlarda yoğun bir mikrofinans programı olduğundan, kırsal yoksullara daha fazla mikrofinans hizmeti sunma ihtiyacı büyüktür. Toplam müşteri sayısı 22,2 milyon, brüt kredi portföyü ise 48,3 milyar dolar ve % 63’ü kadın, % 37’i erkek olarak bilinmektedir. Bölgedeki MFI’ler, müşterilerinin sadece % 23’ünü oluşturan en az kırsal yönelimlidir. Mevcut mikrofinans sağlayıcıları arasında STK’lar, NBFI(Banka Dışı Finans Kurumu) mikrofinans kurumları ve ticari bankalar bulunmaktadır. Sürdürülebilir mikrokredi sunumunda köklü bir geçmişe sahip olan Latin Amerika’da en aktif 5 ülke Meksika, Peru, Kolombiya, Brezilya, Ekvador olarak bilinmektedir. En düşük mikrofinans kapsamına sahip ülke ise Arjantindir.¹⁵³

Latin Amerika’da mikrofinans alanında başarılı sonuçlara imza atan kuruluşlara “Association for the Development of Micro-Enterprises of the Dominican Republic” ve “Accion Comunitaria del Peru”, “Accion Internacional” v.b. örnek verebiliriz. Bunların içinde en önemli kurum, 1961 yılında Venezuela’da başlatılan ve gönüllü bir yardım kuruluşu olan Accion Internacional’dır. Daha sonra Brezilya, Kolombiya ve Peru’da şubeler açan kuruluş, ilk önceleri sivil toplum örgütü olarak daha çok fakir halkın ihtiyaçlarını giderecek hizmetlerde bulunmaya başlamıştır. Fakat artan işsizlik ve küçük işletmecilerin krediye kısıtlı ulaşımı, 1973 yılında Brezilya’da ilk mikrokredi uygulamasının başlatılmasına vesile olmuştur. Sonraki on yıl boyunca 14 Latin Amerika ülkesinde de mikrokredi programları başlatmıştır. Başarıyla sonuçlanan sistem, maliyetini karşılamasından sonra üzerine bir kredi garanti fonu oluşturarak yerel bankacılık sektörü ile temasa geçilmiş böylece daha

¹⁵² Gökyay, a.g.e., s.59.

¹⁵³ Microfinance Barometer 2019, a.g.e.

çok mikro girişimciye ulaşılmıştır. ACCION'nun Latin Amerika ülkeleri ağı 1989-1995 yılları arasında 20 kat büyümüş lakin ihtiyaç sahiplerinin sadece % 2'sine ulaşılabilmiştir. ABD ve Latin Amerika ve Karayiplerde 14 ülkede çalışan ağı 2 milyon düşük gelirli borçluya 3 milyar dolardan fazla kredi sağlamıştır.¹⁵⁴

2.9.2.4. Orta Doğu ve Kuzey Afrika

Petrol zengini bir ekonomi de dâhil olmak üzere, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın (MENA) yoksulluğu gelişmekte olan ülkelerde en düşük orana sahiptir. Fakat bölge, dünyadaki gençler için en yüksek işsizlik oranına sahiptir. Bununla birlikte, bölge, erkeklerin yüzde 52'sine kıyasla, kadınların sadece yüzde 35'inin hesabıyla dünyanın en büyük cinsiyet farkına sahiptir. Sosyal normlar ve yasal engeller genellikle kadınların bölgedeki finansal hizmetlere erişimde karşılaştığı başlıca engellerdir.¹⁵⁵

MENA'da mikrokredi konusu gençtir ve halen gelişme safhasındadır. Kıta % 60'ı kadın, % 40'ı erkek olmakla toplam 2,315.800 borçluya kredi vermektedir. Kredi kullanıcıların % 53'ü kentlerde, % 47'i kırsal alanlarda yaşamaktadır. En aktif 5 ülke: Mısır, Fas, Tunus, Ürdün, Filistin olarak bilinmektedir. Mısır en yüksek aktif borçluya sahipken (911.700), Fas en yüksek brüt kredi portföyüne (406,5 milyon ABD doları) sahiptir.¹⁵⁶

Afrika kıtasındaki mikrofinans kuruluşları ise aşağı seviyede hizmet sunmakta ve diğer bölgelerle mukayese edildiğinde daha yüksek işlem maliyetlerine katlanmak zorundadırlar. Kıtadaki mikrofinans kurumlarının çoğu tarım sektörüne daha fazla ilgi göstermektedir. Afrikanın çeşitli bölgelerinde insanların krediye erişimini kolaylaştırmak ve bilgilendirmek için MFI kuruluşları mevcuttur. “Village Banks Nganda of Senegal”, “Credit Rural and Credit Mutuel de Guinee”, “Pride” v.b. kurumları örnek olarak verebiliriz.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Gökyay, a.g.e., s.60-61.

¹⁵⁵ Middle East and North Africa, 2017, (Çevrimiçi), <https://www.findevgateway.org/region/middle-east-and-north-africa> , 17.01.2020.

¹⁵⁶ Global Outreach and Financial Performance Benchmark Report 2017-2018, a.g.e.

¹⁵⁷ Gökyay, a.g.e., s.63.

2.10 MİKROKREDİNİN YOKSULLUK SORUNUNUN AZALTILMASINDAKİ ETKİLERİ

Uçsuz bucaksız unsurları kapsayan yoksulluk sorununu azaltmak için, uzun süreçli ve geniş kapsamlı reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sorunla ilgili bazı reformlar her ne kadar etkili olsa bile kısa zamanlı ve mevcut durumla sınırlıdır. Fakat Mikrokredi, bireyleri fakirlikten kurtarmak için uzun zamanlı çözümler üretmektedir. Yani, yoksul bir birey mikrokredi sayesinde gelir getirici bir faaliyet elde ederek yoksulluğun çemberinden tamamen kurtulabilmektedir.

Yaşam standardının yüksekliği tüm ülkeler için başlıca önem arz etmektedir. Yaşam standardını iyileştirmedeki başlıca engeller finansman eksikliğidir. Düzenli bir yaşam için de istihdam fırsatlarına erişim gereklidir. Mikrofinans işsizlere ve yoksullara bazı fırsatlar, umut ve özgüven verir. Küçük miktarda krediler, tasarruf ve sermaye eksikliği yaşayan bireylere serbest meslek sahibi olmalarına yardımcı olmaktadır. Profesör Muhammed Yunus, Grameen Bank'ın müşterilerinin% 5'inin her yıl yoksulluktan çıktığını düşünüyor. Yoksulluk yaşamın en ciddi alanlarına erişimsizlik söz konusu olduğundan, mikrokredi sayesinde bireyler ekonomik faaliyete başlamakta ve erişimsizliğin kilidini kırmaktadırlar.¹⁵⁸

Tablo 10: MFI'lerin sunulan Mikrokredi türüne göre payı(2017)

Ticari ve Kişisel Mikro Krediler	Sadece Ticari Mikro Krediler	Sadece Kişisel Mikro Krediler
%33	%51	%16

Kaynak: Microfinance Barometer-Convergences, 2017, (Çevrimiçi), http://www.convergences.org/wp-content/uploads/2017/09/BMF_2017_EN_FINAL-2.pdf, 24.11.2019.

Tablo 10'a baktığımızda mikrokrediden en çok ticari olarak yararlanıldığını görebiliriz. Aslında, farklı müşterilerin taleplerini karşılamak üzere tasarlanan ticari ve kişisel kredi ürünleri, şart ve koşullarına göre büyük farklılıklar gösterir. Ortalama olarak, kişisel mikrokredilerin boyutu daha küçüktür, daha kısa vadelerde sunulmaktadır ve ticari mikrokredilerinden daha pahalıdır. Son dönemlerde kişisel mikrokrediler büyüme gösterse de, brüt mikrokredi portföyünün çoğunluğu işletme

¹⁵⁸ Nyarondia Samson Mecha, "Effect of Microfinance On Poverty Reduction: A Critical Scrutiny of Theoretical Literature", **Global Journal Of Commerce& Managment Perspective**, Cilt: 6, 2017, pp.1633.

mikrokredilerine tahsis edilmiştir. Ticari mikrokrediler, girişimcilere ve finansal olarak dışlanan mikro işletmelere destek verirken, kişisel mikro krediler, kira, eğitim ve kişisel acil durumlar gibi savunmasız müşterilerin ihtiyaçlarını ve ayrıca istihdam edilebilirlik yatırımlarını (örneğin, bir araba satın alımını finanse eder) destekler. Her iki durumda da öncelik yoksul tabakaya verilmektedir.¹⁵⁹

Sivil toplumun en fakir üyelerine yardım eden ve yoksulluğu azaltma konusunda güçlü potansiyele sahip olan mikrokredi, sadece finansal yükselişle değil, birçok etmenlerle sonuçlanmaktadır. Yoksullar için yetenek ve meslek kazandırmaya yönelik eğitim programları, bireyleri mevcut krediyi daha iyi kullanmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca mikrokredi sayesinde çocukların beslenmesinde ve eğitim düzeyinde iyileşme görülmüştür. Araştırmalara göre mikrokredi üyelerinin neredeyse tamamının çocukları(özellikle kız çocukları) eğitim almaktadır. Bu oran mikrokredi kullanmayan yoksulların eğitim düzeyinden daha yüksektir. Dolayısıyla mikrokredi sayesinde;¹⁶⁰

- İş alanlarının açılması
- Tüketimde artış
- Kişi başına düşen gelirden artış
- Becerilerdeki artış
- Verimlilikteki artış
- Hane halkı net değerindeki artış
- Çocukların, özellikle kız çocuklarının eğitim ve sağlık düzeyinde iyileşme olmuştur.

Ne yazık ki mikrokredi yoksulluk sorunuyla ilgili her derde deva değil. Sorun, piyasa başarısızlıklarının mikrokredinin etkinliğini zayıflatmasıdır. Çünkü eğer piyasa etkili değilse o zaman üreticilerin, mallarını ve hizmetlerini satmaları mümkün olmayacak ve bu nedenle işletmelerine yeniden yatırmaya yetecek kadar gelir elde edemeyecekler. ¹⁶¹ Kredi piyasalarındaki başarısızlıklar mikrokredinin desteklenmesine neden olmaktadır. Bir güçlendirme stratejisi olarak mikrokredi yoksulların ve kadınların ihtiyaçlarını karşılamada başarılı olmakta devam

¹⁵⁹ Microfinance Barometer-Convergences, 2017, **a.g.e.**

¹⁶⁰ N.S.Mecha, **a.g.e.** ,pp.20-21.

¹⁶¹ N.S.Mecha, **a.g.e.** ,pp.19.

etmektedir. Hem kadın yoksulluğunu azaltmakta hem de ekonomiyi geliştirerek sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktadır. Sınırlamalara rağmen mikrokredi düzenli uygulandığı zaman yoksul bölgelerdeki fakir bireylere umut olmakta devam edecektir.

2.10.1. Mikrokredinin Kadın İstihdamını Güçlendirmede Önemli Rolü

Kadınların işgücüne katılması ve güçlenmesi konusu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli mevzu haline gelmiştir. Şöyle ki, değişen ekonomik yapı ve hayat şartları hane içindeki bireyleri cinsiyet farkı yapılmaksızın çalışmaya sevk etmiştir. Özellikle 1980’li yıllarda kadın girişimciliğinin yaygınlaşmaya başlaması, kadının ekonomideki gücünü ortaya çıkarmıştır. Bu yıllarda ekonomiye liberal bakış açısı gerek batılı ülkelerin birçoğunda, gerekse Türkiye’de benimsenmiş, bununla birlikte girişimcilik kültürü yaygınlaşmıştır. Ljunggren ve Kolvereid (1996), bu dönemde kadın girişimcilerin sayısının batılı ülkelerde erkek girişimcilere oranla çok daha hızlı biçimde artmakta olduğunu belirtmişlerdir. 1980’li yıllara kadar kadınların emek piyasasına katılımı ile ilgili çalışmalar, küçük işletme girişimciliğinin desteklenmesi ile oldukça bağlantılıydı fakat ekonomik büyümeye katkıları açısından olumlu olarak değerlendirilmemekteydi. Bu yıllardan başlayarak Üçüncü Dünya ülkeleri açısından yoksulluktan ve işsizlik sorunlarından kurtulmanın bir yolu olarak ele alınan küçük işletme girişimciliği, zaman geçtikçe pozitif olarak tanımlanmaya başlandı.¹⁶²

Kadın işçiler, ailelerinin ve topluluklarının ekonomik büyümesine ve sürdürülebilir geçim kaynaklarına katkıda bulunur. Mikrokredi, bu katkıyı sağlamak için yoksul hanelerdeki kadınların güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Kadınları güçlendirmek ekonomiden daha fazlası olmalı ve kadınları baskı altına alan güç dinamiklerini ve diğer kültürel faktörleri değiştirmek gerekiyor. Mikrokrediden yararlanan kadınlar yaşamları ve hareketlilikleri hakkında kararlar alabiliyorlar, paralarını kontrol edebiliyor ve eğitime, sağlığa, toprağa erişebiliyorlar.¹⁶³

¹⁶² Abdullah Sosyal, ‘‘Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme’’, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 65, Sayı:1, 2010,s.83-114.

¹⁶³ Why Microfinance As Aid Isn’t Enough to Empower Women, 23 May 2018 (Çevrimiçi) <http://theconversation.com/why-microfinance-as-aid-isnt-enough-to-empower-women-96632>,24.11.2019.

Az gelişmiş ve düşük eğitime sahip bölgelerde bireylerin, özellikle kadınların krediye ulaşımında bir takım zorluklar vardır. Fakir kadınlara makul bir maliyetle ulaşabilen ve böylece onların serbest meslek sahibi olmalarına yardımcı olan mikrokredi programları, bu zorluklardan dolayı başlatılmıştır. Krediye ulaşımı kısıtlı olan kadınlar, bu program sayesinde kendi malvarlıklarının olmasını sağlayarak üretkenliklerini artırmıştır. Aynı zamanda kadının aile içindeki konumu güçlenmiş; bu da çocukların gelişimine olumlu katkı sağlamıştır. Kadınların gelir getirici bir işe sahip olmalarını engelleyen finansman eksikliğine karşı mikrokredi bir başlangıç rolünü oynamaktadır. Yapılan araştırmalara göre girişimcilik yolundaki finansman eksikliği kadınlarda cesaretsizlik veya korku yaratmaktadır. Bu duruma kadının konumunun ve imkânlarının kısıtlanması da eklenince, kadının işgücü faaliyeti dolaylı veya dolaysız engellenmektedir.

2.10.2. Mikrokreditinin Ekonomik Gelişmedeki Olumlu Etkileri

Mikrokredi sistemi sadece kadınları güçlendirmekle kalmıyor, kadınlar vasıtasıyla ekonomik gelişmeye destek veriyor. Ekonomik gelişme, cinsiyet farkı yapılmaksızın bir ülkede toplumun tüm üyelerini ilgilendirir. Peki, ekonomik gelişmeyi hızlandıran faktörler nelerdir? Yoksulluk azaltıcı çalışmalar, doğru şekilde uygulandığında ekonomik sistemi iyileştirir ve kalkınmayı hızlandırır. Bildiğimiz gibi ekonomik gelişmenin önündeki en büyük engel yoksulluktur.¹⁶⁴

Ekonomik gelişme, refah seviyesinin tüm alanlarda yüksekliğini gerektirir. En önemlisi de, finansal olarak zayıf ekonomiye sahip ülkeler sağlık, eğitim ve işgücü imkânları düşük olarak bilinmektedir. Bir ülkede refah seviyesini yükseltmek için hayat şartlarının her bakımdan yüksek olması önemlidir. Fakat en önemlisi finansal gelişimdir. Daha fazla finansal gelişime sahip ülkeler daha az yoksulluğa sahip olma eğilimindedir. Ekonomik sistem için finansal gelişim hayati bir önem arz etmektedir. Finansal gelişim ekonomik büyümeyi ve verimliliği artırarak ekonomik gelişmeye büyük katkı sağlar. Finansal sistemin gelişimi için kredi kolaylıkları önemlidir.

¹⁶⁴ A.e.

Dolayısıyla kredi kolaylıklarıyla tanınan mikrokredi, finansal sistemi olumlu yönde etkilemektedir.¹⁶⁵

Neredeyse tüm ülkelerin kalkınma politikalarında yoksulluk sorunu önemli yere sahiptir. Bu bağlamda mikrokredinin birincil amacı yoksulluğun azaltılması olan bir finansal gelişme şeklidir. Yoksulluğun azaltılması kapsamında uluslararası ve ulusal kalkınma örgütleri de kalkınma stratejisi olarak mikrokredi sistemini desteklemektedirler. Yoksulluk içinde yaşayan insanların ekonomik ve siyasi süreçlere katılımını artıran mikrokredi programlarının yoksulluk engelleyici önlemleriyle birlikte hem de sosyal ve insani kalkınma sürecine katkıda bulunduğu kabul edilmiştir. Doğal olarak tek başına kalkınmayı sağlayamayan bu model, ilk yıllarda kuruluşlar ve devlet tarafından yararsız görülmüştür. Fakat zaman geçtikçe, kadınların güçlenmesi ve diğer alanlarda da pozitif iyileşmeler, mikrokrediye olan güveni artırmıştır. Çünkü mikrokredi bir sadaka değil de, her bakımdan güçlendirici bir sistem olduğunu kanıtlamıştır.¹⁶⁶

Ekonomik gelişmeye en büyük desteklerden biri de kadınları ekonomik alanda güçlendirmektir. Cumhuriyetin ilanından bugüne dek sağlanan önemli gelişmelere rağmen, kadın nüfusumuzdan ekonomik alanda yeterince yararlanabildiğimiz söylenemez. Bugün gelişen dünyaya rağmen ekonomide en az aktif kesim kadınlardır. Mikrofinans, özellikle mikrokredi kadınlara destek vererek onları ekonomide aktif birey haline getirmek için düzenlenmiştir. Önceden de belirttiğimiz gibi, kadınlar erkeklere oranla finansal hizmetlere ve krediye ulaşmada daha dezavantajlıdır. Bu bağlamda, mikrofinans sektörü, geleneksel bankacılık sisteminin eksikliklerine ve kadınlar için kısıtlamalarına hitap edebilecek bir kalkınma politikası olarak görülmüştür.¹⁶⁷

Elbette mikrokredi, tekbaşına ekonomik gelişmeyi hızlandıramaz. Mikrokredinin finansal gelişmeye katkıda bulunma potansiyeli, her bir ülkede mevcut olan kurum

¹⁶⁵ Michael S.Barr, Microfinance and Financial Development, **Michigan Journal of International Law**, Cilt: 26, Sayı:1,2005, pp.271-296.

¹⁶⁶ Özlem Demir, "İstihdam Yaratmada Mikrokredi Uygulamalarının Etkinliği", **İş ve Hayat**, Cilt: 2, Sayı:3, s.57-75.

¹⁶⁷ Yeşim Can, Aslı Karataş, Yerel Ekonomide Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikrofinansman: Muğla İli Örneği, **Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F.Dergisi**, 2007,s.251-261.

ve politika türlerine ve bunların gelişim düzeylerine bağlı olarak değişecektir. Mikrokredi sistemi finansal tekniklerin geliştirilmesine ve kanıtlanmasına yardımcı olarak piyasaya erişimi kolaylaştırmakta ve özellikle yoksul bölgelerde refah seviyesini iyileştirmektedir. Finansal gelişmeye mikrofinans avantajlı bir noktadan baktığımızda finansal gelişimin yoksulluğun azaltılmasına daha geniş katkıda bulunma olasılığını görebiliriz.¹⁶⁸ Ekonomik gelişim toplumun her bir üyesine muhtaçtır, yani cinsiyet farkı olmadan her kesin eşit iş imkanlarına ve gelire sahip olmaları gerekmektedir. Erkeklere oranla düşük milli gelire sahip olan kadınlar, gelir yoksulluğundan kurtulmak için mikrokrediye başvurmaktadır. Kadınların gelirinin artması, gelir dağılımının daha da iyileşmesine ve ekonomik gelişmenin hızlanmasına yardım etmektedir.

¹⁶⁸ Michael S.Barr, Microfinance and Financial Development, **Michigan Journal of International Law**, Cilt: 26, Sayı:1,2005, pp.271-296.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MİKROKREDİ MODELİ: MİKROKREDİNİN KADIN BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİR VE KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1 TÜRKİYE’DE MİKROKREDİ MODELİ

Kadınların ekonomik hayata katılımı çok düşük olan Türkiye gibi bazı ülkelerde mikrokredi büyük önem arz etmektedir. Türkiye’nin özellikle kırsal, Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan fakir kadınların, eğitimden yoksun ve ekonomik açıdan eşlerine bağımlı olmaları, geleneklerden dolayı dışarıda çalışmaya müsaade edilmemesi, onların yoksulluğunun daha da derinleşmesine ve farklılaşmasına neden olmaktadır. Mikrokreditin temel amacını, diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de kadın yoksulluğuyla mücadele teşkil etmektedir. Çünkü kadınların ekonomik hayata katılımı sayesinde, ekonomik gelişmişlik düzeyinin yükselmesi bilinen bir gerçektir. Mikrokredi uygulamalarının genç olmasına rağmen, yapılan araştırmalara baktığımızda, olumlu etkilerine dair bulgular elde edilmiştir.¹⁶⁹

Türkiye’deki kredi sistemine bakıldığında, mikrofinans benzeri bazı uygulamaların öteden beri sürdürülmekte olduğu görülür. Bunlardan bazıları, Halk Bankası’nın küçük esnaf ve sanatkârlar ile düşük gelir gruplarına yönelik verdiği düşük faizli destekleme kredileridir. Aynı zamanda Ziraat Bankası’nın düşük gelirli çiftçilere süt sığırcılığı, su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği, arıcılık gibi alanlarda mikro girişimcilere sübvansiyonlu krediler sağladığı bilinmektedir. Formel kurumların yanı sıra, bazı yarı resmi organizasyonlar da mikrofinansman hizmeti sunmaktadır. Bu çerçevede değerlendirilebilecek kurumlar, esnaf ve sanatkâr kuruluşları, mesleki yardımlaşma sandıkları, küçük çiftçi kooperatifleridir.¹⁷⁰

Hukuki ve yasal olarak Türkiye’de, 22. 02. 2005 tarihli ve “5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanun”unun 6. maddesinde; “sosyal hizmet ve yardımlar”, “yoksullara

¹⁶⁹ Münevver Soyak, “Kadın Girişimciliği ve Mikrofinans: Türkiye Deneyimi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:24, 2010, s.130.

¹⁷⁰ A.e., s.137.

mikrokredi verilmesi”, “çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları” konuları ilgili kanunun görevlerine ek olarak ilave edilmiştir. “5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanun”unda sosyal hizmetlere ilişkin asıl dikkati çeken yenilik ise mikrokredi uygulamasıdır. Mikrokredinin yasal düzenlemelere dâhil edilmesiyle hedeflenen amaç, türlü nedenlerle ekonomik yaşama katılamayan kadınların katılımını sağlamak ve kadın yoksulluğunu azaltmaktır.¹⁷¹

3.1.1. Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi

Türkiye’de gerçek anlamda mikrokredi çalışmalarını ilk defa başlatan sivil toplum örgütü “Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı’dır (KEDV)”. Aynı zamanda ülkede ilk mikrofinans kuruluşu niteliğini taşıyan KEDV, Mikrokredi Zirvesi Kampanyası’nın Uygulayıcılar Konseyi Üyesidir. Bu kurum, 1995–1997 yıllarında İstanbul’un birtakım bölgelerinde yaklaşık 100 yoksul kadına iş yapmaları için küçük meblağda krediler vermiş, geri dönüş oranı %98 olan kredilerle birçok kadın faal ekonomiye katılmıştır. 1999 depreminin ardından önceliklerini değiştiren kurum, bu projenin sürdürülmesi için fon arayışını ertelemiştir. Nihayet proje için gereken fonun 2002 yılında bulunması sonucunda “Maya (Mikro Ekonomik Destek İşletmesi)” kurularak mikrokredi programlarının uygulanmasına başlanmıştır. İlk olarak 1999 depreminden zarar gören Kocaeli ili ile başlatılan Maya projesi, İstanbul, Eskişehir, Sakarya’da faaliyetlerini devam ettirmektedir.¹⁷²

Maya’nın 1 milyon dolar olan başlangıç fonunun yarısı yardım, yarısı ise koşullu kredi şeklinde yerli ve yabancı bağış ve fon kuruluşlarından sağlanmıştır. Kredinin koşulları Maya tarafından yerine getirildiği için 2005 yılından başlayarak koşullu kredi de bağışa dönüşmüştür. Amacı küçük çaplı bir iş yapan ve bu işini geliştirmek isteyen ya da yeni bir iş kurmayı hedefleyen dar gelirli kadınlara sermaye desteği

¹⁷¹ 5302 - İl Özel İdaresi Kanunu, 2005, (Çevrimiçi)

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf> , 17.03.2020.

¹⁷² SOYAK, a.g.e.

sağlamak olan Maya işletmesi, Türkiye’de toplumsal misyonu gerçekleştirerek sürdürülebilirliği hedefleyen ilk mikrokredi kurumu niteliği taşımaktadır.¹⁷³

“Merkezi bir organizasyon yapısına sahip olan Maya projesinde, kadınların emeklerinin küçük kredilerle mayalanıp ekonomik anlamda gelir getirici üretim faaliyetlerine dönüştürülmesi amaçlandığından, bu projeye maya adı verilmiştir”. Yapısal olarak diğer kredi uygulamalarında olduğu gibi, Maya projesinde üyelere herhangi bir maddi teminat talep edilmemektedir. Çoğunlukla grup sistemine dayanan uygulamada, kredi başvuruları, değerlendirme, onay ve takip süresinde krediye başvuru yapan her bir kadın ile ilgilenmekte ve kurulan sıcak bağ sayesinde mikrokredi geri ödemeleri zamanında yapılmaktadır.¹⁷⁴

Maya projesinde kredi, önceki yıllarda işçi kadınlara işlerini geliştirmek için veriliyordu. Günümüzde iş kurmak ve işini geliştirmek isteyen tüm dar gelirli kadınlara verilen kredi, ulaşımı oldukça kolay biçimde oluşturulmuştur. Kadınlar, Maya ofisine uğrayarak veya telefon ederek krediye başvuru süresini başlatmaktadırlar. Gruplar şeklinde kredi veren Maya, birbirine güvenen 3-10 kadının dayanışma grubu ile kredinin tanıtımı hakkında toplantı yapılmakta ve başvuru formu doldurulmaktadır. 6-12 ay vade 1000 TL’e yakın küçük krediler veren Maya, başlangıçtan günümüze kadar 14.000’in üzerinde kredi dağıtmıştır. Ayrıca, 10 yıldan bu yana Citibank ile birlikte Yılın Mikro Girişimcisi Ödül Programını düzenlemektedir.¹⁷⁵

Kadınların sadece gruplar şeklinde değil, bireysel olarak da işlerini geliştirmek amacıyla krediye başvurmak imkânı bulunmaktadır. Bu durumda bordrolu iki kefil göstermek gerekmektedir. Maksimum bireysel kredi miktarı ise 2.500 TL’dir. Grup kredisinde olduğu gibi, bireysel kredilerde de ödemelerin vadesi 12 aya kadar yapılabilir ve faiz oranı da grup kredisine aynıdır. Ayrıca kredi kullanan ve kredi ödemesini düzenli bir şekilde yapan tüm üyelere eğitim, sağlık, fatura ödemeleri için

¹⁷³ SOYAK, a.g.e., s.137.

¹⁷⁴ Çak, a.g.e., s.100-101.

¹⁷⁵ KEDV, Ekonomik Güçlendirme, (Çevrimiçi), <https://www.kedv.org.tr/ekonomik-guclendirme> , 15.03.2020.

ihtiyaç kredileri de verilmektedir. İhtiyaç kredileri miktar olarak 900 TL'ye kadar olabilmekte, faiz oranı ise grup ve bireysel krediyle aynıdır.¹⁷⁶

Kredi başvurusu yapan kadınlar genellikle, ev temelli işlerde(küçük yiyecek işleri, evden satış, terzi, el işleri ve kuaförlük) sokak tezgâhlarında, semt pazarlarında, kendilerine ait kiraladıkları dükkânlarda çalışmaktadırlar. Kadınlar bu işler için finansal olarak zorluk çektiğinde kefil bulamadıklarından ve bankaların zorlu şartlarından dolayı mikrokrediye başvurumaktadırlar. Maya'nın temel hedefi kadın yoksulluğunu azaltmaya yönelik kadın girişimciliği olduğundan, en umut verici proje olarak görünmektedir. 2012 yılsonu itibariyle 1.917 müşteriye ulaşan Maya, şimdi de her bir üyesinin gelişimini düşünmekte ve güvenini kazanmaya devam etmektedir.¹⁷⁷

3.1.2. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı(TGMP)

Türkiye'de mikrokreditin daha da gelişmesine öncelik sağlayan kuruluş, “Türkiye İsrâfı Önleme Vakfı (TİSVA)” ile Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust'ın işbirliği sonucunda faaliyete başlayan “Türkiye Grameen Mikrofinans Programı(TGMP)”’dır.¹⁷⁸ 2003 yılında Diyarbakır'da pilot proje olarak uygulanmaya başlanan ve 2 şubede 8 çalışanla yola çıkan TGMP'nin diğer mikrokredi projelerinde olduğu gibi esas hedef kitlesi yoksul kadınlardır. Özellikle kırsal bölgelerde iş imkânları kısıtlı olan dar gelirli kadınların hem girişimciliğe adım atmasında hem finansal olarak güçlendirilmesinde hem de ailesinin bütçesine katkıda bulunmalarına yardımcı olan TGMP, kar amacı gütmeyen iktisadi bir kuruluştur. Bugün 91 şubede 206 çalışana ulaşan proje kadınların gelir getirici faaliyetlerde bulunmalarına hizmet ederek tradisyonel hibe ve yardım yerine, Türkiye'de yoksulluğu azaltmak için mikrokredi hizmeti sunmaktadır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Nediha Özgün Baltacı, “Kadınları Güçlendirme Mekanizması Olarak Mikrokredi”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara,2011, s.87-88.

¹⁷⁷ Gürkan Ateş, Eren Öğütoğulları, “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:14, Sayı:2, 2012, s.33-54.

¹⁷⁸ ÇAK, a.g.e., s.106.

¹⁷⁹ Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, (Çevrimiçi) , <http://tgmp.net/tr/> , 20.03.2020.

Tüm ayrıntılarıyla, Bangladeş'teki Grameen sisteminden esinlenen TGMP sistemi, bu benzerliklerine rağmen birtakım farklılıklara sahiptir. Grameen Bank Bangladeş'in Genel Müdür Yardımcılığını da yapmış ve Türkiye Grameen Bank Diyarbakır Proje Genel Müdürü Shamsul Alam Khan Chowdury'nin belirttiğine göre bu farklılıklardan biri, krediye kabul edilebilme ön koşulları ile ilgili şartlardır. Bunun en bariz örneği, Bangladeş'te yarım hektardan daha az tarım arazisi olanlar topraksız kişiler olarak kabul edilip kendilerine grup kurma imkânı verilirken, Türkiye'deki uygulamada bu sınır 10 dönüm tarım arazisi şeklinde yürütülmektedir. Aynı zamanda Bangladeş'te kiracı konumunda neredeyse kimsenin olmayışı, kredilerin genelde ev sahiplerine verilmesine olanak sağlamaktadır. Türkiye'de kiracılık sistemi çokluk teşkil ettiğinden, kiracılar da hizmetten yararlanabilmektedirler.¹⁸⁰

3.1.2.1. TGMP'nın Özellikleri

Özellikle kadınlara yönelik finansal bir organizasyon olan TGMP, yoksulların sermaye sorunlarının çözümüne yardımcı olmaktadır. Yoksullara verilen krediler sadece istihdam için değil, onların gelirini artırmaya ve yaşam şartlarında kolaylık sağlanmasına yardım etmektedir. Yoksulların TGMP'den kredi kullanabilmeleri için 5 kişiden oluşan grup dinamiği uygulanmaktadır ve nüfus cüzdanı dışında hiçbir evrak istenmemektedir. Mikrokredi alan üyeler için teminat ve kefalet istenmemekte, icra ve mahkemeye asla müracaat edilmemektedir.¹⁸¹ Kredi alanların direk şubelere gitmeleri gerekmemektedir. Bunun yerine mikrokredi görevlileri yoksul kadınların evlerine kadar giderek onlara sistemin detaylarını açıkça anlatmakta, kredi vermekte ve taksitlerin tahsilâtını yapmaktadır. Kredilerin toplanması için mahalle ve köylerde grup toplantıları yapılmaktadır. Bu toplantı sırasında haftalık taksitler tahsil edilmektedir. Kredi alan kişi programda kaldığı sürece bu hizmet devam etmektedir.

182

¹⁸⁰ ÇAK,a.g.e., s.109-110.

¹⁸¹ Pınar Çuhadar, Neşe Algan, Kadın Yoksulluğu ve Mikrokredi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 41, Sayı: 1, s.93.

¹⁸² Bahar Burtan Doğan, Mehmet Kaya, " Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Sistemi:Diyarbakır Örneği" , **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:12, Sayı:45, s.156.

Grup bilinciyle hareket eden TGMP, kadın dayanışması, yardımlaşma ve komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi amaçlanarak geliştirilmiştir. Bu kredi sisteminde teminat ve kefalet yoktur. Karşılıklı güvene dayalı bir sistem olması sebebiyle, Maya projesinden farklı olarak bireysel kredi kullanılmamaktadır. Grup oluşturmak zorunludur. TGMP’de teminat, kefalet, icra ve mahkeme süreçleri takip edilmemesine rağmen, vadesi gelen kredilerde geri dönüş oranı %100’dür.¹⁸³

TGMP’de mikrokredinin çeşitli kredi olanakları vardır. Bunlar:¹⁸⁴

- Temel kredi - TGMP’nin ana mikrokredisi ve üyelere ilk kullanılan kredidir. Temel kredi limiti 1000 TL -5000 TL arasındadır ve geri ödeme süresi 46 haftadır. Üyeler genellikle krediyi bir yıllık almayı tercih etmektedir. Mikrogişimcilerin geri ödemeleri düzenli yapması ve aynı sistemde kalması kaydıyla limitlerini arttırabilirler. Mikrogişimciler, aldığı mikrokredi tarihinden itibaren 26 hafta sonra ödediği miktarı tekrar mikrokredi olarak çekebilir. Kullanılan kredi üzerinden %10 hizmet bedeli ve %5 Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (“BSMV”) alınmaktadır. BSMV diğer kredi türlerinde de geçerlidir.
- Girişimci kredisi - Küçük miktardaki mikrokredi yerine daha büyük bir iş kurulmasını sağlayan mikrokredi sistemini ifade etmektedir. TGMP’nin yetenekli, başarılı, çalışkan, tecrübeli aynı zamanda vergi mükellefi olan mikrogişimciler için 1.000 TL’den 5.000 TL’ye kadar kredi vermekte ve geri ödemesi 46 hafta boyunca yapılmaktadır.
- Hayvancılık kredisi - Hayvan yetiştiriciliği yapmak isteyen mikrogişimciler için 2.000 TL’ye kadar verilen ve geri ödemesi haftalık taksitlerle 26 veya 46 hafta boyunca yapılan mikrokredi türüdür. 5000 TL limitli hayvancılık kredisi, 2009 yılından uygulanmaya başlanmıştır.
- Sosyal kalkınma kredisi - Mikrogişimcilerin aldıkları kredilerle birlikte kendilerine ek gelir getirici ticari faaliyetlerde bulunmaları için sunulan, temizlik ürününden kozmetiğe kadar farklı ürünlerin içerisinde bulunduğu mikrokredi türüdür ve geri ödemesi 46 hafta içinde tahsil edilmektedir.
- İletişim kredisi - Bireylerin teknolojik olarak da gelişimlerini sağlamayı amaçlayan mikrokredi türüdür. Üyeler bu mikrokredi çeşidi sayesinde

¹⁸³ Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, (Çevrimiçi), <http://tgmp.net/tr/> ,20.03.2020.

¹⁸⁴ A.e.

günümüz teknolojisinde kullanılan akıllı telefonlara sahip olabilmektedir. Genel olarak dijital eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla hizmet vermektedir. Anapara ve hizmet bedeli 46 hafta boyunca yapılmaktadır.

TGMP, mikrokredi hizmetinden başka mikrokonut sigortası ve mikro sigorta hizmeti de sunmaktadır. Bunlar:¹⁸⁵

- Mikrokonut sigorta- Yangın, sel, fırtına ve diğer doğal afetler gibi ortaya çıkan zararlarda ev sahiplerini 15.000 TL, kiracıları 10.000 TL'ye kadar teminat altına alan konut sigortasıdır.
- Mikro sigorta - Kaza sonucu ölüm, sürekli sakatlık teminatlarını kapsayan ve terör, deprem gibi doğal afetleri ayda yalnızca 1 TL ödeyerek 10.000 TL teminat altına alan ferdi kaza sigortasıdır.

3.1.2.2. TGMP: Proje Performansı

2003 yılından günümüze TGMP, yoksulun yoksulluğuna ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu yoksul insanların gelir getirici faaliyetlere katılmalarına destek olmak, hem toplumun refahını hem de ekonomik kalkınmayı olumlu şekilde etkilemektedir. Bu uygulamada üyelerin çoğu yoksul kadın olduğundan, sektörel dağılımda ev temelli üretim işleri öne çıkmaktadır. Mikrokredi, kırsal bölgelerde tarım arazisi olmayan, dışarıda çalışma imkânı olmayan kadınların yaşamlarına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, hem krediye başvuru zamanı hem de kullanım zamanında ticaret, hayvancılık, üretim gibi faaliyetler oransal olarak diğer sektörlerle göre daha önemli paya sahiptir.

Krediler yaklaşık 6 sektörde dağıtılmaktadır. Tarım - elma yetiştiriciliği, patates yetiştiriciliği, çay yetiştiriciliği; hizmetler - ayakkabı boyama, saat tamirciliği, gözleme ve hamur işi yapımı; hayvancılık - inek besiciliği, keçi besiciliği, tavuk besiciliği; ticaret - kozmetik, takı satımı, havlu satımı; işletme sahipliği - terzi, aktar,

¹⁸⁵ A.e.

mantı dükkânları; işlem ve üretim - dikiş nakış, havlu kenarı üretimi, şapka yapımı gibi iş alanlarına kredi verilmektedir.¹⁸⁶

Tablo 11: Sektörel Dağılım

Sektörel Dağılım	Satışlar(%)
1. Tarım	1,9
2. Hizmetler	2,6
3. Hayvancılık	6,1
4. Ticaret	30,5
5.İşletme Sahipliği	21
6.İşlem ve Üretim	37,9

Kaynak: Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, (Çevrimiçi), <http://tgmp.net/tr/> , 21.03.2020.

Tablo 11’e baktığımızda, kadınların genellikle ev içinde veya dükkanlarında üretimle veya ticaretle meşgul olmak için kredi aldıklarını görebiliriz. Sektörel dağılımın ev temelli olması durumu kadınların evden ve eşlerinden bağımlı olmalarını göstermektedir. Aynı zamanda yaşlı ve dışarıda çalışamayacak durumda olan fiziksel engelli bireyler de mikrokrediden yararlanarak ev temelli işlerle kendi geçimini sağlayabilmektedirler.

TGMP genç bir proje olmasına rağmen şimdiye kadar çok kadının hayatına dokunarak onların kendilerini sosyal varlık olarak güçlü hissetmelerini sağlamıştır. Ev kadınlığından iş kadınlığına geçiş, kadını ailesin katkı sağlayan birey haline getirmektedir. Aynı zamanda kendi ayakları üzerinde duran güçlü kadınlar toplumumuzun geleceği için önemlidir. Kadınların ekonomik hayata katılımı toplumsal refahı iyileştirerek mikrokrediyi de hızlandırmıştır.

¹⁸⁶ Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, Faaliyet Raporu 2018, (Çevrimiçi), http://www.tgmp.net/admin/pages/files/faaliyet_raporu_TR.pdf , 21.03.2020.

Tablo 12: TGMP Kredi Performansı (2020)

Şube Sayısı	91
Mikrogirişimci Sayısı	37.280
Toplam Mikrokredi Dağıtımı(TL)	954.085.585
Mikrokredi Portföyü(Yıllık bakiyeler)	57.307.705
Sürdürülebilirlik(TL)	390.976,93

Kaynak: Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, (Çevrimiçi), <http://tgmp.net/tr/> , 21.03.2020.

Tablo 12’den gördüğümüz gibi, toplam 91 şubeye, 37.280 mikrogirişimciye sahip olan TGMP, 954.085.585 TL kredi dağıtmıştır ve kredilerin geri ödemelerinde % 100 geri dönüşüm sağlanmıştır.

3.2 MİKROKREDİNİN KARŞILAŞTIĞI GÜÇLÜKLER

Bugün dünyada çok tanınan ve şubelerinin sayısı gün geçtikçe çoğalan bir sistem olmasına rağmen, mikrokredi, birtakım güçlüklerle karşılaşmaktadır. Aynı zamanda diğer kuruluşlarda olduğu gibi, mikrokredi sisteminde de bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Globalleşen dünyada yoksulluk derin bir iz bırakırken, şüphesiz ki, yoksulluğu aşma yöntemleri bazı ters veya negatif sonuçlar doğurmaktadır.

Mikrokreditinin ekonomik gelişmedeki katkılarına rağmen, kuruluş olarak finansal yetersizlikle karşılaşmaktadır. Finansal anlamda kendi kendine yeterliliğin sağlanamaması sistemin daha da gelişmesinin karşısını almaktadır. Geri ödemeler konusunda aksaklık olmasa bile, mikrokredi uygulamaları hayır kuruluşlarından, muhtelif devlet desteklerinden ve gönüllü bağışlardan epey yararlanılmaktadır. Karşılaşılan diğer zorluk ise idari zayıflıktır. Özellikle küçük mikrokredi organizasyonlarında başarısızlıkla sonuçlanan uygulamalar, yetersiz yönetime sahiptir ve başarılı teknik personelin kurumun bünyesinde barındırmamasından kaynaklanmaktadır. Yoksullukla mücadele ederken kıt kaynakların bilinçsizce tüketimi, yoksul insanların beklentileri ile oynanılması adeta yoksulluğu üretebilir. Aynı zamanda sisteme karşı gereksiz devlet müdahaleleri, finansal sistemdeki kırılganlıklar, krizler de mikrokredi kuruluşlarını sarsmaktadır. 1990’lı yılların sonlarında Asya ve Rusya’da yaşanan krizlerin birçok mikrokredi kuruluşunu

etkilediği bilinmektedir. Bu durumda mikrokredi sisteminin kurumsal olarak güçlendirilmesi ve yaşanan olumsuz etkenlere karşı mücadeleci olabilmesi için güçlü altyapı ve elverişli politikalar öncelik gerektirmektedir.¹⁸⁷

Bu sistemde kredi alındıktan sonra da bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle geri ödeme zamanı kadınlar ve aileleri arasında çatışma konusu olabiliyor. Kredilerin geri ödemesinin zamanında tahsil edilmesi gerekmektedir. Borçlarda aksama yaşandığı zaman yaranan herhangi bir aksilik yeni grupun açılmamasına neden olabilmektedir. Bu durum grup içi baskıları tetiklemektedir. Hatta grup içerisinde kadının kazandığı herhangi (hayvan yetiştiriciliği, sebze, meyve) ürüne diğer grup üyeleri tarafından el konulabilmektedir. Bu tarz sonuçlar Türkiye’de olmasa bile beşer kişilik üyeler arasındaki grup baskısı etkisini her zaman hissettirmektedir.¹⁸⁸

Diğer zorlu sonuç da yeni bir yoksulluk alanına düşme riskidir. Mikrokredinin temelini balık yemekten ziyade balık tutmak oluşturmaktadır. Yoksulları yoksulluktan kurtarmak için kurulan sistemde, temel kırılma noktası, kredi alanların kısa vadede kar getirici işlerde krediyi kullanıp kullanmadığıdır. Eğer kısa dönemde yarar elde edilemezse yeni bir borç döngüsünün içerisine düşülmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu durumda borcu borçla kapatmak mücadelesi yoksulluğu şiddetlendirmektedir. Diğer taraftan kadınların aldığı krediyi erkeklerin kendi ihtiyacı için kullanması ve ödeme zamanı kadının zorluğa katlanması yaşanabilecek problemler arasındadır.¹⁸⁹ Dolayısıyla bu problemlere ve zorluklara rağmen mikrokredi yine de yoksulların güçlenmesi ve hayatlarını daha yaşanabilecek hale getirmeleri için mücadele etmektedir.

3.3 KONUYA İLİŞKİN YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR

Yoksullar için gelir getirici sistem kuran Mikrofinans projesi, dar gelirli insanlar için hem istihdam oluşturmakta hem de sermaye azlığını ortadan kaldırmaktadır. Gelir düzeyi düşük haneler, finansal sisteme katılımda zorluk çektikleri için geliştirilen mikrokredi uygulaması, zaman geçtikçe gelir seviyesinin yükselmesinde pozitif

¹⁸⁷ ÇAK, a.g.e., s.81-84.

¹⁸⁸ Bilal Coşan, Merve Çiloğlu Yörübulut, “Küreselleşme-Yoksulluk İkileminde Mikro Kredi Çıkmazı”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 2017, s.43-54.

¹⁸⁹ A.e.

etkisini göstermiştir. Muhtelif illerde ve yıllarda mikrokrediye ilişkin araştırmalara baktığımızda bu durumun farkına varabiliriz.

Mikrokredi ve gelir arasındaki ilişkiyi gözlemlemek amaçlı 2012 yılında Eskişehir ilinde uygulanan “Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikrokredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği” isimli çalışmadaki anketi örnek olarak gösterebiliriz. Ankete katılan kadınlara gelir düzeyi ile ilgili sorular sorulmuştur. Kredi kullanımı öncesi ve sonrası ailelerinin elde ettiği gelir düzeylerinin belirlenebilmesi için yapılan ankette, TÜİK’in 2009 yılında “2008 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”ndan yola çıkılmıştır. TÜİK, 4 kişilik hanenin aylık yoksulluk sınırını 767 TL olarak hesaplamıştır. Eskişehir’de uygulanan çalışmada ise yoksulluk sınırı 700 TL olarak belirlenmiştir.¹⁹⁰

Tablo 13: Mikrokredi Alan Kadınların Kredi Kullanım Öncesi ve Sonrası Gelirlerinin Karşılaştırılması

Kredi Kullanım Öncesi Gelir			Kredi Kullanım Sonrası Gelir		
Gelir Grupları	Frekans	Yüzde(%)	Gelir Grupları	Frekans	Yüzde(%)
0-500 TL	109	32.4	0-500 TL	55	16.4
501-700 TL	118	35.1	501-700 TL	87	25.9
701-1000 TL	84	25.0	701-1000 TL	116	34.5
1001-1500 TL	18	5.4	1001-1500 TL	62	18.5
1501 TL ve üzeri	7	2.1	1501 TL ve üzeri	16	4.8
Toplam	336	100	Toplam	336	100

Kaynak: Mehmet Şengür, Sami Taban, “Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği” , **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, s.79.

Tablo 13’de Eskişehir’de mikrokredi kullanımından önce 0-500 TL aile gelirin sahip kadınların oranı %32,4 iken, bu oran mikrokredi kullanımından sonra %16,4’e düşmüştür. 501-701 TL gelir elde edenlerin oranı ise %35,1’den %25,9’a düşmüştür. Öte yandan, mikrokredi kullanımı öncesi 1001-1500 TL arasında gelir elde edenlerin oranı %5,4 iken, mikrokredi kullanımı sonrası bu oran önemli bir artış göstererek

¹⁹⁰ Mehmet Şengür, Sami Taban, “Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği” , **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, 2012, s.78.

%18,5'e yükselmiştir. 1501 TL ve üzeri gelir elde edenlere baktığımızda, krediden önce oran %2,1 iken, mikrokredi kullanım sonrası %4,8'e yükselmiştir. Tabloya göre yoksul sayılanların oranı % 67,5'tir. Mikrokredi kullandıktan sonra bu oran %42,3'e düşmüştür. Sonuç olarak, Eskişehir'in yoksulluk oranının azaltılmasında mikrokredinin %25 oranında bir katkı sağladığını görebiliriz. Şu demek ki, Eskişehir'de mikrokredi kullanan her 4 aileden 1'i yoksulluk sınırının üzerine çıkmıştır.¹⁹¹

Mikrokredinin etkisini belirleyen diğer “Mikrokredi Uygulamaları Gelir İlişkisi: Panel Veri Analizi” isimli ampirik çalışmada, 1999-2014 yılları kapsayan 28 ülke için kişi başına düşen gelir ile mikrokredi arasındaki ilişki test edilmiştir. 2016 yılında yapılan bu çalışmada panel veri analizi uygulanmıştır. Çalışmanın ana konusunu oluşturan mikrokredi miktarı değişkeninin gelir düzeyini pozitif ve anlamlı biçimde etkilediği belirlenmiştir. Analizin sonucuna göre mikrokredi miktarındaki 1 birimlik artış kişi başına düşen gelir düzeyi üzerinde ortalama 0.03'lük bir artış yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla mikrokredi miktarındaki artış kişi başına gelirden düşük ama anlamlı bir artışa yol açmaktadır.¹⁹²

2012 yılında yapılan, “Kentsel Yoksulluk ve Mikrofinansman: Kocaeli Örneği” isimli diğer çalışmada mikrokredinin kentsel yoksulluk üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmaya yönelik anket uygulanmış ve ankette, mikrokredi kullanan kadınların krediyi kullandıktan ve çalışmaya başladıktan sonraki hayatlarında pozitif değişimlerin olduğu gözlemlenmiştir. Ankete katılan 102 kadının, krediyi kullandıktan sonra eskiye göre daha fazla gelir elde etmeleri, harcama ve tasarruf miktarının artmasına neden olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda deneklerin % 81,4'ü mikrokredi kullandıktan sonra yaşam kalitesinin biraz yükseldiğini belirtmişlerdir. Ankette mikrokredinin yapılan ekonomik faaliyete etkisi de incelenmiştir. Sorulara cevap veren 92 kadının % 55,5'i kullandıkları krediler neticesinde ürün çeşitliliğinin arttığını, % 17,4'ü karının yükseldiğini ve % 27,1'i ise satışlarının arttığını ifade etmiştir. Uygulanan denekte, % 98'i başkalarına bu imkandan faydalanmasını önerirken, % 2'den daha azı, mikrokrediyi başkalarına

¹⁹¹ A.e. , s.79.

¹⁹² Kadriye İzgi Şahpaz, Fatih Savaşan, “Mikrokredi Uygulamaları Gelir İlişkisi: Panel Veri Analizi”, ICPESS, İstanbul, 2016, s.501-503.

tavsiye etmemektedir. Sonuç olarak mikrokredinin kentsel bölgelerde gelir ve yaşam refahını artırdığı gözlemlenmiştir.¹⁹³

2018 yılında yapılan, “Türkiye’de Mikrokredilerin Kadınların İşgücüne Katılımı ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Ölçümü” isimli çalışmada mikrokredinin hem kadın istihdamı üzerindeki etkisi hem de ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Uygulamaya yönelik ekonometrik analiz yapılmış ve incelenen dönemler için (1999-2016) %1’lik artışın reel GSYH’yi %0,05 arttırması gözlemlenmiştir. Aynı zamanda Türkiye’de kullanılan mikrokredi ve kadın istihdamı arasındaki ilişkiyi test etmek amaçlı regresyon analizi yapılmış ve çalışan kadın sayısı ile mikrokrediler arasında ekonometrik ilişkinin varlığı araştırılmıştır. Sonuçlara göre mikrokrediden yararlanan her kredi, kendi hesabına çalışan kadın sayısında 0.045 değişim meydana getirmiştir. Şu demek ki, Türkiye’de hizmet veren mikrokredilerdeki her %1 artım, kendi hesabına çalışmak isteyen kadınların %0.04’ünü istihdama katılımını gerçekleştirecektir.¹⁹⁴

2016’da yapılan “Mikrokredinin Yoksulluk ve İstihdam üzerine Etkisi:TRA1 Bölgesinde Alan Araştırması” isimli çalışmada, kullanılan mikrokredi miktarının yapılan ekonomik faaliyete etkisi incelenmiştir. Toplam 492 kadına yönelik anket uygulanmıştır. TRA1(Erzincan, Erzurum) bölgesinde mikrokredi kullanıcıların kredi kullandıktan sonra tasarruflardaki değişimine yönelik yapılan ankette, Kadınların %0,4’ü “azaldı”, %23’ü “değişim olmadı” derken, %75,4’ü ise tasarruflarının arttığı yönünde beyanda bulunmuştur. Yapılan çalışmada mikrokredi kullanımının yaşam kalitesi üzerindeki etkisi incelenmiştir ve kadınların %26,8’i “değişim olmadı” derken, %72’si ise hayatlarında pozitif yönde değişim olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda mikrokredinin sosyal yaşam üzerindeki etkisine yönelik anket uygulanmış ve ev ekonomisini yönetme, çocukların eğitimi, aile işlerini yönetme gibi faaliyet alanlarında olumlu değişiklikler olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre mikrokredinin hem esas gereksinimlerin tedarikinde hem yaşam kalitesi

¹⁹³ Yusuf Bayraktutan, Merve Akatay, “Kentsel Yoksulluk ve Mikrofinansman: Kocaeli Örneği” , **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012,s.1-34.

¹⁹⁴ Utku Altunöz, “Türkiye’de Mikrokredilerin Kadınların İşgücüne Katılımı ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Ölçümü” , **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Sayı:41, 2018, s.207-232.

üzerinde hem de kadınların sosyal ve ekonomik yaşamında olumlu yönde etkili olduğu kanıtlanmıştır.¹⁹⁵

Genel olarak baktığımızda mikrokredinin hem kadın istihdamı hem de gelir üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu görebiliriz. Aynı zamanda kredi kullanarak iş sahibi olan kadınlar, yaşadıkları ülkenin gelişiminde aktif rol oynamaktadırlar. İstihdamın yükselmesi ve buna yönelik gelir artışı hem kadınların hem de ailelerinin yaşam seviyesini yükseltmektedir. Mikrokredinin gelişmesi ve yaygınlaşması için karşıda daha uzun yıllar çalışmalar yapılmalıdır. Buna rağmen, bu kısa zaman diliminde bile kadınların hayatına dokunarak geliştirici faaliyette bulunan mikrokredi, onları sosyal ve ekonomik olarak güçlendirmeye devam etmektedir.

3.4 ARAŞTIRMANIN AMACI

Yoksulluğun çok boyutlu oluşu ve tüm alanlarda mevcutluğu, genellikle istihdam ve gelir azlığına bağlıdır. Büyük ölçüde gelir yoksulluğunun yaşandığı dünyamızda, katı sonuçlardan en çok etkilenen kesim kadınlardır. Bu çalışmada yoksulluk, özellikle kadın yoksulluğu ve kadın yoksulluğunun azaltılmasında önemli bir araç olan mikrokredi uygulaması incelenmiştir. Mikrokredinin amacı kadınların hayatlarını biraz da olsa kolaylaştırmak ve bağımsız bireyler olarak yaşamalarını temin etmektir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı mikrokredi ile kadın başına düşen milli gelir ve mikrokredi ile kadın istihdamı arasındaki ilişkinin analiz edilerek yorumlanmasıdır.

3.5 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Mikrokredinin kadın başına düşen milli gelir ve kadın istihdamı üzerindeki etkisi araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Mikrokredi projesi Türkiye’de 2003 yılından beri Türkiye Grameen Mikrofinans Programı tarafından uygulanmaktadır. Bundan dolayı, mikrokredinin henüz Türkiye’de yeni bir proje olarak hizmet vermesi, yani 2003 yılında başlatılması gerekçesiyle 2003-2020 yılları aralığına ait veriler kullanılmıştır. Çalışmada, TGMP’den elde edilen dağıtılan kredi miktarı,

¹⁹⁵ Füsün Çelebi Boz, Ömer Boz, “Mikrokredinin Yoksulluk ve İstihdam Üzerine Etkisi: TRA1 Bölgesinde Alan Araştırması”, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 18, 2016, s.118-130.

Birleşmiş Milletler Geliştirme Program'ının İnsani Gelişme Raporu'ndan elde edilen kadın başına düşen milli gelir ve TÜİK'den kendi hesabına çalışan kadın sayısı, istihdam edilen kadın sayısı verileri kullanılmıştır.

3.6 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Kadın başına düşen milli gelir verilerine Birleşmiş Milletler Geliştirme Programının İnsani Gelişme raporundan, mikrokredi kullanan kişi sayısı ve dağıtılan kredi miktarı TGMP'den, kendi hesabına çalışan kadın sayısı ile istihdam edilen kadın sayısı TÜİK'den elde edilmiştir. Aşağıdaki tabloda, Türkiye'de 2003-2020 yılları arasında kadın başına düşen milli gelir, kredi kullanan kişi sayısı ve dağıtılan kredi miktarı verileri bulunmaktadır.

Tablo 14: TGMP, Birleşmiş Milletler Geliştirme Programı: İnsani Gelişme Raporu ve TÜİK Verileri

YILLAR	Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı	Dağıtılan Kredi Miktarı(TL)	Kadın Başına Düşen Milli Gelir(TL)	Kendi Hesabına Çalışan Kadın Sayısı	İstihdam Edilen Kadın Sayısı
2003	292	142100	25228	716000	5891000
2004	1275	819437	23824	490000	5047000
2005	2851	2460334	25871	653000	5108000
2006	3385	4998936	27400	659000	5258000
2007	6925	9580336	31577	617000	5356000
2008	15369	20008555	39164	616000	5595000
2009	28314	41175378	48922	749000	5871000
2010	40467	74122621	51225	822000	6425000
2011	42306	121998579	57405	816000	6973000
2012	52271	190894156	60475	788000	7309000
2013	50768	272312823	65045	821000	7641000
2014	45782	318815661	66925	702000	7689000
2015	50685	402544757	71260	707000	8058000
2016	39946	502842872	73640	734000	8312000
2017	32886	702305147	78980	823000	8729000
2018	31537	729932940	79600	875000	9018000
2019	37182	809500106	87936	883000	8924000
2020	32838	928021190	89769	762000	8472000

3.7 Araştırmanın Ekonometrik Yöntemi

Çalışmaya yönelik analizler Eviews 10 vasıtasıyla korelasyon ve basit doğrusal regresyon modeli ile analiz edilmiştir. “Korelasyon analizi iki ve daha fazla rassal değişken arasında bir ilişkinin olup olmadığı lakın ilişki varsa bu ilişkinin şiddetini ortaya koyan bir istatistik analizidir. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 ($-1 \leq r \leq +1$) arasında değişen değerler almakla birlikte, korelasyon kat sayılarında 0,00 ile 0,25 arası değer ‘çok zayıf’, 0,26 ile 0,49 arası değer ‘zayıf’, 0,50 ile 0,69 arası değer ‘orta’, 0,70 ile 0,89 arası değer ‘yüksek’, 0,90 ile 1,00 arası değer ise ‘çok yüksek’ olduğu ifade edilir. Korelasyon katsayısının pozitif olması değişkenler arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu, negatif olması ise ters yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir”¹⁹⁶.

“İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan diğer yöntemlerden birisi regresyon analizidir. Regresyon analizi esas olarak değişkenler arasında ilişkinin niteliğini saptamayı amaçlar. Bir bağımlı ve bir bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen model tek değişkenli regresyon analizi; içinde bir adet bağımlı değişken ve birden fazla bağımsız değişkenin bulunduğu regresyon modelleri çok değişkenli regresyon analizi olarak bilinmektedir. Şöyle ki, Basit doğrusal regresyon analizinde bir bağımlı ve bir bağımsız değişken söz konusu iken, çoklu doğrusal regresyon analizinde ise bir bağımlı değişken varken iki ya da daha fazla bağımsız değişken vardır ve her iki analizde de değişkenler arsında doğrusal bir ilişki vardır.”¹⁹⁷

3.8 BULGULAR

Öncelikle, 2003- 2020 yılları arasında belirtilen veriler vasıtasıyla korelasyon ve basit doğrusal regresyon analizi yapılarak dağıtılan kredi miktarı ve kadın başına düşen milli gelir arasındaki ilişki korelasyon analizi vasıtasıyla incelenmiştir. Sonra mikrokredi kullanan kişi sayısı ile Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı ve ardından mikrokredi kullanan kişi sayısı ile kendi hesabına çalışan kadın sayısı arasındaki ilişki test edilmiştir. Bu değişkenlerden dağıtılan kredi miktarı ve

¹⁹⁶ Korelasyon-Vikipedi, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/wiki/Korelasyon> , 08.02.2020.

¹⁹⁷ Regresyon Analizi- Vikipedi, (Çevrimiçi), https://tr.wikipedia.org/wiki/Regresyon_analizi ,08.02.2020.

mikrokredi kullanan kişi sayısı bağımsız değişken; kadın başına düşen milli gelir, kendi hesabına çalışan kadın sayısı, Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı bağımlı değişkenlerdir.

3.8.1. Mikrokredi ile Kadın Başına Düşen Milli Gelir Arasındaki İlişi

Değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü göstermek için korelasyon analizi en sık uygulanan yöntemdir. Aşağıdaki analizde uygulanacak olan dağıtılan kredi miktarı ve kadın başına düşen milli gelir değişkenleri önce korelasyon ardından basit doğrusal regresyon analizi ile test edilmiştir. Korelasyon analizimizin incelenmesi için oluşturduğumuz hipotezlerimiz - H_0 ve H_1 - çift yönlü hipotezimiz aşağıdaki gibidir:

H_0 : Türkiye’de 2003- 2020 yılları arasında dağıtılan kredi miktarı ile kadın başına düşen milli gelir arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki yoktur.

H_1 : Türkiye’de 2003- 2020 yılları arasında dağıtılan kredi miktarı ile kadın başına düşen milli gelir arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 15: Dağıtılan Kredi Miktarı ile Kadın Başına Düşen Milli Gelir Arasındaki İlişi: Korelasyon Analizi

Korelasyon	KBDMG	DKM
Kadın başına düşen milli gelir	1.000.000	0.915887
Dağıtılan kredi miktarı	0,915887	1.000.000
Probability(p-olasılık)	0.0000	-----

Dağıtılan kredi miktarı ve kadın başına düşen milli gelir arasındaki ilişkiyi ölçmek için korelasyon analizi uygulanmıştır. Tablo 14’e göre, dağıtılan mikrokredi miktarı ile kadın başına düşen milli gelir arasındaki korelasyon değeri 0.915’dir. şu demek ki 0,9 ile 1,00 arasındaki değer, iki değişken arasındaki ilişkinin çok yüksek olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda de 0.05’den küçük olan P(olasılık) değerimiz(0,0000) sonucunda H_0 red, H_1 kabul edilecek. Analizin sonucuna göre, kadın başına düşen milli gelir ile dağıtılan kredi miktarı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Değişkenler arasındaki pozitif sonuçlu korelasyon analizinin ardından basit doğrusal regresyon analizi uygulanarak bağımlı değişken olan kadın başına düşen milli gelirin değeri, bağımsız değişken olan dağıtılan kredi miktarının değeri ile tahmin edilmiştir. Basit doğrusal regresyon modelinin standart biçimi aşağıdadır:

$$Y_i = \beta_1 + \beta_2 X_i + u_i$$

Bu modelde Y bağımlı değişken(kadın başına düşen milli gelir), X ise bağımsız değişken(dağıtılan kredi miktarı)dir.

Tablo 16: Mikrokredi ve Kadın Başına Düşen Milli Gelir Arasındaki İlişki: Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: KBDMG
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 05/16/20 Saat: 18:02
Örnek: 2003 2020
Dâhil Olan Gözlemler: 18

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Olasılık
C	37294.77	7.11E-06	9.126120	0.0000
DKM	6.49E*-05	2993,416	12.45893	0.0000
Bağımlı değişkenin				
R-kare	0.838850	ortalaması		55791.44
Düzeltilmiş R-kare	0.828778	S.s.bağlı değişken		22586.40
Standart Regresyon hatası	9346.034	Akaike ölçütü		21.22773
Artık karelerin toplamı	1.40E+09	Schwarz ölçütü		21.32666
Olasılığın logaritması	-189.0496	Hannan-Quinn ölçütü		21.24137
F-istatistik	83.28607	Durbin-Watson istatistiği		0.197330
Prob(F-istatistik)	0.000000			

Tablo 16’a baktığımızda regresyon modelinin en önemli belirleyicisi olan R-kare değeri 0,838850 ve Düzeltilmiş R-Kare(r^2) değeri ise 0,828778’dir.

“ r^2 Determinasyon katsayısıdır ve regresyon analizinde elde edilen denklemin bağımlı değişkeni ölçme gücüdür($0 \leq r^2 \leq 1$)”¹⁹⁸.

Gördüğümüz gibi regresyon katsayıları incelendiğinde, düzeltilmiş $r^2=0,8287$ değeri iyi bir denklem sonucunu göstermektedir. DKM(dağıtılan kredi miktarı)’ın

¹⁹⁸ A.e.

KBDMG(kadın başına düşen milli gelir)'deki değişme oranını göstermektedir. Şu demek ki KBDGM'in 0,8287'lik kısmı DKM tarafından açıklanmaktadır. Tabloda β_1 değerimiz $6.49E^{-05}$ (0,0000649), β_2 değerimiz ise 37294,77'dir. Model tahminimize göre hipotezlerimiz aşağıdadır:

H0: $B = 0$ –Dağıtılan mikrokredi miktarındaki bir birimlik değişim kadın başına düşen milli geliri etkilememektedir, iki değişken arasında ilişki yoktur.

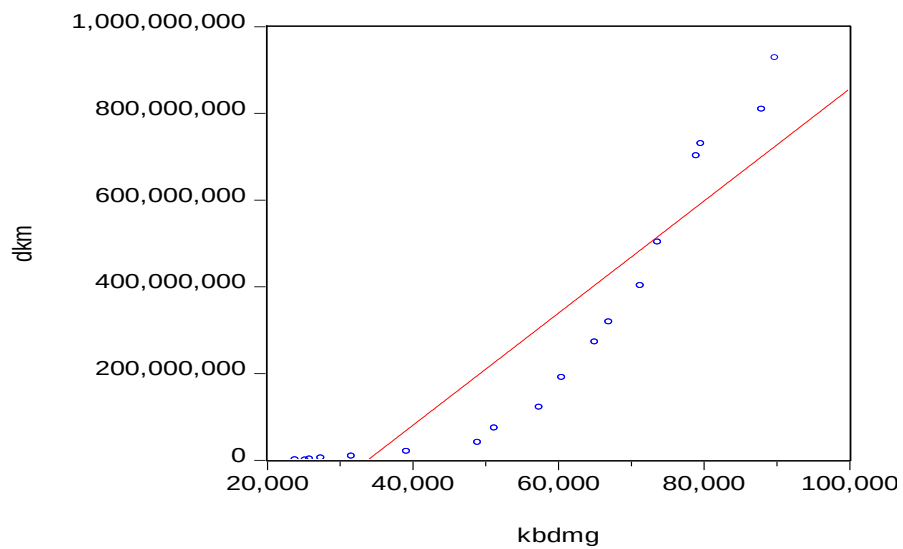
H1: $B \neq 0$ – Dağıtılan mikrokredi miktarındaki bir birimlik değişim kadın başına düşen milli gelirden olumlu değişme yapar, iki değişken arasındaki ilişki önemlidir.

$$KBDMG = C(1) + C(2)*DKM$$

$$KBDMG = 37294,768862 + 6.48693077482e-05*DKM$$

β_1 'i yorumlarsak, DKM sabitken KBDMG 37294,77 olması beklenmektedir. β_2 yorumuna göre ise DKM'deki bir birimlik artış KBDGM'de $6.49E^{-05}$ (0,0000649), artış yaratması beklenmektedir. Hipotezlere göre H0 red H1 kabul edilir ve dağıtılan kredi miktarındaki artış kadın başına düşen milli gelirden pozitif değişme yapar. DKM'in KBDMG üzerindeki etkisini aşağıdaki regresyon çizgisi ile gösterebiliriz. Yokuş yukarı olan çizgi pozitif, yokuş aşağı doğru olan çizgi negatif değişimi göstermektedir.

Grafik 3: DKM(Dağıtılan Kredi Miktarı)ve KBDGM(Kadın Başına Düşen Milli Gelir) arasındaki ilişki: Regresyon çizgisi (Basit Doğrusal Regresyon)

3.8.2 Mikrokredi ile Türkiye’deki Kadın İstihdamı Arasındaki İlişki

Mikrokreditinin en öncelikli hedefi olan istihdam üzerindeki etkisini incelemek için mikrokredi kullanan kişi sayısı ile kendi hesabına çalışan kadın sayısı ve Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı arasındaki ilişki hem korelasyon hem de basit doğrusal regresyon modelleri ile tahmin edilmiştir. Öncelikle tahmin edilen modelde bağımlı değişkenimiz kendi hesabına çalışan kadın sayısı ile bağımsız değişkenimiz mikrokredi kullanan kişi sayısı arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiştir. Korelasyon modelinin tahmini için oluşturduğumuz hipotezlere göre:

H0: Türkiye’de 2003- 2020 yılları arasında mikrokredi kullanan kişi sayısı ile kendi hesabına çalışan kadın sayısı arasında zıt yönlü ve negatif bir ilişki vardır.

H1: Türkiye’de 2003- 2020 yılları arasında mikrokredi kullanan kişi sayısı ile kendi hesabına çalışan kadın sayısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 17: Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı ile Kendi Hesabına Çalışan Kadın Sayısı Arasındaki İlişki: Korelasyon analizi

Korelasyon	Kendi hesabına çalışan kadın sayısı	Mikrokredi kullanan kişi sayısı
Kendi hesabına çalışan kadın sayısı	1.000.000	0.669708
Mikrokredi Kullanan kişi sayısı	0,669708	1.000.000
Probability(p-olasılık)	0.0000	-----

Tablo 17’de gördüğümüz gibi kendi hesabına çalışan kadın sayısı ile mikrokredi kullanan kişi sayısı arasındaki korelasyon değeri 0,6697’dir. P(olasılık) değerimiz(0,0000) de 0.05’den küçüktür. Bu durumda H0 red, H1 kabul edilecek. Analizin sonucuna göre, mikrokredi kullanan kişi sayısı ile kendi hesabına çalışan kadın sayısı arasında istatistiksel olarak olumlu ve anlamlı ilişki vardır.

Tablo 18: Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı ile Kendi Hesabına Çalışan Kadın Sayısı Arasındaki İlişki: Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: Kendi Hesabına Çalışan Kadın Sayısı

Yöntem: En Küçük Kareler

Tarih: 05/18/20 Zaman: 13:12

Örnek: 2003 2020

Dâhil Olan Gözlemler: 18

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	630118.4	34462.55	18.28415	0.0000
Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı	3.671026	1.017679	3.607254	0.0024
Bağımlı Değişkenin				
R-kare	0.448509	Ortalaması		735166.7
Düzeltilmiş R- kare	0.414041	S.s bağlı değişken		102139.6
Standart Regresyon Hatası	78185.77	Akaike Ölçütü		25.47600
Artık Karelerin Toplamı	9.78E+10	Schwarz Ölçütü		25.57493
Olasılığın Logaritması	-227.2840	Hannan-Quinn Ölçütü.		25.48964
F-istatistik	13.01228	Durbin-Watson İstatistiği		1.408868
Prob(F-istatistik)	0.002363			

Tablo 18'e göre göre r-kare değeri 0,4485, düzeltilmiş r-kare değeri ise 0,4140'dır. Demek oluyor ki, mikrokredi kullanan kişi sayısının kendi hesabına çalışan kadın sayısındaki değişme oranı 0,4140'dır. Kendi hesabına çalışan kadın sayısının 0,4140'lık kısmı mikrokredi kullanan kişi sayısı tarafından açıklanmaktadır. Tabloda β_1 değerimiz 630118,4, β_2 değerimiz ise 3,671026'dır. Model tahminimize göre:

H0: $B = 0$ -Mikrokredi kullanan kişi sayısındaki bir birimlik değişim kendi hesabına çalışan kadın sayısını etkilememektedir, iki değişken arasında ilişki yoktur.

H1: $B \neq 0$ -Mikrokredi kullanan kişi sayısındaki bir birimlik değişim kendi hesabına çalışan kadın sayısında önemli bir değişme yapar, iki değişken arasındaki ilişki anlamlıdır.

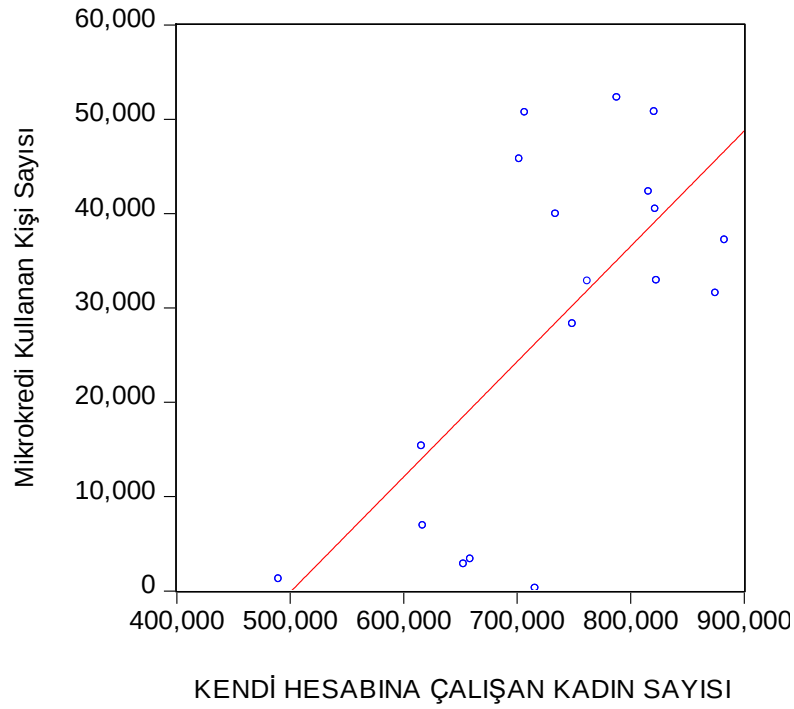
Kendi hesabına çalışan kadın sayısı= $C(1) + C(2)*\text{Mikrokredi kullanan kişi sayısı}$

Kendi hesabına çalışan kadın sayısı = $630118,424739 + 3,67102590999*\text{Mikrokredi kullanan kişi sayısı}$

β_1 'i yorumlarsak, mikrokredi kullanan kişi sayısı sabitken kendi hesabına çalışan kadın sayısı 630118,4 olması beklenmektedir. β_2 yorumuna göre ise mikrokredi kullanan kişi sayısındaki bir birimlik artış kendi hesabına çalışan kadın sayısında

3,671026 artış yaratması beklenmektedir. Bu durumda H_0 red H_1 kabul edilecek ve iki değişken arasındaki ilişki önemlidir ve mikrokredi kullanan kişi sayısındaki artış kendi hesabına çalışan kadın sayısında pozitif değişme yapar. Bu pozitif değişimi aşağıdaki regresyon çizgisi vasıtasıyla da görebiliriz.

Grafik 4: Mikrokredi Kullanan kişi sayısı ve Kendi hesabına çalışan kadın sayısı arasındaki ilişki: Regresyon çizgisi (Basit Doğrusal Regresyon)

Türkiye’de 2003 yılından uygulanmaya başlayan mikrokredi kadın istihdamını artırmak için mücadele etmektedir ve bu kapsamda geliştirici faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. Mikrokreditinin Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı üzerindeki etkisi korelasyon analizi ile incelenmiştir. Model tahminimize göre:

H_0 : Türkiye’de 2003- 2020 yılları arasında mikrokredi kullanan kişi sayısı ile Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı arasında zıt yönlü ve negatif bir ilişki vardır.

H_1 : Türkiye’de 2003- 2020 yılları arasında mikrokredi kullanan kişi sayısı ile Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 19: Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı İle Türkiye’de İstihdam Edilen Kadın Sayısı Arasındaki İlişki: Korelasyon Analizi

Korelasyon	Türkiye’de İstihdam Edilen Kadın Sayısı	Mikrokredi kullanan kişi sayısı
Türkiye’de İstihdam Edilen Kadın Sayısı	1.000.000	0.734746
Mikrokredi Kullanan kişi sayısı	0.734746	1.000.000
P (olasılık)	0.0005	-----

Tablo 19’da Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı ile mikrokredi kullanan kişi sayısı arasındaki korelasyon değeri 0,7347’dir. P(olasılık) değerimiz(0,0005) de 0.05’den küçüktür. Bu durumda H0 red, H1 kabul edilecek. Analizin sonucuna göre, mikrokredi kullanan kişi sayısı ile Türkiye’de istihdam edilen kadın sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Tablo 20: Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı İle Türkiye’de İstihdam Edilen Kadın Sayısı Arasındaki İlişki: Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: Türkiye’de İstihdam Edilen Kadın Sayısı
Yöntem: En Küçük Kareler
Tarih: 05/19/20 Saat: 13:07
Örnek: 2003 2020
Dâhil Olan Gözlemler: 18

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Olasılık
C	5370215.	440244.8	12.19825	0.0000
Mikrokredi kullanan kişi sayısı	56.32560	13.00043	4.332596	0.0005
Bağımlı değişkenin				
R-kare	0.539852	ortalaması		6982000.
Düzeltilmiş R-kare	0.511092	S.s. bağımlı değişken		1428437.
Standart regresyon hatası	998790.9	Akaike ölçütü		30.57092
Artık karelerin toplamı	1.60E+13	Schwarz ölçütü		30.66985
Olasılığın logaritması	-273.1383	Hannan-Quinn ölçütü		30.58456
F-istatistik	18.77139	Durbin-Watson istatistiği		0.212922
Prob(F-istatistik)	0.000515			

Tablo 20'e göre r-kare değeri 0,5398, düzeltilmiş r-kare değeri ise 0,511'dir. Bu durumda mikrokredi kullanan kişi sayısının Türkiye'de istihdam edilen kadın sayısındaki değişme oranı 0.511'dur. Türkiye'de istihdam edilen kadın sayısının 0.511'lik kısmı mikrokredi kullanan kişi sayısı tarafından açıklanmaktadır. Tabloda β_1 değerimiz 5370215, β_2 değerimiz ise 56,32560'dır. Model tahminimize göre:

H0: $B = 0$ -Mikrokredi kullanan kişi sayısındaki bir birimlik değişim Türkiye'de çalışan kadın sayısını etkilememektedir, iki değişken arasında ilişki yoktur.

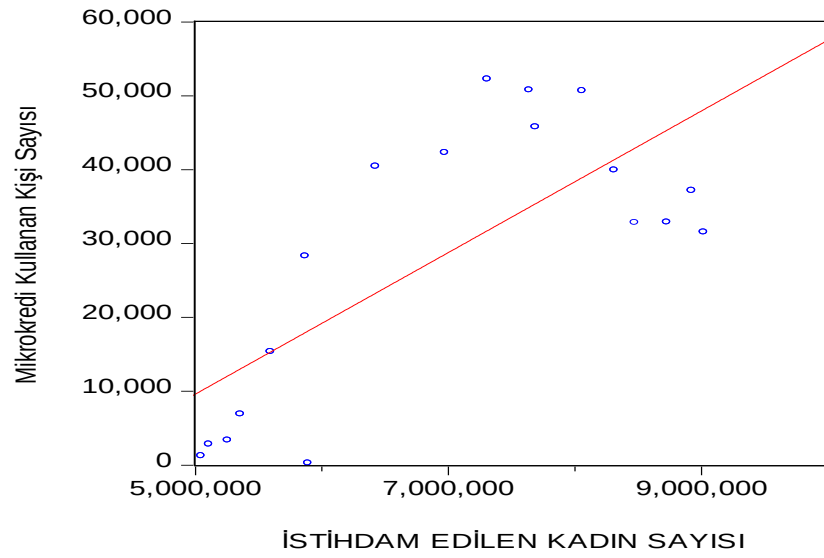
H1: $B \neq 0$ -Mikrokredi kullanan kişi sayısındaki bir birimlik değişim Türkiye'de çalışan kadın sayısında pozitif bir değişme yapar, iki değişken arasındaki ilişki anlamlıdır.

Türkiye'de İstihdam Edilen Kadın Sayısı= $C(1) + C(2)*\text{Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı}$

Türkiye'de İstihdam Edilen Kadın Sayısı = 5370214,71882 + 56,3256025992*Mikrokredi Kullanan Kişi Sayısı

β_1 'i yorumlarsak, mikrokredi kullanan kişi sayısı sabitken Türkiye'de istihdam edilen kadın sayısı 5370215. olması beklenmektedir. β_2 yorumuna göre ise mikrokredi kullanan kişi sayısındaki bir birimlik artış Türkiye'de istihdam edilen kadın sayısında 56,32560 artış yaratması beklenmektedir. Şu demek ki, H0 red H1 kabul edilecek. İki değişken arasındaki ilişki önemlidir ve mikrokredi kullanan kişi sayısındaki artış Türkiye'de istihdam edilen kadın sayısında pozitif değişme yapar.

Grafik 5: Mikrokredi kullanan kişi sayısı ve Türkiye'de istihdam edilen kadın sayısı arasındaki ilişki: Regresyon çizgisi (Basit Doğrusal Regresyon)

Çalışmada, kadın istihdamı ve kadın başına düşen milli gelir üzerinde mikrokredi uygulamalarının etkisini belirlemek için 2003- 2020 yılları arasındaki verilerin korelasyon ve basit doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır. Oluşturulan hipotezler ve modellere baktığımızda mikrokredi verileri ile kadın istihdamı ve kadın başına düşen milli gelir verileri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu görebiliriz. Mikrokredinin genç ve birtakım eksikleri olmasına rağmen kadınları ekonomiye kazandırması ve bu kapsamda çalışmalar sürdürmesi gelecekte kadınların özellikle iş hayatında erkeklerle eşit ve güçlü bireyler haline gelmesine umut ettirmektedir.

SONUÇ

Küreselleşen dünyanın en öncül sorunu haline gelen yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması mümkün olamamakla birlikte, farklı boyutlarda gelişerek, bireyler üzerinde hem maddi hem de manevi olumsuzluklar yaratması kaçınılmaz olmuştur. 21. Yüzyılda, önceki yıllardan farklı olarak, yoksulluk şekil değiştirmiş ve insanları hem toplumsal hem de bireysel olarak etkilemiştir. Yoksulluğun doğurduğu problemler toplumda var olan olumsuz koşulları daha da şiddetlendirmiştir. Aynı zamanda toplumsal rollerin cinsiyete göre belirlenmesi yoksulluğun diğer yüzünü, kadın yoksulluğunu ortaya çıkarmıştır. Şöyle ki kadınlar yoksulluktan hem maddi hem de manevi şekilde en çok etkiye maruz kalan kesimdir. Cinsiyet ayrımcılığı ve toplumun belirlediği roller yoksulluğu da etkilemiş ve yoksulluğun kadınlaşması kavramı ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızda kadın yoksulluğu kavramının derinliklerinde, kadınların sadece gelir yoksulluğunu değil, yaşamın diğer alanlarında birçok zorlukla karşılaştığı görülmüştür. Gerek eğitim seviyesi gerekse sağlık açısından kadınlar ikinci plana atılmış ve bu durum normalleştirilmiştir. Buna en bariz örnek Türkiye’de kırsal bölgelerdir. Eğitim seviyesinin düşük olduğu bu bölgelerde, iş hayatında cinsiyet ayrımcılığı ve buna bağlı düşük kazanç, sosyal dışlanma, şiddet, hane içinde eşitsizlik ve başka sebeplerden dolayı kadınlarımız bugün erkeklere oranla daha fakirdir. Kırsal bölgelerdeki kadın yoksulluğu göçlerden dolayı kentlere de yayılmıştır.

Dünya genelinde yoksul kadınların en önemli sorunu gelir getirecek bir işe sahip olamamalarıdır. Bu duruma engel olan en başlıca nedenler çocuk bakımı ve ev işlerinin kadınlara atfedilmesidir. Artık toplumumuzda, bu durumu kadınlar da kabul etmektedir. Eğitimsizlik ve sosyal hayattan mahrumluk kadınları ekonomik hayata atılmaktan alıkoymuştur. Ayrıca bu eşitsizlikler cinsiyetler arası gelir eşitsizliğine neden olarak, gelir dağılımını negatif etkilemiştir. Aile içi negatif gelir dağılımı hem çocukların gelecekteki yaşamını etkilemekte hem de o ailede kadın yoksulluğunu uzun vadeli kılmaktadır.

Kadın yoksulluğu ülkelerin gelişmişlik düzeyinden haber vermektedir. Şöyle ki, ekonomisi zayıf olan ve şeriat kanunları tarafından yönetilen ülkeler kadınları sosyal hayattan uzak tutmaktadır. Bugün kadınlarımız eğitim ve işgücü açısından güçlenseler bile, hala bir takım eşitsizliklerle karşılaşmaktadırlar. Bu durumun

araştırmamızda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uçurum gibi farkına şahit olabiliriz. Aslında bu durum bize ülkeler arası uçurumu göstermektedir. Çünkü bir ülkenin gelişimi, toplumun her bir bireyinin tüm alanlarda eşit katılımını gerektirmektedir. İyi bir ekonomik gelişme bunu gerektirmektedir.

Kuşkusuz yoksulluk ve kadın yoksulluğu kapsamında etkili birçok politikalar üretilmiş ve halen üreilmeye devam etmektedir. Yoksulluğun şiddetli hale gelmesi politika üretimini güçlendirse de, bir takım projeler yoksulluğu kısmen de olsa azaltmaktadır. Araştırmamıza konu olan mikrokredi projesi kadın yoksulluğunu azaltmak için başlatılan bir uygulamadır. 1976 Yılında Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te başlatılan bu uygulama, artık yüzden çok ülkede hem uygulanmakta hem de kadınları güçlendirmektedir. 2003 Yılından Türkiye'de uygulanmaya başlayan mikrokredi, kredi kullanan kadınların gelirlerini artırarak ailelerine katkı sağlamasında büyük role sahiptir. Mikrokredi hem girişimciliği desteklemiş hem de kadınların ekonomik olarak güçlenmesine vesile olmuştur. Küçük miktarda borç ile büyük proje haline gelen mikrokreditinin hedef olarak kadınları seçmesi, kadınların yoksulluğu daha şiddetli yaşadığını açıklamaktadır. Yoksul kadınlar yoksul erkeklere göre daha çok sermaye kıtlığı yaşamaktadır. Kadınların kredi alarak kısa vadede gelir getirici işe sahip olmaları günümüz dünyasında en önemli gelişmelerden biridir.

Çalışmada, istihdamın ve gelirin hem ekonomik hem de sosyal hayatta kadınlar için önemi vurgulanmıştır. Ekonomik imkânları kısıtlanan kadınlar, şiddetli gelir yoksulluğuna maruz kalmaktadır. Bu durumda yaşamın her alanındaki eksiklik kadınları ya ağır iş yaşamına ya da kredi almaya mecbur bırakmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya yönelik analizde, kadın başına düşen milli gelir ile dağıtılan kredi miktarı, mikrokredi ile kadın istihdamı arasındaki ilişki incelenmiştir. Mikrokredideki pozitif gelişmeler, milli geliri ve istihdamı olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Çalışma, mikrokreditinin birçok ülkede yoksullukla mücadele aracı olarak dünyaya yayıldığını göstermektedir. Kredi kolaylıkları sunan mikrokredi hem finansal gelişime hem de ekonomik gelişmeye katkı sağlamaktadır. Mikrokredi henüz birtakım zorluklarla karşılaşsa da, zaman geçtikçe gelişeceğine umut ettirmektedir. Mikrokredi, Türkiye'de genç olmasına rağmen şimdiye kadar birçok başarıya imza atmış ve ekonomiye kadın gücünü kazandırma yoluyla kendi ismini duyurmuştur.

KAYNAKÇA

About Microfinance-

North America: (Çevrimiçi), <https://www.aboutmicrofinance.com/latin-america-caribbean/north-america> , 13.01.2020

Açıkgöz, Reşat,

Yusufoğlu, Ö.Şükrü.: "Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”,**İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.1,2012,s.81

Aksan, Gamze:

Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.27,2012,s.10

Ali, Seyyar:

Değişen Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Politikaları, Değişim Yayınları, İstanbul,2006

Altay, Asuman:

Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, C.7, S.1,2007,s.348

Altay, Asuman:

“Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, **Sosyoekonomi**,2005,C.2,S.2,s,157-163.

Altınsöz, Utku:

Türkiye’de Mikrokredilerin Kadınların İşgücüne Katılımı ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Ölçümü, **Sosyal Politika Çalışmalar Dergisi**, S.41, 2018, s.214

Arabacı, Rabihan Y.:

“Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, C.9,S.1,2019,s.123-140

- Armendariz, B. A,
Jonathan, Morduch.: **The Economics of Microfinance**, MIT Press,
Cambridge, 2005
- Ateş, Gürkan,
Eren, Ögütoğulları: “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:14, Sayı:2, 2012, s.33-54.
- Baltacı, Nediha Ö: “Kadınları Güçlendirme Mekanizması Olarak Mikrokredi”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara,2011, s.87-88
- Ataseven, Aysen,
Bakış, Çağla.: “İnsani Gelişme Endeksi Kamuoyu (İGE-K)”, İnsani Gelişme Türkiye Kamuoyu Araştırması Raporu,2017,s.8.
- Bangoura, Lansana: “Microfinance As An Approach Development İn Low Income Countries”, **Bangladesh Development Studies**, Vol.35, No:4, 2012, pp.87-111.
- Barai, Munim.K.,
Adhikary, Bishnu.: “The Success of Microcredit in Bangladesh: Supplementing 'Group Lending' Explanation with Institutional Understanding”, **Review of Integrative Business&Economics Research**, 2015, Vol.2, No:1, pp.472
- Barr, Michael.S: Microfinance and Financial Development, **Michigan Journal of International Law**, C.26, S.1,2005, pp.271-296

- Bayraktutan, Y
Akatay, Merve: “Kentsel Yoksulluk ve Mikrofinansman: Kocaeli Örneği” , **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012, s.1-34
- Bateman, Milford,
Blankenburg, S,
Kozul-Right, R.: **The Rise and Fall Of Global Microcredit**, Routledge, New York, 2019
- Bayraktar, Seda,
İncekara, Ahmet. : “Türkiye’nin Genç İşsizlik Profili”, **Çalışma İlişkiler Dergisi**, C. 4, S.1, 2013, s.15-38.
- Betam: Araştırma Notu 17/206, 07.03. 2017,(Çevrimiçi)
<https://betam.bahcesehir.edu.tr> ,01.10.2019
- Bozan, Mahmut: Yoksulluk Algısına Farklı Bir Bakış, **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.8, S.15,İstanbul,2017,s.391
- Bozkurt, Veysel: “Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, **Veysel Bozkurt Dergisi**, Alfa, İstanbul, 2000,s.2-4
- Chambers, Iain: **Migrancy, Culture, Identity**,(Çev: İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi ,**Göç, Kültür, Kimlik**, Ayrıntı Yayınları, 2.bsk., İstanbul 2014
- Coşan, Bilal
Yörübulut, M. Ç.: “Küreselleşme-Yoksulluk İkileminde Mikro Kredi

Çıkmazı’’ , **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 2017, s.43-54.

Coşkun, Selim.

Tireli, Munir.:

Dünya Bankası ve UNDP’nin Küreselleşme - Yoksulluk İlişkisine Yönelik Yaklaşımları, **Yardım ve Dayanışma**, C.I, S.1,2010,s.52.

Coudoel, Âline,

S.Hentschel, J,

Wodon, Quentin. :

Poverty, Measurement and Analysis, **Core Techniques and Cross-Cutting Issues**, Vol:1,1997,pp.34.

Çak, Demet:

Kalkınmanın Sağlanmasında Mikrokredi Yöntemi, Derin Yayınları, İstanbul,2009

Çakır, Özlem:

‘‘Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması’’, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.31, 2008,ss.25-47

Çalışkan, Şadan,

Karabacak, M,

Meçik, Oytun:

Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011(Kantitatif Bir Yaklaşım), **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:11, Sayı:21, 2013,s.29-48

Çayır, Kenan,

Ceyhan, M.A:

Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2012

Çuhadar, Pınar,

- Algan, Neşe.: Kadın Yoksulluğu ve Mikrokredi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 41, Sayı: 1, s.93.
- Demir. Özlem: ”İstihdam Yaratmada Mikrokredi Uygulamalarının Etkinliği”, **İş ve Hayat**, C.2, S.3, s.57-75
- D.P.T: “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 2001, (Çevrimiçi), <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf> , 7.09.2019
- Doğan, Bahar B, Kaya, Mehmet: “ Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Sistemi: Diyarbakır Örneği” , **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:12, Sayı:45, s.156
- Ecevit, Yıldız: “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?” ,**C.Ü Tıp Fakültesi Dergisi** ,(Özel Eki, 25/4),2003,s.85
- Ekşi, Ömer: Dünyada ve Türkiye’de Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Tanınması, t.y. (Çevrimiçi), https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_2005_0000_0120_0000/0016.pdf ,28.09.2019
- Eva, Ludi, Kate, Bird.: Understanding Poverty Brief No 1,September, 2007 (Çevrimiçi), <http://www.poverty-wellbeing.net> , 7.09.2019

- Evropean
Microfinance
Network: Microfinance in Europe: Survey Report 2016-2017, 2018,
pp.29
- Gini Coefficient By
Country 2020: (Çevrimiçi),
<http://worldpopulationreview.com/countries/gini-coefficient-by-country> , 24.09.2020
- Goklany, Indur M: The Globalization of Human Well-Being, Policy Analysis,
C.447,S.447,2002,pp.13.
- Gökmen, Çisel E.: Toplumsal Cinsiyet ve Zaman Yoksulluğu: Hane İçi Ücretli
ve Ücretsiz Emek Sunumu, **Çalışma ve Toplum**,
S.4,2017,s.1967-1969
- Gökyay, Çağatay: “Türkiye’de Mikrokrdi Uygulamaları ve İstihdama
Etkileri”, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik
Bakanlığı, Ankara, 2008, s.67.
- Gözcü, Alev: “I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti’nin Gündelik
Hayatından Kesintiler”, **Çağdaş Türkiye Tarihi
Araştırmaları Dergisi**, C.32,2016,s.139
- Güllü, İsmail
Kalaycı, Savaş: “Toplumsal Bir Gerçeklik Olarak Yoksulluk Ve Vakıfların
Fonksiyonları: Karaman Yunus Emre Kültür Vakfı
Örneği”,**Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler
Dergisi**, C.4, S.7,2016,s.248.

- Güneş, Samet: “Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi”, Ankara, Mayıs 2009, s.53-56.
- Grameen Bank: Breaking The Vicious Cycle Of Poverty, (Çevrimiçi) <http://www.grameen.com/introduction/> ,19.10.2019
- Hussain, Dewan. M: Social Capital and Microfinance The Case of Grameen Bank, **Middle East Journal Of Business**, Vol. 8, No.4,Bangladesh,2013,pp.13
- Haccetepe
Üniversitesi
Nüfus
Etütleri Enstitüsü: Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Açıklaması, Ankara, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/> ,02.10.2019
- Hamzaoglu, Mehtap: **Namus: Kadına Şiddetin İdeolojisi**, Siyah Kitap, İstanbul, 2019
- ILO: Poverty Increasing in Developed Countries: 19May2016,(Çevrimiçi), <https://www.cnbc.com/2016/05/19/poverty-increasing-in-developed-countries-ilo.html> ,02.11.2019
- 5302 - İl Özel İdaresi
Kanunu: 2005, (Çevrimiçi) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf> , 17.03.2020

Kadının İnsan Hakları

Yeni Çözümler Vakfı: Pekin+5: Birleşmiş Milletlerde Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, 2001, s. 7-9

Karacan, Rıdvan: **Kapitalist Ekonomide Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 3.bsk.,2017

Karadağ, Akasya K.: Göç, Yoksulluk ve İnsan Hakları, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.9, S.2,2018 s.489-492

Karakaş, Mehmet: Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, **Sosyal Bilimler Dergisi**, C.12, S.2,2010,s.1

KEDV: Ekonomik Güçlendirme, (Çevrimiçi), <https://www.kedv.org.tr/ekonomik-guclendirme>, 15.03.2020

Kesgingöz, Hayrettin: Türkiye’de Yaşanan 2008 Ekonomik Krizinin Yoksulluk ve Emeklilik Kararları Üzerine Etkisi, **SGD Sosyal Güvenlik Dergisi**, C.6, S.1,s.127-155

Kocabacak, Seda: ”Kadın Yoksulluğu ve Kadın Sağlığı Üzerine Yansımaları”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, S.6, 2014, s.136-143

Korelasyon-Vikipedi, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/wiki/Korelasyon>, 08.02.2020

Marks Gary N.: “Income Poverty, Subjective Poverty and Financial

Stress’’, **Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research**,2005, pp.1-41

Mecha, Nyarondia.S: “Effect of Microfinance On Poverty Reduction: A Critical Scrutiny of Theoretical Literature’’, **Global Journal Of Commerce& Managment Perspective**, Vol.6, 2017, pp.16

Microfinance Barometer: 2019, (Çevrimiçi) http://www.convergences.org/wp-content/uploads/2019/09/Microfinance-Barometer-2019_web-1.pdf ,13.01.2020

Microfinance Barometer- Convergences: 2017,(Çevrimiçi), http://www.convergences.org/wp-content/uploads/2017/09/BMF_2017_EN_FINAL-2.pdf , 24.11.2019

Microfinance-Credit Lending Models- GDRC: (Çevrimiçi) <https://www.gdrc.org/icm/model/model-fulldoc.html> 18.11.2019

Middle East and North Africa, 2017,(Çevrimiçi),<https://www.findevgateway.org/region/middle-east-and-north-africa> ,17.01.2020

Miller, Jane, Miller,Mariel.: Global Women’s Issues: Women In The World Today,2012,pp.1-12

- Niemietz, Kristian: **A New Understanding Of Poverty**, Poverty Measurement and Policy Implications, The Institute Economic Affairs, Great Britain,2011
- OECD: Education Spending, 2016, (Çevrimiçi)
<https://data.oecd.org/eduresource/education-spending.htm>
, 22.09.2019
- OECD: Unemployment Rate, 2019, (Çevrimiçi),
<https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm> ,
20.09.2019
- Öz, Cihan,S.,
Çolakoğlu, Cavit.: Yapabilirlikten Yoksunluk Açısından Mikro Kredi Uygulaması: Sakarya İli Örneği, **Çalışma ve Toplum**, S.17,2017,s.2041-2068
- Özkan, Serhat: “Cinsiyet Geçiş Sürecinin Hukuki ve Toplumsal Boyutu ve İhlaller”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.14,S.1,2017,s.58
- Öztürk, Mustafa,
Çetin, Başak I.: Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk Ve Kadınlar, **Yaşar Üniversitesi Dergisi**, C.3, S.11,s.2664.
- Öztürk, Şinasi: “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”,**Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S:1/5, 2008,s.615
- Perry, Guillermo E,
López, J. Humberto,
Maloney, William F.: **Poverty Reduction and Growth Virtuous and Vicious Circles**, The World Bank,

- Pogge, Thomas: **Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları**,(Çev: Güneş Kömürcüler) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006
- Quadrat-I,Elahi. K,
Rahman, M.Lutfor.: **Microcredit and Microfinance: Functional and Conceptual Differences**, Development in Practice, C.16, S.5, 2006, pp.477-478
- Ravallion, Martin,
Chen, Shaohua,
Sangraula,Prem.: On the Urbanization of Poverty, **Journal of Development Economics**, Vol.33,No.4, 2007, s.667-701
- Regresyon Analizi-
Vikipedi: (Çevrimiçi),
https://tr.wikipedia.org/wiki/Regresyon_analizi
,08.02.2020
- Robeyns, İngrid: The Capability Approach İn Practice, The Journal Of Political Philosophy, Vol.14,No.3,2006,pp.353
- Sapancalı, Faruk: Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.3, S.2, 2001,s.115-140
- Sarıkoca, Erem,
Daşlı, Yılmaz.: Yoksulluğun Dünyada Ve Türkiye’de Seyri, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.9,S.43,s.1300

- Sen, Amartya: Özgürlükle Kalkınma, (İng. Çev. Yavuz Alogan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul,2004
- Shah, I.A. ,
Baporikar, Neeta.: “Gender Discrimination: Who is Responsible? Evidence from Pakistan’’, **Routledge**, 2015, pp. 78-79
- Shukran, Khaled,
Rahman, Farhana.: A Grameen Bank Concept: Microcredit and Poverty Alleviation Program İn Bangladesh, International Conference On Emerging Trends İn Computer and İmage Processing, Bangkok, 2011, pp.47-51
- Sosyal, Abdullah: “Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme’’, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.65,S.1, 2010,s.83-114
- Soyak, Münevver: “Kadın Girişimciliği ve Mikrofinans: Türkiye Deneyimi’’, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:24, 2010, s.130
- Stephen,Ekpenyong
Nkereuwem,Udisi, L.: “Single-Parent Families and Their Impact on Children: A Study of Amassoma Community in Bayelsa State’’, **European Journal of Research in Social Sciences**, Vol.4,No.9, 2016, pp.1-3
- Şahin, Ezgi,
Şahin, Nevin H.: “Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Yöntemleri’’, **Journal of Current Researches on Health Sector**, C.8, S.2, 2018, s.211
- Şahin, Tijen, “Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk İlişkisi’’,**Yardım ve Dayanışma**, 2009,s.71-80

- Şahin, Mehmet: “Küreselleşme Kaynaklı Yoksulluk ve Yolsuzluk”
,Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İİBF,1980,s.127
- Kadriye İ, Ş,
Fatih Savaşan.: “Mikrokredi Uygulamaları Gelir İlişkisi: Panel Veri
Analizi” , **ICPESS**, İstanbul, 2016, s.501-503
- Şener, Z.O.: Kadın Yoksulluğunu Etkileyen Faktörlerin Analizi, Ulusal
Tarım Ekonomisi Kongresi, Konya, 2012, s.457-463
- Şengür, Mehmet,
Sami Taban: “Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi
Uygulaması: Eskişehir İli Örneği”, **Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1,
2012, s.78
- Şenses, Fikret: **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk –Kavramlar,
Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler**, 4.bsk, İletişim
Yayınları, İstanbul, 2006
- Taş, H.Yunus,
Özcan, Selami.: Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma,
International Conference on Eurasian Economies, 2012,
s.423-430
- Tahincioğlu, A. N.Y: **Namusun Halleri**, Postiga Yayınları, İstanbul,2011
- TEPAV: Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım
Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları, Politika Notu,
Şubat 2010, (Çevrimiçi)
[https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055.Yo
ksullukla Mucadelede Sosyal Guvenlik.pdf](https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055.Yo ksullukla Mucadelede Sosyal Guvenlik.pdf) ,13.10. 2019

- TEPAV: “Kadın Yoksulluğu”, Değerlendirme Notu,Eylül 2009, (Çevrimiçi)
https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312994r5658.Kadin_Yoksullugu.pdf ,22.09.2019
- The Poor in the Developed Countries: 5 October 2019, (Çevrimiçi),
<https://www.encyclopedia.com/international/news-and-education-magazines/poor-developed-countries>
02.11.2019
- The İmpact, (Çevrimiçi), <https://www.babyloan.org/en/the-impact-of-microcredit> , 13.01.2020
of Microcredit:
- TGMP: (Çevrimiçi), <http://tgmp.net/tr/> , 20.03.2020
- TMMOB: Mutlu Toplum İnşası İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, yay. haz: Yıldız Sınmaz Uzgan, Mor Söyleşiler, İzmir,2018,s.17
- Topçuoğlu, Abdullah, Aksan, Gamze, Alptekin, Duygu.: **Yoksulluk ve Kadın**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,2014
- Tutar, Filiz, Yetişen, Handan: “Türkiye’de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Röl”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2009, C.2, S.2,s.116-117
- TÜİK, 2017: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Hane Halkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, 2017 (Çevrimiçi),
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068
,07.10.2019

- TÜİK, 2018: Yoksulluk İstatistikleri, 2018, (Çevrimiçi)
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013
,06.11.2019
- Türkiye Grameen
Mikrofinans
Programı(TGMP): (Çevrimiçi), <http://www.tgmp.net/en/> , 18.01.2020
- Ulutaş, Ç. Ü.: “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek
Çağla”, Çalışma ve Toplum, S.2,2009,s.25
- UNDP: “İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri: 2018
İstatistiksel Güncellemesi", 15 Temmuz 2018, (Çevrimiçi)
<http://hdr.undp.org/en/data> ,12 Eylül 2019
- UNDP: “2016 İnsani Gelişme Raporu-Herkes İçin İnsani
Gelişme", (Çevrimiçi) <http://www.tr.undp.org/> ,12 Eylül
2019
- UNDP: The Case Study on Income and Social Inequalities in
Turkey, Regional Human Development Report 19 April
2016
- Understanding
The Average Impact
of Microcredit: 17 July 2019, (Çevrimiçi) ,
[https://microeconomicinsights.org/understanding-the-
average-impact-of-microcredit/](https://microeconomicinsights.org/understanding-the-average-impact-of-microcredit/) , 13 Ocak 2020.
- Unemployment Rate
Definition: 12 November 2019, (Çevrimiçi),
[https://www.investopedia.com/terms/u/unemploymentrate.
asp](https://www.investopedia.com/terms/u/unemploymentrate.asp) , 20 Eylül 2019

- UNESCO: Women and Girls' Education- Facts and Figures, 2014, (Çevrimiçi), <http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/international-womens-day-2014/women-ed-facts-and-figure/> ,14 Kasım 2019
- Uslu, İ.A.: ''Erkek Egemen Dünyada Kadın Olmak ve Cinsiyet Eşitlikçi Politikalar,Celal Bayar Üniversitesi Gençlerle 360 Ulusal Öğrenci Kongresi :Kamusal Mali Politikalar'',y.y.,2015,s.366-388
- Why Microfinance As Aid Isn't Enough to Empower Women: 23 May 2018 (Çevrimiçi) <http://theconversation.com/why-microfinance-as-aid-isnt-enough-to-empower-women-96632> ,24.11.2019
- Why Bangladesh Is Poor: 26 August 2017, (Çevrimiçi), <https://borgenproject.org/why-bangladesh-is-poor/> , 22.12.2019
- Women's Budget Group: The Female Face of Poverty,2018,(Çevrimiçi) www.wbg.org.uk ,25.09.2019
- World Bank: ''What Is Poverty and Why Measure It?'' ,Poverty Inequality Handbook, Washington DC, 2001
- World Bank: Using Microcredit To Advance Women, The World Bank Prem Notes, No:8, November 1998,pp.2

World Statistics That
Everyone Should
Know:

2 August 2018, (Çevrimiçi) <https://lifewater.org/wp-content/uploads/2018/10/Poverty-in-the-World.pdf>
,05.09.2019

World Summit for
Social Development:

Copenhagen Declaration on Social Development, United Nations Publication, 14 March 1995,pp.1-19

Yılmaz, Semra:

“Türkiye’de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri ve Sosyal Güvenlik Hukuku Düzenlemeleri”,**Sosyal Çalışma Dergisi**, C.2, No: 2,2018,s.72

Yıldırım, Sinem,
Özdemir, Akın.:

“Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu”, **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, C.2, S.4,2013,s.50-83

Yılmaz, Ahmet:

“Osmanlıdan Cumhuriyete Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.9, S.20,2010, s.191-212

Yunus, Muhammed:

Is Grameen Bank Different From Conventional Banks,
April 2009,
(Çevrimiçi)<http://muhammadyunus.org/index.php/design-lab/previous-design-labs/43-news-a-media/books-a-articles/232-is-grameen-bank-different-from-conventional-banks> ,19.10.2019

